

9 771335 828003

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku

www.filmsk.sk

film

1 —
2024 ▶ 2,50 €

rozhovor: Miro Nôta

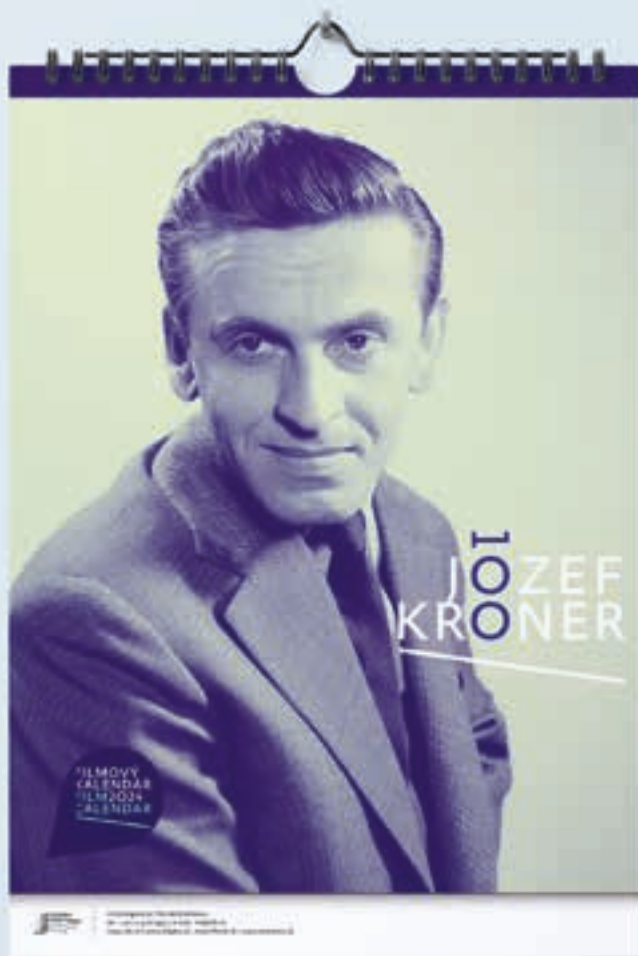
novinky: Tretí koniec palice —

Jedeme na teambuilding — Aristokratka vo vare

recenzia: Perinbaba a dva svety — Pozor, padá SNG! —

Emília — Fremont — Sestry z dymovej sauny

**HODNOTENIE FILM.SK – SLOVENSKÝ HRANÝ,
DOKUMENTÁRNY A ANIMOVANÝ FILM**

FILMOVÝ KALENDÁR K 100. VÝROČIU NARODENIA JOZEFA KRONERA UŽ V PREDAJI

úvodník

— Aký bol filmový rok 2023 v slovenskom hranom, dokumentárnom a animovanom filme? V januárovom *Film.sk* tradične prinášame hodnotenie uplynulého roka v 3 samostatných rozsiahlych textoch, ktorých sa tentoraz ujali Mária Ferenčuhová, Katarína Mišíková a Eva Šošková.

— Vlni slovenské kiná uviedli – vrátane minoritných koprodukcí – 45 slovenských filmov. Je to o 3 menej, než predchádzajúci rok, ponuka však bola aj tentoraz žánrovo i tematicky bohatá. Dvadsiatku zo slovenských filmov roka 2023 – slovenské majoritné filmy uvedené premiérovvo v kinách – tradične v tomto čísle hodnotí zostava filmových vedkýň/vedcov a kritičiek/kritikov. Rozdať filmom bodové hodnotenia od 0,5 do 5 bodov vyzerá byť jednoduché, nie je to však tak. Je to čitateľsky atraktívne zjednodušenie – pamätám si, že ešte ako čitateľ *Film.sk* som mal z celého roka asi najradšej tieto tabuľky, v ktorých sa stretli rôzne preferencie vkusu s rôznymi prístupmi k tomu, čo a ako hodnotiť. Filmov je veľa, bodov málo, zákonite sa tak príhodí, že niektoré neporovnateľné filmy musíte ohodnotiť rovnakým počtom bodov a podobné ohodnotenie nedostatočne reflektuje, že snímky sú v niektorých ohľadoch od seba na míle vzdialené.

— Niektoré filmy sú divácky prístupnejšie, k iným si musíte hľadať cestu a divácky zážitok vám nedajú zadarmo. Sú aj filmy, ktorým po remeselnej stránke nie je čo vytknúť, chýba im však nápad. Iné nápady súkajú jeden cez druhý hlava-nehlava. Ďalšie zase z minima vyťažšia maximum a niektoré dokážu držať balans.

— Prívlastok originálny si určite zaslúži dokumentárny experiment Viery Čákanyovej *Poznámky z Eremocénu*, ktorý v našom bodovaní získal najviac bodov a stal sa tak podľa *Film.sk* najlepším filmom roka 2023. Na druhom mieste skončila *Svetloplachosť* Ivana Ostrochovského a Pavla Pekarčíka, rozkročená medzi dokumentárnym a hraným filmom. Prináša citlivý pohľad na každodennú realitu ľudí, ktorých krajinu napadol vojnový agresor. Na treťom a štvrtom mieste skončili dokumenty *Všetci ľudia budú bratia* Roberta Kirchhoffa a *Pozor, padá SNG!* Jany Durajovej a Leny Kušnierikovej. Za nimi sa umiestnila sonda do života „týždňovkárov“ s názvom *Turnus* v réžii Jara Vojteka. A v tesnom závесе nasledujú akčná komédia a divácky hit *Invalid* Jonáša Karáska a historická dráma s lesbickým lúboštným motívom *Slúžka* Mariany Čengel Solčanskej. Výpočet vydarených titulov z tohtoročnej ponuky sa tým však nekončí – pozrite si bodovanie na strane 5. Tento rok prinieslo špecifickú situáciu, keď niektorí z hodnotiteľov nehodnotili dokumentárne filmy *Pravda je to najdôležitejšie* Maroša Brázdu a *Emília* Martina Šulíka, lebo v nich účinkovali a cítili konflikt záujmov. Iní zase dokázali mať odstup, keďže do filmu len prispeli svojím názorom a výsledok nebol v ich rukách, ale v rukách režiséra. Myslím si, že jeden aj druhý postoj sú v poriadku.

— Podobu *Film.sk* popri grafikovi Petrovi Juríčkovi už roky významne dotvára svojimi fotografickými portrétmi aj Miro Nôta. Pôvodne mal k portrétom ďaleko. „Myslím, že to bol pán Slivka, ktorý sa opýtal: Pán kolega, prečo na tých vašich fotkách nevidíme žiadnych ľudí? Vtedy som mu povedal: Nefotím ľudí, nenávidím ľudí, nechcem ich vidieť, nechcem ich tam mať,“ spomína v rozhovore na prijímačky na dokumentárnu tvorbu. Filmy, ktoré si pozrie, si často nevyberá podľa mena režiséra, ale podľa kameramana. Je preto možné, že ak by bol medzi našimi hodnotiteľmi, jeho rebríček filmov by vyzeral inak. Bude zaujímavé sledovať, aký pohľad na slovenskú filmovú tvorbu uplynulého roka ponúknu národné filmové ceny Slnko v sieti, prípadne ako sa k vlnajšej kolekčii postavia Ceny slovenskej filmovej kritiky či Igric a akých favoritov vyberú. ◀

— Matúš Kvasnička —

film.sk

mesačník o filmovom dianí
(nie len) na Slovensku / 25. ročník

Vydavateľ:

Slovenský filmový ústav

Adresa redakcie:

film.sk / Slovenský filmový ústav

Grösslingová 32 / 811 09 Bratislava

tel.: 02/57 10 15 25

fax: 02/52 73 32 14

e-mail: film.sk@sfu.sk

Šéfredaktor:

Matúš Kvasnička

Redakcia:

Mária Ferenčuhová

Barbora Nemčeková

Redakčná rada: Peter Dubecký

[generálny riaditeľ SFÚ]

Rastislav Steranka

[riaditeľ NKC – SFÚ]

Maroš Brázda

[vedúci edičného oddelenia SFÚ]

Miroslav Ulman

[odborný referent Audiovizuálneho

informačného centra SFÚ]

Simona Nótová-Tušerová

[tlačová tajomníčka SFÚ]

Štefan Vraštiak

Jazyková redakcia:

Zuzana Vrabcová

Design & grafická úprava: p & j

Tlač: ULTRA PRINT, s.r.o.

Uzavierka čísla 1/2024: 21. 12. 2023

Snímka na titulnej strane:

Emília – LEON Productions

Objednávania Film.sk:

L.K. Permanent, Zuzana Hrušková

tel.: 02/49 11 12 02,

e-mail: hruskova@predplatne.sk

Film.sk vychádza s podporou MK SR.

ISSN 1335 – 8286

Názory redakcie sa nemusia zhodovať
s názormi prispievateľov.

Akékoľvek rozmnožovanie textu, fotografií, grafov
vrátane údajov v elektronickej podobe len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
© Slovenský filmový ústav

Vydanie časopisu
finančne podporil

obsah

28

- 3 myslím si
- 4 — 19 téma: Hodnotenie Film.sk / Hraný film 2023 /
Dokumentárny film 2023 / Animovaný film 2023
- 21 správy z filmového diania
- 22 — 23 aktuálne: Kinopremiéry v prvom polroku 2024
- 24 — 26 novinky: Tretí koniec palice / Jedeme na teambuilding /
Aristokratka vo vare
- 27 premiéry v kinách
- 28 — 33 rozhovor: Miro Nóta
- 34 — 41 recenzia: Perinbaba a dva svety / Pozor, padá SNG! /
Emília / Fremont / Sestry z dymovej sauny
- 42 z filmového archívu do digitálneho kina
- 43 správy z filmového diania
- 44 moje obľúbené slovenské filmy / zásadné filmy
- 45 — 47 profil: Vladimír Durdík st. / Jozef Alexander Tallo /
Oldo Hlaváček / Alexej Artim
- 48 — 49 blu-ray / dvd / filmové publikácie / čo robia
- 50 ohlasy: 17. Filmový festival inakosti
- 51 svet spravodajského filmu: Týždeň vo filme
- 52 výročia / stalo sa za 30 dní

— foto: Miro Nóta —

myslím si

Barbora Nemčeková

— Tento rok sa prvýkrát zapájam do bodovania slovenských filmov. Pri ich dopozieraní som začala premýšľať o tom, ako bude moja logika udeľovania bodov verejná a zároveň konfrontovaná s inými. Už aj pri internetových (a anonymizovaných) bodových hodnoteniach mi dlho trvá rozhodnúť sa, či videnému filmu alebo prečítanej knihe dám 2 alebo 3 hviezdičky. V skutočnosti vlastne nikdy nechcem udeľovať body a ide mi skôr o evidenciu videného/prečítaného. Opakovane som sa však vrátila k nejakému filmu a zmenila číslo z vyššieho na nižšie (alebo naopak) kvôli kontinuálnemu prehodnocovaniu kvalít a nedostatkov.

— Premýšľam nad kritériami, ktoré mám v podvedomí a determinujú moje intuitívne bodovanie – téma, formálne prostriedky, citlivosť voči nim a postavám. Takto je to napríklad aj v súvislosti so scenárom. Ak sa mi scenár nezdá dobrý, no tému považujem za dôležitú, udelím filmu viac bodov ako keby to bolo opačne? Neustále som konfrontovaná so svojimi (diváckymi) limitmi – niekedy ma film po pár minútach dokáže neuveriteľne iritovať niečím veľmi konkrétnym, čo môže viac ako s daným filmom súvisieť s mojimi predispozíciami a s mojou interpretáciou samotného bodovania. (Počas písania tohto textu kolegyňa Veronika spomenula, že pri hodnotení nikdy ničomu nedáva maximálny počet bodov, aj keď je daný projekt výborne vypracovaný. Premýšľam, čo je príčina tohto častého zvyku.) Premýšľam nad svojou logikou bodovania: Jeden bod znamená – zle, nepáčilo sa mi to, príšerný film. Môžem dať aj nulu? Dva body – to je takmer to isté ako jeden, nie? Mám pocit, že uznávam jeden bod, tri a štyri. Tri pre filmy, ktoré sú mi sympatické svojou snahou, v prevedení však zlyhávajú. Štyri pre filmy, ktoré sa mi veľmi páčia. A päť? Keď som občas nadšená, unesená a rozochvená. Moje tri body však určite nie sú tie isté tri body iných hodnotiteľiek a hodnotiteľov.

— Na prijatí výsostnej subjektivity takéhoto bodovania je čosi roztapašné, pochybné a zároveň egocentrické. Prečo by vlastne malo niekoho zaujímať práve moje obodovanie filmov uplynulého roka? Myslím si, že nato, aby čitateľstvo vedelo takéto hodnotenie dekodovať, musí poznať vkus kritikov a kritičiek. A najmä ho musí zaujímať. Chce to však osobnosti, ktoré píšú pravidelné recenzie a majú svojich čitateľov a čitateľky. Texty ľudí, ktoré si chcete prečítať kvôli autorovi/autorke. Kto si však môže dovoliť pravidelne písať s dostatkom času a priestoru a adekvátnym ohodnotením? Koľko ľudí je zamestnaných v kultúrnych rubrikách redakcií veľkých médií? A koľko ľudí píše popri mnohých ďalších prácach s výhľadom toho, že mizerne nízky honorár za text dostane o niekoľko mesiacov neskôr? Spoločenský postoj ku kultúre sa pretavuje aj do toho, v akom finančne a personálne podhodnotenom stave je kultúrna publicistika.

— Na to, aby nás zaujímal taký reduktívny typ hodnotenia, ako je bodovanie, je potrebné poznať kontext, možno obľúbené filmy, názory vyjadrené v recenziách alebo: čítať bodovanie aj bez venovania (prílišnej?) pozornosti budujúcim – ako zhluk dát otvorený interpretáciám. ◀

— foto: Guča — Poznámky z Eremocénu (r. Viera Čákanyová) —

Filmoví vedci a kritici hodnotia slovenské celovečerné filmy

Mesačník **Film.sk** spolupracuje od roku 2009 s renomovanými slovenskými filmovými vedcami, historikmi, kritikmi a publicistami na bodovaní slovenských celovečerných filmov, ktoré mali v tom-ktorom roku premiéru v domácich kinách. Aktuálne prinášame hodnotenie slovenských filmov s premiérou v roku 2023.

Tradične hodnotíme slovenské alebo majoritne slovenské dlhometrážne filmy v kinodistribúcii, ktoré spĺňajú finančné kritériá určovania krajín pôvodu podľa Európskeho dohovoru o koprodukciiach. Hodnotili sme snímky, ktoré mali premiéru v kinách a z tohto dôvodu nám z hodnotenia vypadli *Horský vodca* Pavla Barabáša, *Andy Warhol – americký sen* Lubomíra Jána Slivku a *Kôň* Martina Šulíka, ktoré najskôr vysiela televízia, až potom ich uviedli v kinodistribúcii. Keďže hodnotíme snímky, na ktorých malo majoritný finančný podiel Slovensko, z hodnotenia nám vypadol aj film Zuzany Piussi *Zošalieť*, kde finančným vkladom tesne prevyšovalo Česko nad Slovenskom, a viacstranné medzinárodné koprodukcie – animované snímky *Tonko*, *Slávka a kúzelné svetlo* Filipa Pošivača a *Umelohmotné nebo* Tibora Bánoczkého a Sarolty Szabó. A napokon sme sa rozhodli nehodnotiť ani snahou sympatickú amatérsku snímku *Duchovia mi nepokazia deň* Petra Čermáka.

Kým v roku 2020 sa do hodnotenia dostalo 11 titulov, predvlani ich bolo 16, vlani 23 a tento rok je ich bez spomínaných 3 snímok s premiérou v televízii a duchárskeho filmu rovných 20. Je to rozmanitá kolekcia. Sú v nej subžánrovo i tematicky pestré dokumentárne filmy, historická aj súčasná politická dráma, detský rodinný film, romance, akčné komédie (!) aj ultra nízkorozpočtová kolekcia etúd, tragikomédia, hybridná skica aj výpravná rozprávka. V niektorých prípadoch ide o snímky, ktoré rezonovali aj za hranicami Slovenska a premietali sa v Berlíne, Rotterdame, Toronte, Karlových Varoch či Benátkach. A to stále hovoríme iba o domácich majoritách. Okrem minoritných koprodukcii sme nehodnotili ani krátke či stredometrážne filmy. Bodovanie sa pohybuje tradične v škále od pol bodu po maximálny možný počet 5 bodov. ◀

— mak —

Slovenské a koprodukčné filmy v kinodistribúcii 2023 podľa filmových vedcov a kritikov

	MARTIN CIEL	JANA DUDKOVÁ	MÁRIA FERENCŮHOVÁ	EVA FLOVÁ	JARO HOCHEL	MATÚŠ KVASNIČKA	KATARÍNA MIŠÍKOVÁ	BARBORA NEMČEKOVÁ	JELENA PAŠTEKOVÁ
Slúžka Mariana Čengel Solčanská	●●●	●●●	●●●½	●●●●●	●●●●	●●●●	●●●½	●●●	●●●½
Invalid Jonáš Karásek	●●●●●	●●	●●●●	●●●●	●●	●●●●	●●●●	●●●½	●●●●
Villa Lucia Michal Kollár	●	●½	●	●	●	●●½	●	½	●●●½
Mimi Mira Fornay	●●●●	●●●½	●●●●	●●●½	●●½	●●●●	●●●●	●●●½	●●½
Poznámky z Eremocénu Viera Čákanyová	●●●●	●●●●½	●●●●●	●●●●●	●●●	●●●●	●●●●●	●●●●●	●●●●½
Turnus Jaro Vojtek	●●●●●	●●●	●●●½	●●●	●●●	●●●●½	●●●●	●●●●	●●●●½
Moc Mátyás Prikler	●●●	●●●½	●●●●	●●●●	●●●½	●●●●	●●●	●●●	●●●
Tak zle ako sa len dá Viktor Csudai	●●	●●½	●●½	●	●●●	●●½	●●	●	●●●
Smolu nosíš ty, láska Samuel Spišák	●	●½	●	●●	½	●½	●	½	●●●
Veľký kaňon Pavol Barabáš	●●●	●●½	●●½	●	●●	●●●	●●½	–	●●
Územie fantázie Paula Malárová	●●●●●	●●●½	●●●	●●●½	●●●	●●½	●●●●	●●●	●●
Nikdy nehovor nikdy Branislav Mišik	●	●½	●●½	●●●½	●	●●½	●●	●●	●●½
Šťastný človek Soňa G. Lutherová	●●●	●●½	●●●½	●●●●	●●●●●	●●●●	●●●½	●●●	●●●
Všetci ľudia budú bratia Robert Kirchoff	●●●●	●●●½	●●●	●●●●	●●●●●	●●●●½	●●●●½	●●●½	●●●½
Pravda je to najdôležitejšie Maroš Brázda	●●●	●●●	●●●	–	●●●	●●●½	●●●	–	●●●½
A máme, čo sme chceli Michal Kunes Kováč	●●●	●●●	●●●	–	●●●●	●●●●	●●●	–	●●●
Svetloplachosť Ivan Ostrochovský, Pavol Pekarčík	●●●	●●●½	●●●●	●●●●●	●●●●	●●●●●	●●●●	●●●½	●●●●½
Perinbaba a dva svety Juraj Jakubisko	●	●●	●●	●●●	●●●	●●●	●●	½	●●
Emília Martin Šulík	●●●	●●●●	●●●	–	●●●●●	●●●½	●●●	●●½	●●●●½
Pozor, padá SNG! Jana Durajová, Lena Kušnieriková	●●●●	●●	●●●●	●●●●●	●●●●●	●●●½	●●●½	●●●●	●●●●

O HODNOTENÝCH FILMOCH SME PÍSALI VO Film.sk:

Slúžka [novinky 2/18 – 19; recenzia 3/36 – 37](#) **Invalid** [novinky 2/20 – 21; recenzia 3/38](#) **Villa Lucia** [novinky 3/24; recenzia 4/27](#)
Mimi [novinky 3/20 – 21; recenzia 4/24 – 25](#) **Poznámky z Eremocénu** [novinky 3/25; recenzia 4/28 – 29](#) **Turnus** [novinky 3/22 – 23; recenzia 4/26](#) **Moc** [novinky 4/12 – 13; recenzia 5/22 – 23](#) **Tak zle ako sa len dá** [novinky 5/12; recenzia 7 – 8/24](#)
Smolu nosíš ty, láska [novinky 6/20; recenzia 7 – 8/24](#) **Veľký kaňon** [novinky 6/18 – 19; recenzia 7 – 8/20](#)
Územie fantázie [novinky 7 – 8/13; recenzia 9/30](#) **Nikdy nehovor nikdy** [novinky 7 – 8/12; recenzia 9/32](#)
Šťastný človek [novinky 9/18; recenzia 10/32 – 33](#) **Všetci ľudia budú bratia** [novinky 9/19; recenzia 10/34](#)
Pravda je to najdôležitejšie [novinky 10/20 – 21](#) **A máme, čo sme chceli** [novinky 10/18 – 19; recenzia 11/32](#)
Svetloplachosť [novinky 10/16 – 17; recenzia 11/30 – 31](#) **Perinbaba a dva svety** [novinky 12/14 – 15; recenzia 1-2024/34 – 35](#)
Emília [recenzia 1-2024/38 – 39](#) **Pozor, padá SNG!** [novinky 12/16 – 17; recenzia 1-2024/36 – 37](#)

Slovenský hraný film (zatiaľ) žije

V roku 2023 prišlo do kín 12 majoritných slovenských celovečerných hraných filmov – jeden z nich vznikol v amatérskych podmienkach a jeden ako ultra low budget film. K tuctu minuloročných slovenských titulov možno prirátat aj snímku, ktorá mala televíznu premiéru už predvlani, no v novembri 2023 sa predsa len objavila aj v kinách. Až sedem z týchto filmov sa cielenie uchádzalo o priazeň väčšinového publika, ďalšie štyri mali predovšetkým festivalové ambície. Bilanciu dotvára 15 minoritných hraných koprodukcí – najmä s Českou republikou.

Hrubé čísla viac-menej kopírujú trend stabilizácie audiovizuálneho prostredia po covidovej pandémii, ktorý naznačoval už rok 2022, hoci počet premiérových filmov vtedy mohol byť ešte dôsledkom pandemického pozdržania viacerých projektov. Aj drvivá väčšina vlni uvedených filmov začala vznikať ešte v lockdownovej realite, dva dokonca ešte oveľa skôr. K zdraviu žánrovo, tematicky aj zacielením čoraz rôznorodejšej kinematografie ani k zdraviu inštitucionálneho prostredia, ktoré ju už takmer 14 rokov podporuje, sa však po nutnosti mimoriadne dofinancovať Audiovizuálny fond a predovšetkým po rozhodnutí novej vlády, ktorá vzišla zo septembrových parlamentných volieb, znížiť štátny príspevok pre verejnoprávnu RTVS o vyše 50 miliónov eur, neodvažujem vyjadrovať. Je totiž pravdepodobné, že v najbližších rokoch budeme sledovať skôr zápas slovenskej kinematografie o udržanie sa v aktuálnej kondícii, alebo pokusy o jej čo najzmysluplnejší *degrowth*.

Slovenské „blockbustery“

Tie vlnajšie hrané filmy, ktoré sa celkom očividne orientovali na väčšinové publikum, sa ho usilovali osloviť hereckým obsadením, témou, prípadne spracovaním či dôsledne vedenou kampaňou. Hneď vo februári vstúpil do kín tretí celovečerný film Jonáša Karáska *Invalid*, udržal sa v nich nepretržite 6 mesiacov a s vyše 200 000 divákmi sa k 31. 10. stal tretím najúspešnejším filmom roka, po filmoch *Barbie* a *Oppenheimer*. Po rokoch čakania a presúvania termínu premiéry prišlo pred Vianocami 2023 do kín aj pokračovanie *Perinbaby* Juraja Jakubiska, ktorý sa však uvedenia filmu už nedožil. *Perinbabu a dva svety* len za prvý víkend videlo viac ako 44 000 divákov, s predpremiérami dokonca 52 670 divákov. Tretím divácky najúspešnejším slovenským kinofilmom bola romantická komédia *Nikdy nehovor nikdy* Braňa Mišíka s takmer 150 000 divákmi. Úspech filmov stojí, samozrejme, zakaždým na iných základoch.

Ako postrehla aj filmová kritika, *Invalid* v réžii Jonáša Karáska ťaží nielen z módného revivalu 90. rokov a zo spoločenskej klímy poznačenej na postsocialistickom Slovensku predovšetkým hrubými mafiánskymi praktikami presakujúcimi (nielen) do komunálnej politiky, ale aj z estetiky a naratívnych postupov dnes už kultových filmov Quentina Tarantina či Guya Ritchieho. Tvorcom *Invalida* sa podarilo namiešať doslova neodolateľný komediálny koktail. Scenár Tomáša Dušičku je postavený na humore balansujúcom na hranici akceptovateľnosti, ale aj na veľmi presnom pointovaní scén. Divácky pútavá je aj obrazová štylizácia a prepracované svietenie Karáskovho overeného kameramana Tomáša Juríčka. A napokon filmu veľmi pomohla aj Karáskova schopnosť vyťažiť z postáv koncipovaných ako dvojrozmerné figúrky maximum „šťavy“ a vitality. Ako žánrový film je *Invalid* veľmi jednoduchý, no zároveň je sofistikovaný. Ide o príbeh pomsty a nečakaného priateľstva, ktorý rozpráva ako výpoveď na polícii Róm navlečený v esesáckej uniforme. *Invalid* využíva univerzálne zrozumiteľné emócie, ako je frustrácia, pocit krivdy či (miestami aj) spravodlivý hnev, a v závere ich vyvažuje satisfakciou či novonadobudnutou schopnosťou odstupu.

Z neznesiteľného nerváka, údržbára Laca, sa stáva akčný hrdina na invalidnom vozíku a Róm Gabo, naivný dobrák s veľkou dávkou úprimnosti aj so štipkou vypočítavosti, ktorý však zároveň stelesňuje všetky stereotypy spájané s rómskym etnikom, v sebe nesie aj také cenné hodnoty, ako je oddanosť a verné priateľstvo. *Invalid* stavil na premyslenú kampaň, predovšetkým prostredníctvom rómskej cover verzie piesne Úsmev, v ktorej klipe sa raper Rytmus objavuje nielen ako spevák, ale aj ako filmová postava. K diváckym lákadlám patria aj cameo roly pre rapera Veca či niekdajšiu hviezdu YouTube Goga. Podistým aj vďaka tomu *Invalida* za prvý víkend po premiére videlo takmer 25 000 divákov a stal sa prvou skutočne úspešnou slovenskou komédiou ponovembrovej éry.

Volné pokračovanie *Perinbaby* začal Juraj Jakubisko nakrúcať už v roku 2017. Od samého začiatku produkcia avizovala, že na jej filmové „vzkriesenie“ sa použijú digitálne technológie, ktoré navyše výdatne dotvoria aj celý jakubiskovsky magický filmový svet. Informácia o účinkovaní Giulietty Masiny (1921 – 1994) v *Perinbabe* a *dvoch svetoch* vzbudila veľké očakávania a zafungovala ako anticipovaná promokampaň. Producentka filmu Deana Jakubisková však s nasadením filmu do kín čakala celé štyri roky – v roku 2019 odloženie slovenskej premiéry odôvodnila predvolebnou kampaňou, vzápätí prišla pandémia, potom vojna na Ukrajine, energetická kríza, inflácia... *Perinbaba a dva svety* je tak zrejme historicky najdlhšie očakávaným filmom v našich kinách. Ďalší vývoj zatiaľ skvelej diváckej návštevnosti dozaista neovplyvnia ani zdržanlivé kritiky. Už prvá *Perinbaba* pracovala s tým, že žánrový pôdorys rozprávky modernizovala nielen voľným (a inšpiratívnym) narábaním s folklórom. *Perinbaba a dva svety* však rozprávkový žáner inovuje natolko, že ho vlastne rozbíja. Kategórie dobra a zla nie sú jasne definované ani motivované: Lukáš, syn anjelskej Alžbetky a nekonvenčného, ale statočného Jakuba z prvej *Perinbaby*, nie je veľmi sympatickou postavou – akoby sa nakazil zlou skúsenosťou s chamtivým krajčírkom a prežíva len vďaka figlom na hranici podvodu; komando siedmich „zhavranených pirátov“ zasa ukradlo zlatý roh sedemrohého barana hojnosti, no vôbec ho nevie využiť. Základná príbehová línia filmu je taká prekomplikovaná a zahľtená atrakciami, že ju možno len veľmi ťažko sledovať. Jakubisko síce problematické motivácie postáv napokon „zachránil“ paradoxnou logikou sna, rozpačitý dojem z jeho až psychedelického rozprávkového sveta však pretrvá. A to i napriek tomu, že archívne zábery Giulietty Masiny sa tvorcom podarilo použiť organicky, že rozdelený svet žien-bosoriek a nepraktických, utlmených mužov s deťmi je zaujímavý, aj že niektoré prvky, ako napríklad nomádske mestočko, sú napriek už zastaraným vizuálnym efektom ak nie pôsobivé, tak prinajmenšom pôvabné.

Tretí divácky úspešný film roka, romantická komédia *Nikdy nehovor nikdy* začala vznikať podľa pôvodného scenára populárnej autorky oddychových románov Evy Twardzik. Po rozchode spisovateľky s tvorivým a produkčným tímom scenár prepracoval režisér Braňo Mišík. Napriek zdánlivo autorským parametrom však film nesie silnú pečať „evitoviek“: otvára sa rozvodovou scénou

dvoch manželských dvojíc, ktorých osobné trajektórie aj povahy sú diametrálne odlišné. Pred justičným palácom do seba doslova narazí čerstvo rozvedená inštruktorka jogy a čerstvo rozvedený majiteľ firmy starajúcej sa o mestskú zeľ, čím sa začína ich kľukatá cesta k spoločným Vianociam v istom štvorhviezdičkovom hoteli. Herecké obsadenie hlavných postáv (Tomáš Maštálir a Tereza Kostková) je v československom kontexte romantických komédií stávkou na istotu. V porovnaní s inými evitovkami či vianočnými romantickými ko-

komédiám *Villa Lucia* Michala Kollára a *Smolu nosíš ty, láska* debutujúceho Samuela Spišáka celkom nevyšlo. *Villa Lucia* je žánrom, temperamentom a šťastím i zápletkou vzdialenou príbuznou *Invalida*, pričom tento dojem posilňuje aj obsadenie Zdeňka Godlu do úlohy nahľúpleho Róma napomáhajúceho zločinu. Trojicu kamarátov zo strednej školy (herci Kubovčík, Melo a Hřčka) síce spájajú veľkomoravské mená, no už menej ich spája čisté či oddané priateľstvo: Gorazd totiž Cyrilovi prebral lásku, kým bol tento na psychiatrii, a teraz sa mu s tým nedo-

Slůžka (r. Mariana Čengel Solčanská) —

médiami v ňom však stretávame menej postáv, objaví sa tu i menej podrazov a nevier (všetky na seba zobrala stereotypne nechutná postava stvárnená Marekom Majeským) a výraznejšiu rolu v príbehu zohrajú tinedžeri. Popri množstve tisíckrát videných motívov, takmer obligátnom *product placemente* pozývajúcom obecnstvo k nákupu konkrétnych značiek oblečenia, topánok či luxusnejšej dovolenky v Malých Karpatoch, však film ponúka napríklad aj nestereotypné zobrazenie muža, ktorý je ochotný pre zdravie chrbta cvičiť jogu a nevy-smieva ani neignoruje synov strach z výšok. Podobnú rolu citlivého, netoxického muža si Maštálir zahral už vo filme *Známi neznámi* (2021) Zuzany Mariankovej. Predpokladám, že pre cieľovú skupinu môže byť film s takouto postavou balzomom na dušu.

Nevydarený, kultivovaný aj umelecky ambiciózný mainstream

Na rozdiel od *Invalida* a *Nikdy nehovor nikdy* to

káže priznať. Kým na troch kamarátov sa ešte ako-tak dá naladiť, scenáristická línia zločinných policajtov (Černý, Mischura) je taká pritiahnutá za vlasy, že so sebou napokon sťahuje aj vzťahovo-rivalskú zápletku medzi kamarátmi. *Ville Lucii* sa nepodarilo udržať na hrane žánru a už vôbec nie humoru, na ktorej tak majstrovsky balansuje *Invalida*, a kvalitatívne, ale i divácky za ním výrazne zaostala. Je to škoda, lebo herecký potenciál predstaviteľov všetkých rolí je väčší ako možnosti, ktoré im poskytol scenár. Ani filmu *Smolu nosíš ty, láska* o romantickom naplnení v staršom strednom veku od mladého režiséra Samuela Spišáka sa nepodarilo dotiahnuť na *Nikdy nehovor nikdy*, hoci základná zápleтка Spišákovho filmu vyzerala v zárodku celkom sľubne.

Oveľa zaujímavejšie a aj s vyššími umeleckými ambíciami k svojej látke pristúpila Mariana Čengel Solčanská v kostýmovej dráme *Slůžka*, pri ktorej jej výrazne pomohla spolupráca s autorkou literárnej predlohy Hanou Lasicovou. Napriek niektorým skratkovitým

riešeniam, najmä pri zobrazení vývoja vzťahov medzi postavami, nemá filmové rozprávanie, na rozdiel od predošlých Solčanskej filmov, nijaké väčšie trhliny. Výrazne ho podporuje aj kamera Laca Janošáka, snímajúca estetické interiéry aj exteriéry panských priestorov v kontraste s tesnými a tmavšími priestormi služobníctva, či efektne kostýmy v protiklade s motívmi výlučkov ľudských tiel vrátane menštruačnej krvi. Rovnako treba vyzdvihnúť aj tematické zvrstvenie filmu: okrem ústrednej línie (ne)možných či (ne)prípustných vzťahov je tu rozpad monarchie, zväzujúca meštianska morálka, takmer neexistujúce práva žien a tichý ženský odboj voči tomuto stavu, prípadne mohutnejšie politické či národné povedomie. *Slůžka* je tak, napriek istej sterilite (nie už však hrubosti) v režijnom prístupe či napriek nedostatočnej emocionálnej napojenosti na filmové postavy, zatiaľ jednoznačne najlepším Solčanskej filmom.

Potenciál vrstevnatosti a jasné autorské ambície má aj debut Michala Kunesa Kováča *A máme, čo sme chceli*, ktorý svojím pracovným názvom *Konečne máme republiku* naznačoval, že sa bude venovať téme rozpadu Československa, hoci napokon sa točí okolo toho, že otec pomerne rozrastenej československej rodiny v čase neskorej normalizácie spolupracoval s ŠtB a v predvečer vzniku samostatného Slovenska sa o tejto skutočnosti dozvie jeho syn, ktorého kedysi vyhnal z domu, a vzápätí aj ostatní príbuzní. Snímke dominuje empatia voči postavám, láskavosť a napriek byľke trpkosti aj potreba zmierenia. Nie je to celá socialistická ani deväťdesiatková realita, o postavách (najmä vedľajších) sa nedozvieme ani zďaleka všetko, film však dramaturgicky drží pokope, tak ako v konečnom dôsledku – napriek rozpadu spoločnej republiky – aj československá rodina Varchalovcov.

Potreba zmierenia a domáceho spočinutia charakterizuje aj zvláštne pomalú, bytovú a mierne absurdnú vianočnú komédiu Martina Šulíka *Kôň*, kde vďaka nezvyčajnej prítomnosti cirkusového koňa v obývačke (o jeho živote sa dozvedáme prostredníctvom retrospektívnych snových záberov) vstupujú do bytu clivého učiteľa základnej školy Dušičku rôzne postavy a pozvoľna rozvíjajú dej aj hlavnú tému. Takýto naratívny princíp je nesporne tvorivou výzvou, ktorú Šulík na obmedzenom priestore jedného mestského bytu zvládol so ctou. Z diváckeho hľadiska môže byť trochu nepochopiteľné nasadenie filmu do kín takmer rok po štedrovečernej premiére vo verejnoprávnej televízii – no vysvetlenie je možno prostejšie, než by sme čakali: nevyžaduje AVF od podporených projektov aj slovenskú kinopremiéru a niekoľko predstavení?

Filmy (n)a festivaly

Cieľom umelecky najambicióznějších projektov je uspieť alebo sa aspoň uviesť na najprestížnejších svetových festivaloch. V slovenských kinách takéto filmy málokedy získajú viac ako dvetisíc divákov (v čase zavretého štvorsálového Kina Lumière je to často len pár stovák), pretože v komerčne orientovaných multiplexoch sa udržia iba niekoľko dní a ich distribučná stratégia sa zameriava predovšetkým na medzinárodné prostredie. Minulý rok boli na významných európskych festivaloch

premiérovane štyri hrané snímky: *Moc* Mátyása Priklera vo februári 2023 uviedol MFF v Rotterdame, *Mimi Miry Fornay* sa objavila na Berlinale v detskej sekcii Generation Kplus, kde získala aj hlavnú cenu, a napokon MFF v Benátkach uviedol *Svetloplachost* Pavla Pekarčíka a Ivana Ostrochovského, pričom film dostal cenu Europa Cinemas Label. K týmto filmom treba prirátať aj hraný debut Zuzany Piussi *Zošaliet*, ktorý uviedol estónsky festival Black Nights v Talinne. (Z finančného hľadiska ide o tesnú slovenskú minoritu.)

Moc (r. Mátyás Prikler) —

Režisér a producent Mátyás Prikler vo svojom dlho pripravovanom druhom autorskom celovečernom filme stavil na pôsobivú, miestami až manieristickú kameru Gergelya Pálosa a na tak trochu chladný režijný prístup, čo z jeho *Moci* robí takmer konceptuálne filmové dielo. Film má dvojité zápletky – na jednej strane stojí morálna dilema ministra-filozofa, ktorý na poľovačke neúmyselne zastrelí nadháňača a najradšej by prevzal zodpovednosť a rezignoval, ale z „vyšších“, „ušľachtilých“ dôvodov, konkrétne pre dôležitú nadnárodnú environmentálnu agendu, ho vláda tlačí do toho, aby sa nepri-znal. Na druhej strane je „špinavá“ práca vážne chorého agenta, ktorý chce pred smrťou finančne zabezpečiť svoju manželku a dieťa, a preto prijme úlohu dohliadať na utajenie kauzy a smerovať policajné vyšetrovanie k nevinnej osobe. Obe tieto línie sú v skutočnosti modelovými príkladmi toho, ako fungujú mechanizmy moci. Film najlepšie vyznie, ak si za modelovú dvojzápletku dosadíme analogické príklady, kauzy a aféry, aké okolo seba vidíme takmer denne. Vtedy sa rozozvučí aj pocit nahnevanej bezmocnosti, ktorej personifikovanou „funkciou“ je investigatívna novinárka, a tým sa zosilní celkové, dosť depresívne vyznenie filmu. Je celkom možné, že *Moc* si vyžaduje publikum schopné abstrakcie – pri doslovnom a jednostrannom čítaní totiž len veľmi ťažko ocení vizualizáciu mocenských štruktúr, v ktorých prežívanie jednotlivca neváži ani gram, a naopak, môže až priveľkú pozornosť venovať slabšie využitému hereckým hviezdám či (v domácom kontexte) nie vždy logickému preskakovaniu zo slovenčiny do češtiny či maďarčiny.

Pekarčíkova a Ostrochovského *Svetloplachost* zasa rozvíja trend hybridných dokumentárnych filmov s hranými, resp. inscenovanými príbehovými prvkami, ktorý Ostrochovský s Pekarčíkom a Kerekesom v celovečernej podobe prvýkrát predviedli v *Zamatových tero-*

ristoch (2013) a ktorý predurčila už Iveta Grófová svojim filmom *Až do mesta Aš* (2012) koprodukovaným práve Ostrochovského spoločnosťou Punkchartfilms. *Svetloplachosť* hybridné režijné postupy využíva azda najorganickejšie spomedzi všetkých hrano-dokumentárnych filmov: čisto dokumentárne zachytáva bivakovanie časti charkovskej populácie počas najostrejších ruských útokov na mesto v priestore stanice metra, a zároveň prostredníctvom hranej príbehovej línie spracúva tému duševného a citového prežívania detí, ktoré sa aj v krízových

Mimi (r. Mira Fornay) —

podmienkach hrajú, zoznamujú, jašia a snívajú. Trúfam si povedať, že aj vďaka tejto hranej a hravej detskej línii je *Svetloplachosť* spomedzi všetkých slovenských hybridných filmov zároveň ten najnežnejší a najcitlivejší.

Detskí protagonisti sa objavujú aj v najnovšom filme Miry Fornay *Mimi*, ktorý má povahu iniciačného putovania magickým a súčasne celkom všedným lužným lesom neďaleko mesta. Hlavná hrdinka Romy hľadajúca stratenú andulku počas svojej cesty stretáva tak trochu čudných dospelých, získava skúsenosti, prijíma rady i pokusy o pomoc, no predovšetkým sa učí zaktivizovať i zvládnuť svoju malú misiu, hoci aj nie so stopercentným úspechom. *Mimi* vznikla ako nízkorozpočtové dielo postavené na výkone detských (ne)hercov, má však pôvab aj silu malého veľkého filmu, v ktorom prostredníctvom ne nápadných situácií možno zažiť zmierenie sa so stratou, preskupenie priorit či pocit detskej/ludskej súdržnosti.

Vela muziky za málo peňazi

Film Miry Fornay nie je jediným vlnajším filmom, ktorý vznikol takmer na kolene, s minimálnym rozpočtom, silou vôle a z túžby doviest' tímový tvorivý proces do úspešného konca. Do kín prišla aj komédia *Duchovia mi nepokazia deň* amatérskeho filmára Petra Čermáka, ktorý sa ako jeden z režisérov podpísal už pod bčkovský horor *Socialistický zombi mord* (2014). V covidových časoch nakrútil film za menej než 10 000 eur, v ktorom sa objavuje Gregor Hološka, predstaviteľ Karáskovho invalida, a kde sa všetky špeciálne efekty robili na zelenom pozadí tak, aby herci mohli dodržať aj lockdownové pravidlá. Podobne neokázalý tvorivý prístup zvolil aj Viktor Csudai v trpkkej komédii *Tak zle, ako sa len dá*, ktorú poňal ako päť hereckých duetov na lavičkách v parku.

Šikovne napísané dialógy v mikropovedkách s trochu nevyrovnanou kvalitou a občas s divadelnými či mierne amatérskymi maskami sa síce nevyhýbajú stereotypným predstavám o nevydarených vzťahoch, no zároveň majú práve vďaka minimalistickej režijnej koncepcii istý pôvab dokonca aj na veľkom plátne.

Najvydarenejšia snímka s nízkym rozpočtom (rádovo však vyšším ako predošlé – 390 000 eur) však patrí skôr do predošlej kategórie festivalových filmov. Film Zuzany Piussi *Zošaliet* vznikol v profesionálnych a štandardných produkčných podmienkach, s podporou AVF v rámci iniciatívy Minimal, primárne určenej pre debutujúcich tvorcov. Piussi je síce skúsená dokumentaristka, ktorá si inscenačné postupy vyskúšala už v hybridnom filme *Babička*, no *Zošaliet* je skutočne jej prvý čisto hraný film. Vznikol podľa scenára herečky a spisovateľky Ingrid Hrubaničovej, ktorá v ňom stvárnila aj hlavnú úlohu. Nakrúcal sa v lockdownových podmienkach a covidovú pandémiu aj tvorivo využil ako zúzkostňujúci prvok, ktorý vplýva na krehkú psychiku hlavnej postavy. *Zošaliet* skúma hranice bezpečia, dôvery, stability aj intimity, a to tak v partnerských, rodinných a priateľských, ako i pracovných vzťahoch. Publiku predstavuje podnetnú, no očividne zranenú a do istej miery aj tajuplnú, sexuálne zablokovanú ženu, matku-samoživiteľku Naďu so záhadne mlkvou dcérkou, ktoré sa nastahujú do domu, kde býva aj psychicky chorá suseda. *Zošaliet* je koncipovaný ako herecký koncert Ingrid Hrubaničovej a je snímaný v tlmených farbách, v pozvoľnom tempe a na záver zaskočí očakávateľnou, a predsa nečakanou znepokojivou pointou. Pre mňa osobne je drobným klenotom minuloročnej kinodistribúcie – spája v sebe tlmenosť s naliehavosťou, tak ako osamelý, potlačený výkrik do ticha.

Ako sa javí slovenský film?

Aj bez glosovania minoritných slovenských koprodukcii je diverzita vlnajších hraných filmov zrejmá. Tie divácky najatraktívnejšie už visia na Netflixe a festivalové tituly možno jedného dňa uvedie RTVS alebo sprístupní streamovacia platforma DAFilms, kde si ich nájde aj klubové publikum, ktoré ich nestihlo v kinách. Keby dnes niekto skúmal sociálne reprezentácie slovenského filmu, podistým by už nekonštatoval, že slovenský film sa v myšliach študentov javí ako divácky neatraktívny, neprofesionálny alebo dokonca neexistujúci.* Dnes by sa mohli vynoriť prinajmenšom dve iné reprezentácie: „slovenský film sa pokúša – a občas aj úspešne – o drsné čierne alebo romantické vzťahové komédie“ a „slovenský film sa neusiluje o divákov, ale cieľi na festivalových kurátorov a medzinárodné poroty“. Jedného dňa k týmto dvom predstavám možno pribudne aj tretia: slovenský film vie byť aj kultivovaným mainstreamom, ktorý polahky pritiahne do kín jednu až dve desiatky tisíc divákov. Tak ako v roku 2023. ◀

* Marek Urban, *Existuje slovenský film? Výskum sociálnych reprezentácií „slovenského“ a „českého“ filmu u študentov stredných škôl*. In *Kino-Ikon*, 2/2014, s. 138-154.

Od experimentov k medailónom na niekoľko spôsobov

Zatiaľ čo slovenskej nonfiction produkcii roku 2022 chýbal výrazný autorský dokument, rok 2023 ich priniesol niekoľko. Dominovali im sociálno-kultúrne témy, týkajúce sa súčasnosti i minulosti, ako aj individuálnych i kolektívnych identít.

Hoci najfrekvencovanejším dokumentárnym žánrom je naďalej portrét, limity portrétnej formy sa dokumentaristom darí presiahnuť komplexnejším tematickým rámcovaním alebo inovatívnymi formálnymi postupmi. Či už zasadením osudov portrétovaných do historického kontextu (*Pravda je to najdôležitejšie* a *Emília*), naskicovaním portrétu protagonistu pohľadom dneška (*Všetci ľudia budú bratia*), konfrontáciou osudov protagonistov (*Turnus*), zachytením individuálneho zápasu, reprezentujúceho spoločenský fenomén (*Šťastný človek* a *Pozor, padá SNG!*), či prekódovaním autoportrétu autofikciou a žánrovými stopami ekokritického dokumentu a sci-fi (*Poznámky z Eremocénu*). Zo žánru portrétu sa vymykajú iba dva minuloročné filmy: cestopis *Veľký kaňon* a dokumentárna esej *Územie fantázie*.

ňou zavřila trilógiu o vzťahu človeka a umelej inteligencie, klimatickej kríze či hľadani nového pohľadu na svet preplnený obrazmi. Vo filme *FREM* skúmala možnosti dehumanizovanej vizuálnej perspektívy. Vo filme *Biela na bielej* v kombinácii video denníka a simulovaného dialógu s umelou inteligenciou sprostredkovala pochybnosti o zmysle ľudskej činnosti – či už vedy alebo umenia. *Poznámky z Eremocénu* sú vyústením predchádzajúcich dvoch filmov vo forme postapokalyptickej vízie sveta, v ktorom človek dospel do éry eremocénu, epochy osamelosti v dôsledku vyhynutia živočíšnych druhov. Jeho centrálnu rolu z éry antropocénu zaujali digitálne systémy. Čákanyová vo filme využíva experimentálne postupy: analógové zábery kombinuje s počítačom generovanými obrazmi, prípadne ich digitálne manipuluje

mietla prejsť na digitálnu formu existencie. Čákanyová kreatívne a s ironickou dištanciou pracuje s elementmi a pojmmi z reality i fikcie, aplikuje koncepty vedeckých teórií, vytvára pseudovedecké neologizmy. Vypovedá však o naliehavých fenoménoch súčasnej reality od spoločensko-politických kríz po krízu klimatickú, od foriem ľudskeho vedomia a poznania po rolu a hrozbu umelej inteligencie. Hoci ide o témy globálnych rozmerov, film na ne sprostredkúva osobný pohľad vďaka tomu, ako sa autorka sama konštruuje ako jeho subjekt. Umožňuje tým publiku prostredníctvom nedokonalo kreatívnej mysle plnej asociácií a trópov nájsť zmysel príbehu o režisérke, ktorá si vo virtuálnej budúcnosti skladá čriepky svojej vyfabulovanej minulosti.

— V kontexte slovenského dokumentu neortodox-

pätie udržať v momentoch oscilácie medzi predstieraním a skutočnosťou (najmä v segmente z nakrúcania filmu *Správa* či v segmente detského tábora), ako aj symetrickými vizuálnymi kompozíciami, stavajúcimi na celkoch snímaných z mierneho pohľadu. Toto napätie doslova kumuluje v záverečnom segmente zo slovenského Údolia smrti, v ktorom sneh pokojne padá na staré ruské tanky. A tie sa kedykoľvek môžu dať do pohybu.

Balans autenticity a inscenovania v súčasnosti i kolektívnej pamäti

— Film Jaroslava Vojteka *Turnus* sa venuje sociálnemu problému týždňovkárov – ľudí, ktorí odchádzajú od rodín za prácou. Hoci tým riešia svoju ekonomickú situáciu, musia vymeniť stabilitu domova za konštant-

Územie fantázie (r. Paula Malárovej) —

— Spektrum autorských postupov sa pohybuje od experimentu či eseje (*Poznámky z Eremocénu* a *Územie fantázie*), cez inscenovanie alebo provokovanie interakcie (*Turnus* a *Všetci ľudia budú bratia*), až po časozber (*Šťastný človek* a *Pozor, padá SNG!*) a hovoriace hlavy, príležitostne spojené s archívnym materiálom (*Veľký kaňon*, *Pravda je to najdôležitejšie*, *Emília*).

Dystopická autofikcia a katalóg militarizmu

— Nad celkom nielen minuloročnej, ale celej slovenskej dokumentárnej tvorby, vyčnieva dystopická autofikcia Viery Čákanyovej *Poznámky z Eremocénu*. Režisérka

a spája s obrazmi vytvorenými skenerom LiDar. Nekonvenčne pracuje aj so zvukovou stopou: svoj autentický hlas spája s jeho počítačom vygenerovanou anglickou mutáciou a neurálnym hlasom umelej inteligencie, prirodzené ruchy a hudobnú stopu deformuje a vytvára arteficiálne zvuky a šumy digitálneho environmentu. Vzďaľuje sa tým od princípov dokumentu a smeruje k hybridizácii fikcie a nonfiction. Vyfabulovaný je aj kolážovo štruktúrovaný príbeh pátrania. Digitálny avatar režisérky v ňom s pomocou umelej inteligencie rekonštruje svedectvo, ktoré na analógový filmový materiál nahrala autorka, predtým ako opustila svet, pretože od-

Turnus (r. Jaroslav Vojtek) —

nú formu má aj film Pauly Malárovej *Územie fantázie*. Ide o katalóg fenoménov spojených so sociálnymi praktikami militarizmu. Film stavia na jednoduchom a funkčnom koncepte kategorizácie rôznych foriem určitého javu. Už pred tridsiatimi rokmi ho využil Mišo Suchý vo svojom filme *O psoch a ľuďoch*, v ktorom zmapoval podoby interakcie Američanov s ich psími miláčikmi. Podobne aj Malárová bez slova komentára či explikácie zobrazuje podoby vojny v čase mieru od historických rekonštrukcií bojov a vojnových pomníkov, cez vystúpenia vojenských orchestrov, až po detský bojový tábor. Nejde o vyčerpávajúci výpočet, ale jednotlivé kategórie nefungujú len samy osebe ako výjavy bizarných rituálov. Vo svojej sume skladajú obraz civilizácie posadnutej vojnou a nesugerujúco ponúkajú odpoveď na to, prečo toľko Slovákov podporuje víťazstvo ruskej agresie voči Ukrajine. Problémom kategorickej formy môže byť monotónnosť a napriek zmyslu pre absurditu vojenských rituálov ňou sčasti trpí aj *Územie fantázie*. Malárovej sa však darí na-

né provizórium. Vojtek si zvolil poviedkovú štruktúru a každú poviedku výrečne pomenoval po dieťati protagonistky a protagonistov, teda príčiny, pre ktorú žijú a pracujú ďaleko od domova. Vytvoril tak istý katalóg profesií týždňovkárov: opatrovatelku v Rakúsku, stavebného remeselníka a kamionistu. Hoci tému filmu uvádza titulkom z oficiálnych štatistík, Vojtek sa nesnaží svojich protagonistov zobraziť ako typických reprezentantov ich profesií či ľudí pracujúcich na turnusy. Vytvára psychologicky komplexné portréty ženy a dvoch mužov, ktorých spája pocit vykorenenosti a osamelosti. Na to, aby dosiahol viacdimenzionálnosť portrétov, využíva metódu hranej rekonštrukcie. Necháva protagonistov inscenovať udalosti inšpirované vlastnými životmi. Táto metóda nie je očividná na prvý pohľad, vyjavuje sa subtilne v postupoch hraného filmu ako vnútorný monológ, rámovanie, dramatický dialóg, pointovanie situácií a pod. Režisér zdôrazňuje vnútornú dimenziu života svojich protagonistov. Opatrovateľka Mária zveruje denníku

túžbu po milostnom vzťahu i obavy z klienta, niekdajšieho príslušníka SS, ktorý počas vojny pracoval najprv ako dozorca v koncentračnom tábore, po nej ako policajt a na sklonku života špehuje Máriu cez diery v kúpeľňovej stene. Stavbár Lety túži pozorovať hviezdy z observatória na Lomnickom štíte, ale jeho obzor určuje akurát tak výhľad na štvorhviezdičkový hotel v provinčnom meste, kde sa spája do nemoty, hrá automaty a občas sa zabaví s prostitútkou. Kamionista Štefan zase žije odrezaný od detí ustavične na ceste, ale všade si so sebou vozí bicíu súpravu, aby mohol improvizovane koncertovať trebárs aj na parkovisku. Nejde o takzvané „sociálne prípady“, ale ľudí, ktorí uviazli v limitovanom kruhu post-socialistickej existencie. Ich tragédiou nie je materiálny nedostatok, ale sploštené prežívanie ekonomickej triedy, ktorá pre zabezpečenie svojich blízkych o týchto blízkych prichádza. Turnus je pôsobivý v krehkom balanse medzi autentickosťou života a priznanou rekonštrukciou, ako aj v prieniku do každodennosti protagonistov. Balans stráca v záverečnom prepojení osudov odsúdených na pohyb v bludnom kruhu turnusov.

Všetci ľudia budú bratia Roberta Kirchhoffa na prvý pohľad spracúva historickú tému: venuje sa Alexandrovi Dubčekovi, kľúčovej postave panteónu slovenských dejín. Lenže Kirchhoff pristupuje k historickému portrétu podvratne, neraz ironicky a v istom zmysle mu o samotného Dubčeka až tak nejde. Hoci pracuje s množstvom archívneho materiálu a výpoveďami pamätníkov, gro filmu predstavuje najmä imaginácia obklopujúca Dubčeka ako historický symbol. Nenájdeme v ňom vysvetľujúce medzitulky či komentár. Kirchhoff rezignuje na otázku, či bol Dubček hrdina alebo zbabelec, necháva namiesto toho zaznieť dubčekovské mémické rezonancie v súčasnom spoločensko-politickom priestore. Zaujíma ho zmysel Dubčekovho utopického étosu, nie samotný jeho obsah. Film má zdanlivo neučesanú formu tvorenú sériou atrakcií: sčasti autenticky absurdných, sčasti vyprovokovaných a sčasti inscenovaných rozovorov o rôznych etapách Dubčekovho života. Kirchhoff ich usporadúva v chronológii života od rodného domu v Uhrovci a detstva prežitého v Kirgizsku, cez funkcionársky vzostup, Pražskú jar ukončenú inváziou a politickou prehrou na poste veľvyslanca v Turecku, až po roky strávené v podniku Štátne lesy, vyznamenanie z Bolonskej univerzity a rolu v politických zmenách po novembri 1989. Rozprávanie organizuje štafetovo a každé obdobie života nechá sprostredkovať inému „rozprávačovi“. Je to kubisticky dekonštruovaný portrét, v ktorom sa čas rozpriestiera do viacerých perspektív. Zamýtzovanosť osudov historických postáv film zdôrazňuje už v úvode legendou o tom, ako malého Alexandra po príchode do Biškeku uniesla ťava do púšte a neskôr pridáva ďalšie bohatierske trópy, ako prestrelná päta v povstaní či skolenie medveďa. V týchto intenciách Dubček vo filme figuruje podľa citátu Pavla Kohouta: „Stal si sa pojmom, ktorý existuje nezávisle na tebe.“ Udalosti jeho života, ktoré *Všetci ľudia budú bratia* sprostredkúva, sú viac-menej známe.

Dôležitejšia je jeho stopa v kolektívnej pamäti a spôsoby jej súčasnej exploatácie. Najsilnejšie momenty, v ktorých sa odrážajú deformity historickej pamäte, sú konflikt medzi novembrovými tribúnmi Fedorom Gálom a Petrom Zajacom s nacionalistami na námestí a konfrontácia vo vínnej pivnici, kde americký novinár, ktorý v 80. rokoch robil rozhovor s Dubčekom, usvedčí spisovateľa Ľuboša Juríka zo spolupráce s ŠtB. Personifikáciou rozostrenej a vždy nanovo dekonštruovanej pamäti je Dubčekov niekdajší sekretár, ktorý si dnes už nevie vybaviť udalosti, o ktorých napísal knihu spomienok.

Zápas s predsudkami a ignoranciou

Ďalšie dva portréty zachytávajú protagonistu a protagonistku v zápase s predsudkami a ignoranciou. Soňa G. Lutherová vo filme *Šťastný človek* zachytila proces tranzície Marvina, ktorý sa narodil v Českej republike ako žena, ale dnes žije so slovenským manželom a deťmi vo Švédsku ako muž. Film, ktorý by sa mohol javiť ako LGBT+ agitka (a bolo by to úplne v poriadku), sa nezaobrá technikáliami tranzície, ale sleduje, ako tento proces ovplyvňuje vzťah a rodinný život manželov. Devízou filmu je empatický prienik do intimity protagonistov bez senzáciechtivej vtieravosti. Ochota v rozhovoroch počúvať, porozumieť a toto porozumenie sprostredkovať väčšinovému – teda heteronormatívnemu – publiku. Koncentráciou na privátnu dimenziu tranzície však obchádza alebo sa len okrajovo dotýka toho, nakoľko zásadné sú geopolitické a sociálne rozdiely v oficiálne zjednotenej, de facto však hodnotovo rozdelennej Európe. A diskretným odstupom zase vyvoláva otázku, nakoľko bezproblémový je tento proces pre všetkých, respektíve, či sa ho len snažia bez problémov zvládať. A možno Lutherová len celkom legitímne priznáva limity poznávania druhého človeka prostredníctvom dokumentárneho filmu.

Pozor, padá SNG! je film vystavaný podobnou časozbernou metódou. Jana Durajová a Lena Kušnieriková v ňom sledujú Alexandru Kusú, riaditeľku vrcholnej kultúrnej inštitúcie, Slovenskej národnej galérie, vo vyše desaťročie trvajúcim zápase o rekonštrukciu budovy galérie na bratislavskom nábreží. V tomto zápase sa musí konfrontovať nielen s nevôľou striedajúcich sa politických garnitúr finančne zabezpečiť nevyhnutnú rekonštrukciu galerijných priestorov v havarijnom stave, ale aj s kontroverzne vnímaným dedičstvom prístavby SNG z dielne Vladimíra Dedečka, s administratívnym molochom, technickými problémami, pandemickou situáciou, verejnou kritikou a chorobou hlavného architekta rekonštrukcie a otca v jednej osobe. Je to doslova heroický zápas, v ktorom Kusá nevystupuje ako rytierka v žiarivej zbroji, ale odhodlaná manažérka s prilbou. Romantický naratív, posilňovaný harmonicky komponovanými zábermi a zavýšený úspešným otvorením rekonštruovanej SNG, uzemňuje samotná protagonistka. Nesnaží sa zapôsobiť veľkými rečami, ale celkom pragmaticky presadzuje ideu kultivovať spoločenský priestor rekonštrukciou jedného z jeho svätostánkov. Durajová s Kušnierikovou

vo filme načrtávajú paralelu medzi Dedečkom a Kusou: obaja sa snažili presadiť vízie priveľké pre svoje malé prostredie za cenu osobných obetí. Ako filmový portrét by bol film príliš jednorozmerný: hoci obsahuje privátnu líniu vzťahu otca a dcéry i momenty slabosti protagonistky, zachytáva ju v stále viac-menej stoicky odhodlanej polohe. Film je však predovšetkým svedectvom o vzťahu inštitúcií a jednotlivcov. Prístavba aj rekonštrukcia SNG sú alegóriou Slovenska. Krajiny, v ktorej kultúrne politiky a vízie dlhodobo zlyhávajú na nezáujme reprezentantov štátu uvažujúcich v horizonte volebného obdobia, na žgrolských investíciách do verejného priestoru, ktoré sa premietnu do ťažko akceptovateľných posunov medzi plánom a realizáciou. Vzhľadom na lokálny

Všetci ľudia budú bratia (r. Robert Kirchhoff) —

kontext témy sa film zrejme nebude univerzálne prihovárať diváctvu mimo Slovenska (či mimo kultúrou žijúcej bubliny), ako správa o stave verejných politik v oblasti umenia a kultúry má však *Pozor, padá SNG!* silnú výpovednú hodnotu.

Kultúrna história v portrétnych medailónoch

Vo sfére kultúry sú ukotvené aj dva tradične koncipované portréty. Medailón filmového režiséra Eduarda Grečnera *Pravda je to najdôležitejšie* vystaval Maroš Brázda ako sériu tematicky organizovaných vyznaní režiséra o rôznych oblastiach života a tvorby, ktoré sa striedajú s archívnymi materiálmi, ukážkami z filmov a výpoveďami expertiek a expertov,* režiséra Martina Šulíka a herečky Emílie Vášáryovej. Mierny pátos tohto prístupu vyvažuje vecne zameranými výpoveďami respondentov a rozšírením záberu Grečnerovho osudu na dejiny slovenskej kinematografie od čias jej povojnového budovania až po defraudáciu Koliby, pri ktorej neúmyselne figuroval aj samotný Grečner.

Kultúrnou históriou písanou médiom filmu je aj portrét prvej dámy slovenského divadla *Emília*. Martin

Šulík v ňom zrekonštruoval životabeh Emílie Vášáryovej v chronologickom slede, ale na panoramatickom princípe. Prostredníctvom výpovedí množstva spolupracovníkov a bohatých súkromných i verejných archívnych materiálov vyskladal dejiny slovenského divadelníctva a sčasti i filmu a podarilo sa mu zachytiť esenciu toho, čo Vášáryovej niekdajšia spolužiačka a herecká kolegyňa Božidara Turzonovová vo filme nazvala hereckou inteligenciou. Hoci film v závere sklízne k medailónovému kliše zbierania ocenení a pôct ako vyvrcholenia kariéry, ktorej pôsobivý sumár prináša v záverečnom titulku, vďaka autentickosti samotnej protagonistky nestráca dych a spomedzi dokumentov roku 2023 má ako jediný šancu byť diváckym ťahúňom.

Kolekciu dokumentov uzatvára *Veľký kaňon* Stanislava Barabáša, ktorý zapadá do línie režisérových expedičných filmov. Spája spomienku na kajakára na divokej vode Jozefa Černého s príbehom expedície do Veľkého kaňonu na rieke Colorado, ktorú jeho dvaja synovia a priatelia usporiadali na jeho pamiatku. Film buduje dost zjednodušený a romantizovaný obraz priateľstva vodákov, má však aj presah k ekologickým témam. Prináša nielen pôsobivé obrazy prírody, ale sprostredkúva aj zdanlivo absurdné odhodlanie ľudí, ktorí na divokej vode nehľadajú len dobrodružstvo, ale aj príležitosť na zakúšanie života naplno.

Namiesto zhrnutia sa mi žiada uviesť, že v roku 2023 sa slovenský dokument nielen kreatívne vymaňuje zo stereotypov portrétovej formy, ale aj zo stereotypov rodových. Nielenže rozkryl tému rodových identít, ale priniesol aj pomerne zastúpenie režisérov voči režisérom a konečne do galérie filmových portrétov osobností Slovenska uviedol dve ženy. ◀

* Autorka textu je jednou z nich, koncepčne však do prípravy filmu nezasahovala.

— text: Eva Šošková / filmová teoretička —
foto: Artichoke, nutprodukcja,
Maurfilm, Raketa—

Neistoty

Rok 2022 bol v slovenskej animácii veľmi úrodný. Ako to už v animácii s dlhým horizontom vývoja a výroby býva, nezberala sa vtedy úroda len z jedného roka, ale z niekoľkých naraz. O to slabšia bola úroda v roku 2023. V kine nebol žiaden majoritne slovenský film – ani celovečerný, ani krátky. Každoročný štandard si zatiaľ udržala televízia, ktorá ponúkla vianočný program pre deti. V inom zmysle štandardným je aj úspech krátkych filmov slovenských tvorcov z prostredia českých škôl. Avšak v dôsledku globálnych problémov a domácej politiky visí nad budúcnosťou slovenskej animácie ako Damoklov meč veľký otáznik.

Umelohmotné nebo (r. Tibor Bánóczki, Sarolta Szabó) —

— V slovenských kinách sa v roku 2023 premieta-
li dva celovečerné filmy – finančne rovnocenné, teda
paritné koprodukcie so zahraničnými profesionálmi na
vedúcich tvorivých pozíciách. Česko-slovenským a v men-
šej miere i maďarským filmom *Tonko, Slávka a kúzelné
svetlo* (2023) nadväzuje Filip Pošivač na slávnú tradíciu
českej bábkovej školy. Celovečerný rodinný film sloven-
skej nutprodukcja je o inakosti, inklúzii a dôležitosti bu-
dovania dobrých medziľudských vzťahov nielen v rodine,
ale aj v komunite. Mnohovrstevnatá výpoveď o svete
ukazuje deťom, ako sa dajú zvládať ťažké situácie. Druhý

srdca (Olivér Hegyi, 2022) by mali byť v budúcom roku
súčasťou distribučného pásma uvádzaného aj na Sloven-
sku. Treba ho však doplniť dvoma ich ďalšími filmami
aktuálne vo výrobe – *Všetko, čo sme nestihli* slovenskej
animátorky Marty Prokopovej a *Hurikán* českého ani-
mátora Jana Sasku.

— Napriek tomu, že takmer všetky vyššie uvede-
né filmy vznikli a vznikajú na základe „cudzieho“ kul-
túrneho kapitálu, pre prostredie slovenskej animácie sú
dôležité. Na medzinárodných koprodukciami sa nielen
učia domáci profesionáli, ale dochádza aj k významné-

Tonko, Slávka a kúzelné svetlo (r. Filip Pošivač) —

celovečerný film priniesla slovenská producerská spo-
ločnosť Artichoke. *Umelohmotné nebo* (2023) režisérskej
dvojice Tibor Bánóczki a Sarolta Szabó je maďarsko-slo-
venská koprodukcia. Postapokalyptické sci-fi je viac sprá-
vou o limitoch pudu sebazáchovy prezlečeného za „ľud-
skosť“, než o pravdepodobnej vízii budúcnosti ľudskej
existencie. Rotoskopická animácia, vizuálne zaujímavé
prostredia a psychológia postáv vťahujú svojou atmo-
sférou a záverečné rozuzlenie má pomerne veľkú šancu
zostať v mysli aj po skončení filmu.

— V roku 2023 sa do slovenských kín nedostal žiad-
ny krátky slovenský animovaný film – ani ako predfilm,
ani v pásme. Zostávajú vo festivalovom obeh. Spoloč-
nosť Artichoke má však k uvádzaniu krátkych filmov
v budúcom roku nakročené. Jej festivalovo úspešné mi-
noritné koprodukcie česko-slovensko-francúzska *Electra*
(Daria Kashcheeva, 2023) a maďarsko-slovenská *Záhrada*

mu networkingu, ktorý je dôležitý pre finančný i pro-
fesionálny vstup zahraničných partnerov do „našich“
domácich projektov.

— Novouvedené slovenské krátke filmy sa objavili
najmä v rámci festivalu Fest Anča v Žiline. Tak ako pre-
došlé roky, aj tento rok medzi filmami od slovenských
autorov bodovali tie, ktoré vyrobili v Čechách. Je preto na-
mieste otázka, čo tieto filmy majú a čo ostatným, aspoň
tento rok, chýbalo. Na festivale sú najmä dve sekcie urče-
né na prezentáciu slovenských filmov – nesúťažné Slo-
venské krátke filmy (panoráma) a Slovenská súťaž krá-
tkych filmov. Tie zaujímavejšie alebo kvalitnejšie filmy
sa dostanú do súťažného pásma.

— Víťazným filmom slovenskej súťaže sa stali
Pochyby (2023) Adely Križovskej z FAMU v Prahe. Ide
o nenaratívny film založený na vzťahu výpovedí vo zvuk-
kovej vrstve a prislúchajúceho obrazu. Takýchto filmov

sa v spomínaných sekciách vyskytlo viacero. Abstraktné zábery a autentické výpovede štyroch umelcov v *Pochybách* sú spájané najmä na základe asociácií, a len vo veľmi malej miere na základe ilustratívnejších metafor. V obraze vidíme širokú plejádu dynamických a výborne zvládnutých animačných techník, avšak vďaka vhodným kompozičným a rytmickým vzťahom záberov (synchronných so zvukmi) tvorí film súdržný celok. Druhým podobným, tentokrát figuratívnym filmom, je *Existencia* (2022) Nika Mlynarčíka z UTB v Zlíne. Tu získava vzťah existencialistického (odborného) komentára a kvalitnej animácie

film *Zvuky spoza lúky* (2020) aj tento je výtvarne originálny v zobrazení figúr (hlavy skrútené ako osmička), rozprávanie zrozumiteľne komunikuje príbeh a súčasne sa aj zahráva s diváckym očakávaním, animácia je plynulá, strihová skladba výborne upriamuje diváčku pozornosť k príbehu a zvukový dizajn je adekvátny, profesionálny. Vzťah komentára a obrazu ponúka humorný kontrast. V rovine významov expanduje k implicitnejším témam, napr. k premenlivosti životných postojov v dynamike životných situácií, či k právam zvierat.

— V súťaži sa tento film stretol napríklad s filmom

— Tak ako po minulé roky aj v roku 2023 uviedla RTVS počas vianočného obdobia novú pôvodnú slovenskú animovanú tvorbu pre deti (tento text vznikol ešte pred jej odvysielaním). Jedným z darčiekov pre deti bola tretia séria už overeného seriálu o hravých súrodencoch *Drobci* s novými časťami *Záhrada*, *Film*, *Piknik*, *Zmrzlina*, *Pranie a Sneh*. Druhým darčekom bol pilotný diel nového seriálu *Lesná päťka*. Ak poznáte seriál z Netflixu *Ada Twist, Scientist*, tak v zmysle žánru vzdelávacieho seriálu pre deti ide o niečo podobné. Cez sociálne učenie (kultivácia vzťahov, komunikačné stratégie, empatia) a kritick-

démii a kvôli vojne na Ukrajine je v dôsledku inflácie ohrozená medzinárodná spolupráca na finančne náročnej animácii, do ktorej vstupuje aj RTVS. V domácom kontexte ohrozuje vznik ďalších animácií situácia po parlamentných voľbách 2023. Hoci RTVS napríklad dlhodo- bo uvažuje o vzniku samostatného televízneho kanálu pre deti a čaká na lepšie finančné podmienky, deje sa presný opak. Predošlá vláda zrušenie koncesionárskych poplatkov propagovala navýšením rozpočtu televízie zo strany štátu, tá súčasná však tento rozpočet plánuje výrazne skresť. Výsledkom politiky „pronárodné“

Electra (r. Daria Kashcheva) —

bábky, ktorá si „v hlučnej chvíli dňa“ čistí zuby, silno ironický a komický rozmer.

— Podobné filmy mali študenti bratislavskej VŠVU v nesúťažnej sekcii. *Delirium Collectoris* (Adriana Mišková, 2022) obsahuje odborne znejúci komentár – pohľad psychológie na zberateľstvo. Vzťah komentára k obrazu je prvotne tiež založený na asociácii, no kým komentár sa vyvíja, abstraktný obraz zostáva monotónny. Jeho kontemplatívny charakter síce v komentári odkazuje k večnosti, bezčasiu, neponúka však významovú alebo emočnú mnohvrstevnosť. Figuratívny film s prvkami narácie *Výšky* (Leonard Lofaj, 2022) má vo zvukovej vrstve autentický dialóg dvoch mladých chlapcov a obraz ich vo veľkej miere len ukazuje, ako kráčajú prírodou. Jediným zaujímavým momentom je najprv náznak a neskôr záverečná premena obrazu do psychedélie (pod vplyvom drog). Aj v tomto filme je obraz chudobný na významy, emócie a v neposlednom rade aj na originalitu výtvarného riešenia.

— Hoci festival vyhral nenaratívny film, tých naratívnych je každý rok drvivá väčšina, tvoria dominantu v profesionálnom prostredí aj na školách. Špeciálne uznanie získal film Filipa Diviaka *Volám sa Edgar a mám kravu* (2023) z UTB v Zlíne. Tak ako aj jeho predošlý úspešný

Krížom krážom (2023) Niny Rybárovej a Tomáša Rybára. Originálna animácia výšivky a v rovine významov spojenie modernej digitálnej doby s ľudovou tradíciou sa však strácali v ťažkopádnej obrazovej skladbe a súčasne v tézovitom príbehu. Vizuálne veľmi sugestívny film *Neobyčajné príbehy z mesta Mindcery* (2022) Veroniky Trokšiarovej a Zlaty Golecovej zase slabo komunikoval metaforický príbeh a veľmi aktuálnu tému psychického zdravia. S problémami aspoň v jednej zložke filmu sa potýkali aj filmy z nesúťažnej sekcii Fest Anča, či filmy VŠMU na festivale Áčko. Vyskytovala sa tu statická animácia, popisnosť rozprávania, tézovitost, nezaujímavá téma, strojový zvukový dizajn zo zvukových bánk, absencia viacvýznamovosti či neoriginálne výtvarné riešenie.

— V istom zmysle je škoda, že festival Fest Anča vyhrávajú filmy zo zahraničných inštitúcií, a nie zo slovenských, kam prúdia okrem iného aj financie z rezortov školstva a kultúry. Od roka 2023 totiž získavajú víťazné filmy (aj tie zo slovenskej súťaže) medzinárodné renomé. Fest Anča je prvým festivalom na Slovensku s prestížnym štatútom Academy Awards Qualifying Festival. To znamená, že každý film, ktorý na Fest Anči vyhrá slovenskú súťaž, nemusí vyhrať už žiadny iný festival a automaticky sa kvalifikuje do boja o sošku Oscara.

Volám sa Edgar a mám kravu (r. Filip Diviak) —

ké myslenie (riešenie problémov, vedecké metódy) posúva deťom hodnoty moderných demokratických spoločností. Avšak *Lesná päťka* čerpá z domácej estetiky bližšej k ilustrácii než k priemyselne vyrábaným animovaným obrazom pre deti, je výtvarne originálnejšia a animácia je krajšia. Aj samotná výroba seriálu potvrdzuje hodnoty poznania zobrazované v pilotnom diele – seriál vzniká za účasti odborných poradcov z oblasti modernej pedagogiky.

— RTVS je v posledných rokoch v dôsledku Zmluvy so štátom súčasťou slovenskej animácie najmä v seriálovej tvorbe (*Mimi a Líza*, *Websterovci*, *Drobci*, *Tresky plesky*, *Jakub a Flip*, *Chochmesovci*, *Slovenčina na slovíčko*), ale i celovečernej (*Cesta do nemožna*, *Tvojazem*, *Umelohmotné nebo*). V roku 2023 bola RTVS súčasťou všetkých formátov animácie – koprodukovala celovečerný film, priniesla nové večerníčkové diely a nečakane i krátky film pre dospelého diváka *Neobyčajné príbehy z mesta Mindcery*. Ďalšia účasť na animovaných projektoch je však otázná. Po pan-

orientovanej ministerky kultúry tak môže byť, ak nie koniec, tak oklieštenie domácej tvorby pre slovenské deti. Už pred voľbami dlhodo- bo zaznieval pocit finančnej neistoty výrobcov animovaných seriálov (napríklad Vanda Raýmanová tretiu sériu *Drobčov* dokončila s finančnými problémami a do ďalšej sa už nepustí), ale po voľbách sú tieto obavy ešte zásadnejšie. Ako upozornila Žofia Bosáková na Týždni slovenského filmu – nasledujúce dva až tri roky budú ešte dobiehať rozpracované projekty, a potom v nových produkčných a distribučných podmienkach začne, resp. nezačne nový cyklus.

— V 90. rokoch a na začiatku nultých rokov tlel tvorivý potenciál slovenskej animácie najmä na pôde VŠMU. Kým funguje školstvo, fungujú aj inkubátory pre animáciu, a kým fungujú festivaly, funguje aj medzinárodná výmena kultúrneho kapitálu. Dúfajme len, že nadchádzajúce roky nebude musieť prejsť slovenská animácia do takejto nutenej hibernácie. ◀

PF
2024

KINO
LUMIERÉ

ČOSKORO
ZNOVU OTVÁRAME
A UŽ TERAZ SA TEŠÍME
NA VAŠU NÁVŠTEVU

KINO SLOVENSKEHO FILMOVÉHO ÚSTAVU
WWW.KINO-LUMIERE.SK

premiéry

› 4. 1. 2024

Ferrari

› USA, 2023, r. Michael Mann ›
hrajú: Adam Driver, Penélope Cruz, Shailene Woodley, Jack O'Connell, Sarah Gadon, Patrick Dempsey, Gabriel Leone – životopisný/dráma/sportový, 130 min., MN 15 – Forum Film

Nerozlučná dvojka

› The Inseparables, Francúzsko/Španielsko/Belgicko, 2023, r. Jérémie Degruson ›
v slovenskom znení: Štefan Richtárech, Ivana Kuxová, Juraj Predmerský, Ján Tréger, Dušan Szabo, Dárius Koči – animovaný, 94 min., MP – Magic Box Slovakia

Nočné kúpanie

› Night Swim, USA, 2024, r. Bryce McGuire ›
hrajú: Kerry Condon, Wyatt Russell, Nancy Lenahan, Ben Sinclair, Jodi Long, Eddie Martinez, Gavin Warren – horor/triler, 116 min., MN 15 – CinemArt SK

Prvý deň môjho života

› Il primo giorno della mia vita, Taliansko, 2023, r. Paolo Genovese ›
hrajú: Sara Serraiocco, Toni Servillo, Margherita Buy, Vittoria Puccini, Lino Guanciale, Elena Lietti, Valerio Mastandrea – dráma/komédia, 121 min., MP 12 – Film Europe

Zásah šťastím

› Coup de chance, Francúzsko/USA, 2023, r. Woody Allen ›
hrajú: Lou de Laâge, Valérie Lemercier, Niels Schneider, Melvil Poupaud, Elsa Zylberstein, Grégory Gadebois, Guillaume de Tonquédec – komédia/romantický/triler, 93 min., MP 12 – Magic Box Slovakia

› 11. 1. 2024

Club Zero

› Rakúsko/Spojené kráľovstvo/Nemecko/Dánsko/Francúzsko, 2023, r. Jessica Hausner ›
hrajú: Mia Wasikowska, Ksenia Devriendt, Luke Barker, Florence Baker, Samuel D

Anderson, Gwen Carrant, Sidse Babbett Knudsen – dráma, 110 min., MN 15 – ASFK
+ animovaný predfilm:
Volám sa Edgar a mám kravu › Slovensko/Česko, 2023, r. Filip Diviak › – 7'

Jedeme na teambuilding

› Slovensko, 2023, r. Zuzana Marianková ›
hrajú: Jakub Prachař, Vojtěch Kotek, Anna Polívková, Petra Polníšová, Alexander Bárta, Bořivoj Čermák, Robin Ferro – komédia, 105 min., MN 15 – Itafilm

Pán Blake k vašim službám

› Complètement cramé, Luxembursko/Francúzsko, 2023, r. Gilles Legardinier ›
hrajú: John Malkovich, Fanny Ardant, Émilie Dequenne, Philippe Bas, Eugénie Anselin, Christel Henon – komédia/dráma, 110 min., MP 12 – CinemArt SK

› 18. 1. 2024

Chlapec a volavka

› Kimitači wa dó ikiru ka, Japonsko, 2023, r. Hajao Miyazaki ›
– animovaný, 125 min., MP 12 – ASFK

Sestry z dymovej sauny

› Smoke Sauna Sisterhood, Estónsko/Francúzsko/Island, 2023, r. Anna Hints ›
– dokumentárny, 89 min., MN 18 – Filmtopia

Tretí koniec palice

› Slovensko, 2023, r. Jaro Vojtek ›
účinkujú: Jaroslav Horváth, Jarmila Kotlářová, Maroš Kotlár, Adela Polhošová, Emil Polhoš, Dávid Klempár, Adrián Kotulák, Dominik Pokuta, Igor Horváth, Marek Horváth, Marián Sivoň, Helena Poláková, Ján Trachta – dokumentárny, 89 min., MN 15 – ASFK

› 25. 1. 2024

Aristokratka vo vare

› Aristokratka ve varu, Česko/Slovensko, 2024, r. Jiří Vejdělek ›
hrajú: Hynek Čermák, Tatiana Dyková,

Yvona Stolařová, Eliška Balzerová, Martin Pechlát, Pavel Liška, Zdeněk Piškula – komédia, 99 min., MP 12 – Forum Film

Bastard

› The Promised Land, Dánsko/Švédsko/Nórsko/Nemecko, 2023, r. Nikolaj Arcel ›
hrajú: Mads Mikkelsen, Amanda Collin, Simon Bennebjerg, Jacob Lohmann, Søren Malling, Kristine Kujath Thorp, Gustav Lindh – dráma/historický/životopisný, 127 min., MN 15 – Film Europe

Galéria Boha

› Vernisagge hos Gud, Švédsko, 2023, r. Filip Aladdin, Ossian Melin ›
hrajú: Magnus Krepper, Isabelle Grill, Lisa Lindgren, Victoria Dyrstad, Lars Melin, Kim Lantz, Bo Melin – dobrodružný/komédia/fantasy, 93 min., MN 15 – Film Europe

Karlos

› Česko, 2024, r. Michal Samir, Šimon Šafránek ›
účinkuje: Karlos Vémola – dokumentárny, 90 min., MN 15 – Bontonfilm

Maliar jej tela

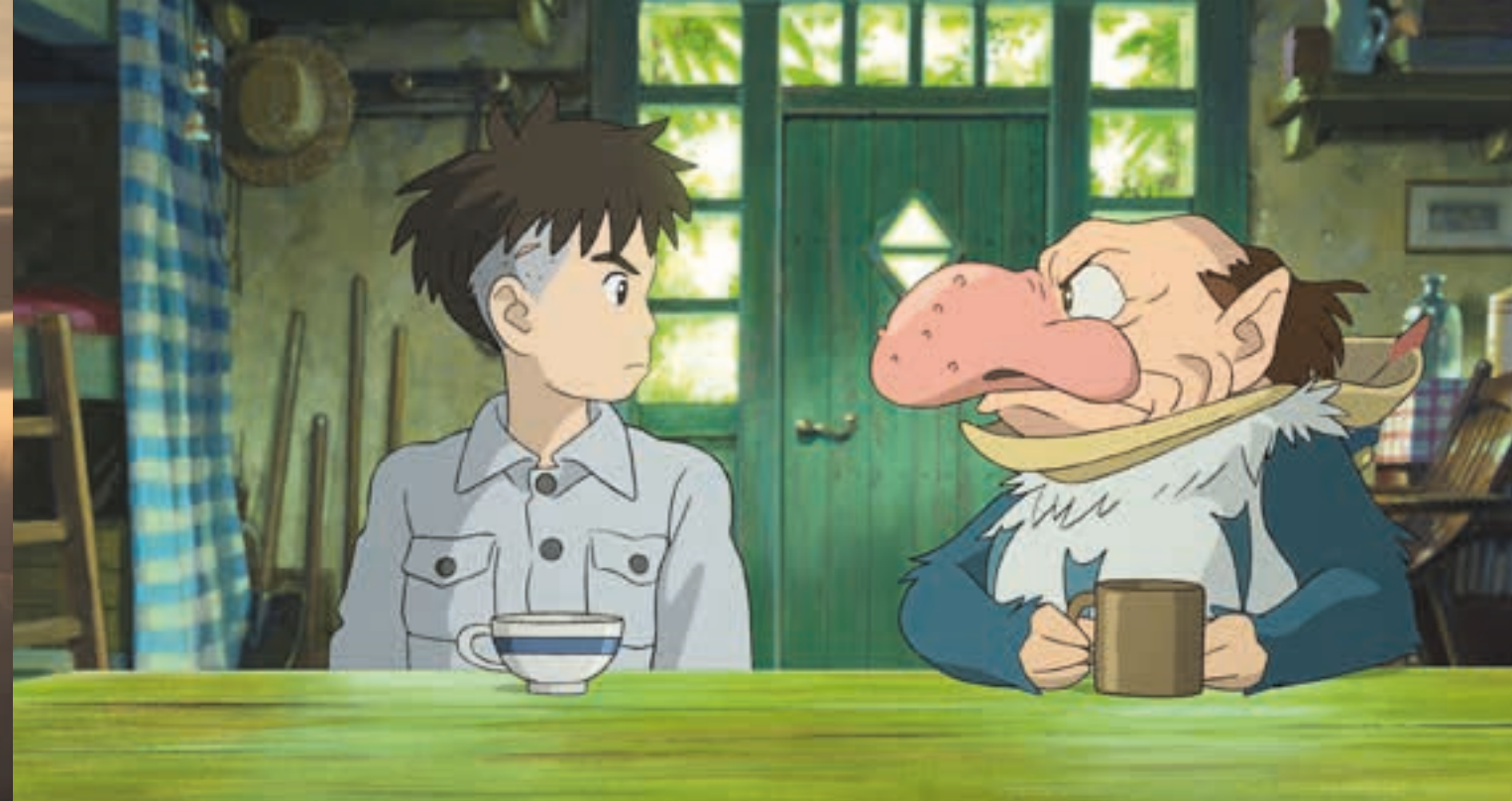
› Bonnard, Pierre et Marthe, Francúzsko/Belgicko, 2023, r. Martin Provost ›
hrajú: Cécile de France, Stacy Martin, Vincent Macaigne, Anouk Grinberg, Grégoire Leprince-Ringuet, André Marcon, Jean-Christophe Brétilière – historický/životopisný/romantický, 122 min., MP 12 – CinemArt SK

› POZNÁMKA: PRI JANUÁROVÝCH PREMIÉRACH UVÁDZAME ÚDAJE TAK, AKO BOLI V ČASE UZÁVIERKY K DISPOZÍCII. ›

— Miro Ulman —

Do kín prídu Vojna policajtov, druhá Duna aj noví Luther, Lanthimos a Mijazaki

Duna: Časť druhá (r. Denis Villeneuve) —

Chlapec a volavka (r. Hajao Mijazaki) —

Koncom minulého roku boli slovenskí distribútori opatrnejší a na prvý polrok 2024 naplánovali o 21 premiér menej, než na rovnaké obdobie predchádzajúceho roku (101 vs. 122). Z toho 84 hraných, 11 animovaných a len 6 dokumentárnych filmov. Najväčšie zastúpenie má americká produkcia – 41 filmov tvorí 40,59 % noviniiek. Nasleduje francúzska kinematografia s 19 titulmi a česká so 17. Z nich sú 3 minoritné koprodukcie so Slovenskom.

Podľa žánrov dominujú drámy nasledované komédiami, akčnými a romantickými filmami.

— Nominácie na Oscary oznámia 23. 1. Takmer všetkých horúcich kandidátov sme mali možnosť vidieť už vlni. Pár filmov však ešte zostalo. Napríklad *To sa mi snád len zdá* (marec) s Nicolasom Cageom v úlohe nenápadného vysokoškolského profesora, ktorý sa zo dňa na deň začne objavovať v snoch miliónov ľudí na celom svete a stane sa tak globálnou celebritou. Do kín tento rok príde aj držiteľ Veľkej ceny z Cannes a troch nominácií na Zlatý glóbus *Zóna záujmu* (marec) o živote rodiny veliteľa Osvienčimu v idylickom domčeku do záhradou za múrmi koncentračného tábora, či novinka Yorgosa Lanthimosa *Chudiatko* (8. 2.) ocenená Zlatým levom v Benátkach a 7 nomináciami na Zlatý glóbus s výbornou Emmou Stone v hlavnej úlohe. V kinách budú aj 4 snímky s nomináciami v kategórii najlepší medzinárodný celovečerný film – dánsky *Bastard* (2. 1.) s Madsom Mikkelsenom, bulharské *Blažine lekcie* (8. 2.) ocenené v Karlových Varoch, nórsky dokument *Piesne Zeme* (15. 2.) a estónske *Sestry z dymovej sauny* (18. 1.), ktoré získali Európsku filmovú cenu za najlepší dokument.

— Do kín prídu aj 2 obnovené premiéry. *Duna* (8. 2.) Denisa Villeneuvea pripraví divákov na jej očakávané pokračovanie *Duna: Časť druhá* (29. 2.). V prípade reštaurovanej rozšírenej verzie historického erotického filmu Tinta Brassa z roku 1979 *Caligula: The Ultimate Cut* (18. 4.) s Malcolmom McDowellom, Helen Mirren, Petrom O'Toolom či Johnom Gielgudom však na Slovensku pôjde o premiéru, pretože u nás bol šírený len na pirátskych VHS s rýchlodabingom.

— Do kín prídu 12 slovenských filmov. Je medzi nimi komédia Zuzany Mariankovej *Jedeme na teambuilding* (11. 1.), nový dokument Jara Vojteka *Tretí koniec palice* (18. 1.) o nádeji, veľkých snoch a malých víťazstvách z prostredia rómskych osád na Spiši, ktorý získal Cenu za najlepší film z vyšehradského regiónu na MFDF Ji.hlava, samostatný režijný debut producenta Rudolfa Biermanna *Vojna policajtov* (1. 2.), triler *Fantasy* (14. 3.) – predchádzajúci názov bol *Na prach* režisérskej dvojice Anastasia Hoppanová, Samuel Vičan s Kristínou Kanátovou a Noëlom Czuczorom v úlohách dvojice vyrábajúcej omamnú látku, ktorá je hitom klubov aj márníc, mysteriózny triler Petra Bebjaka *Smršť* (4. 4.) podľa knihy Jozefa Kariku s Tomášom Mašťalom a Aňou Geislerovou, dráma Miloslava Luthera *Spiaci účet* (18. 4.), v ktorej mladí manželia pátrajú po tajomstve predkov.

— Šesť noviniiek tvoria z pohľadu Slovenska minoritné produkcie – pokračovanie komédie Jiřího Vejdělka *Posledná aristokratka* s názvom *Aristokratka vo vare* (25. 1.), česko-nemecko-slovenská dráma Bohdana Slámu *Sucho* (21. 3.), česko-slovenský dokument Štěpána Pecha *Chýbanie* (28. 3.) o konceptuálnom vizuálnom umelcovi Jánovi Mančuškovi, česko-slovenská kriminálna dráma Radima Špačka *Lesný vrah* (28. 4.) nakrútená podľa skutočných udalostí a maďarsko-slovenská dráma Gábora Reiszsa *Vysvetlenie na všetko* (21. 3.), ktorá zvíťazila v sekcii Horizonty na MFF Benátky a z MFF Chicago si odniesla Zlatého Huga za najlepší film a Strieborného Huga za najlepší scenár. V prvom polroku by mala mať premiéru aj islandsko-

-slovenská koprodukcia *Samota* Ninny Pálmadóttir o výnimočnom priateľstve starého muža a zvedavého chlapca.

— Divácky úspešné sú v našich kinách i české filmy. V prvom polroku uvidia diváci okrem 3 vyššie spomínaných minoritných koprodukcí so Slovenskom aj komédie *Franta mimozemšťan* (15. 2.) Rudolfa Havlíka s Jakubom Prachařom a Terezou Ramba, *Matka na úteku* (29. 2.) Hany Hendrychovej, *Prázdniny s Broučkem* (2. 5.) Jiřího Matouška, komediálnu drámu Petra Slavíka *Tancuj, Matylde* (2. 2.) s Karlom Rodenom a Reginou Rázlovou v úlohe ženy, u ktorej prepuká Alzheimerova choroba, rodinný film F. A. Brabca *Gump: Sme dvojka* (28. 3.) s Bolkom Polívkom, romantickú komédiu Tomáša Hoffmana *Sladký život* (14. 3.), drámu Štefana Voržáčka *Toxic* (25. 1.), dokument Olgy Špátovej *Django* (2. 5.) rozprávajúci životný príbeh Petra Jandu, drámu Viktora Tauša *Amerikánka* (23. 5.) o slobode a túžbe žiť i dokument *Karlos* (25. 1.) o jednom z najpopulárnejších českých MMA zápasníkov Karlosovi Vémolovi.

— Medzi jedenástimi animovanými filmami zatiaľ nie je žiaden domáci. A len 2 vyrobili veľké štúdiá. Novinkou z Pixaru je *V hlave 2* (13. 6.) a štúdio DreamWorks Animation prichádza s titulom *Kung Fu Panda 4* (7. 3.). V Annecy boli v súťaži belgicko-španielsko-francúzska *Nerolúčná dvojka* (4. 1.) o drevenej bábke Donovi, opustenej plyšovej hračke DJ Doggy Dogovi a ich dobrodružnej ceste New Yorkom a francúzsky *Vynálezca* (1. 2), ktorý nám predstaví Leonarda da Vinciho na francúzskom kráľovskom dvore. V brazílskej *Noemovej arche* (8. 2.) sa dvom myšiam – charizmatickému básnikovi s trémou a šarmantnému gitaristovi – podarí prešmyknúť sa na báju archu, z Francúzska prichádza *Mačka a pes: Bláznivé dobrodružstvo* (15. 2.), španielsky *Dragonkeeper* (22. 2.) rozpráva o priateľstve mladej otrokyne s drakom v starovekej Číne *Garfield vo filme* (23. 5.) predstaví kocúrovnoho otca Vica a názov jedného filmu (29. 2.) zatiaľ distribútor tají. Najoča-

kávanejším animovaným filmom je však novinka Hajaoa Mijazakiho *Chlapec a volavka* (18. 1.).

— Každý rok prichádza do kín niekoľko titulov, na ktoré sa diváci vyslovene tešia alebo sú na ne zvedaví. Viaceré vlnajšie nenaplnili očakávania. Uvidíme, ako sa bude dariť filmom, ako sú akčný triler *Argylle: Tajný agent* (8. 2.) od režiséra Kingsmanskej trilógie Matthewa Vaughna, či akčnému sci-fi *Madame Web* (15. 2.) s Dakotou Johnson, ktoré rozpráva o pôvode jednej z najzáhadnejších hrdiniek vydavateľstva Marvel.

— Medzi očakávanými hranými filmami sú aj pokračovania úspešných filmov či sérií – *Krotitelia duchov: Mrazivá hrozba* (28. 3.), *Godzilla a Kong: Nová ríša* (11. 4.), *Furiosa: Mad Max Sága* (23. 5.) Georgea Millera, ktorý je prequelom jeho akčného sci-fi *Šialený Max: Zbesilá cesta* z roku 2015, či film s Willom Smithom a Martinom Lawrenceom s pracovným názvom *Bad Boys 4* (13. 6.).

— Diváci sa môžu tešiť i na novinky známych a úspešných režisérov – *Ferrari* (4. 1.) Michaela Manna, *Zásah šťastím* (4. 1.) Woodyho Allena, romantickú drámu Billeho Augusta Bozka (1. 2.) podľa knihy Stefana Zweiga, historickú drámu Marca Bellocchia *Pápežov zákon* (1. 2.), *Dokonalé dni* (29. 2.) Wima Wendersa s výborným soundtrackom, drámu Kena Loacha *Starý dub* (9. 5.) z dediny na severovýchode Anglicka, do ktorej prichádzajú sýrski utečenci, no najmä na novinku režiséra oscarového *Parazita* Džun-hoa Ponga *Mickey 17* (28. 3.).

— O všetkých nových filmoch v slovenskej distribúcii vás budeme priebežne informovať v rubrike Premiéry, takže ani jeden zaujímavý titul vám neunikne. ◀

— text: Barboza Nemčeková — foto: ASFK —

Inakosť v (rómskej) inakosti podľa Jara Vojteka

Najnovšia snímka dokumentaristu Jara Vojteka s názvom *Tretí koniec palice* si vlni z festivalu v Jihlave odniesla cenu za najlepší film z krajín V4, „za bohato rozkreslenú mozaiku života v niekoľkých slovenských rómskych osadách, zameranú na každodenný boj o finančný, fyzický a psychický komfort“.
***Tretí koniec palice* prichádza 18. 1. do slovenských kín.**

Dokument sleduje osudy Rómov, ktorí sa stali minoritou v minorite pre svoje fyzické znevýhodnenia či rodovú identitu. Kým kvír Rómovia a Rómky hľadajú svoj životný priestor a snívajú o práci v zahraničí, otec piatich detí, ktorý má amputovanú nohu, túži po invalidnom vozíku a na inom mieste žena obetuje svoj život za zdravie svojho milovaného vnuka. *Tretí koniec palice* sa skladá zo štyroch príbehov – poviedok zo slovenských rómskych osád a jeho ambíciou je, podľa slov tvorcov, prelomiť predsudky medzi rómskou komunitou a bielou majoritou. „Do projektu (sme) vstúpili v procese prípravy, kde už boli dané základné kontúry. Povedali sme si, že budeme hľadať inakosť v inakosti. V tomto zohral veľkú úlohu producent Juraj Baláž. On hľadal príbehy, ktoré by vedeli osloviť. Nuž a tretí koniec palice... Palica má predsa konce dva. My sme však hľadali príbehy ľudí, ktorí nezapadajú ani do majority, ale nenachádzajú šťastné umiestnenie ani v minorite. Nielenže ich majorita neakceptuje, ale neprijíma ich ani minorita, ich vlastná komunita, národnosť, vytláčajú ich niekde mimo, na úplný okraj,“ povedal producent Tomáš Slobodník v rozhovore pre Pravdu.

„Čo kvír ľudia v osadách?“, premýšľal raz režisér Jaroslav Vojtek a z tohto zamyslenia vznikla jedna línia filmu *Tretí koniec palice*, ktorá sleduje trojicu transrodových žien – Rómok. Ďalší protagonist, Jaroslav Horváth, žije bez elektriny v segregovanej osade Zabijanec v obci Rudňany, pár kilometrov od Spišskej Novej Vsi. Ako 10-ročný prišiel o nohu, viac ako 35 rokov nesie svoj život na starých drevených barlách, túži po invalidnom vozíku. Jarmila Horváthová svojmu vnukovi Marošovi, ktorý má vrodene vývojové ochorenie, našla lekársku pomoc až v Prahe. V poviedke *Modlitba* je hlavným protagonistom Emil Polhoš, bývalý alkoholik, ktorý hovorí, že Boh ho zmenil a ukázal mu cestu. Je konfrontovaný so životom svojho 20-ročného syna, ktorý, podobne ako Polhoš vo svojej mladosti, nepracuje, zanedbáva rodinu a všetky peniaze míňa na alkohol. „Chce svojho syna vytriahnuť z alkoholizmu – v minulosti by to tak nebolo, išiel by s ním do krčmy a robili by vandalstvo. Znova začínajú nad sebou premýšľať a chcú sa dať dokopy finančne, mentálne aj duchovne,“ hovorí Vojtek o zmene, akú si podľa vlastných slov všima u Rómov a Rómok, s ktorými spolupracuje pri svojich filmoch,

keďže sa témam vylúčenia a špecificky protagonistom a protagonistkám rómskeho pôvodu vo svojej tvorbe venuje dlhodobo.

„Téma inakosti sa objavuje skoro v každom mojom filme. Tentokrát však je omnoho zaujímavejšia. Inakosť v inakosti,“ píše Vojtek v explikácii projektu. „V prostredí rómskej osady Richňava sme ako filmári nadviazali vzťahy z predošlého nakrúcania filmu *Deti*. Takže sa spoliehame aj na dôveru, ktorú máme s miestnou komunitou vybudovanú, aby sme sa dostali čo najintímnejšie k životom našich protagonistov.“ Vojtek si je vedomý exotizácie, s akou sú často vo filmoch Rómovia zobrazovaní. Vo filme *Tretí koniec palice* si zvolil observačnú metódu a staval na budovaní vzťahov so svojimi protagonistkami a protagonistami. „Tí Rómovia majú nejaký dvadsiaty piaty zmysel, keď sa na vás pozerú... vycítili, keď som tam išiel prvýkrát, druhýkrát, že sa zaujímam o ich denný život a nejde to do správ na Markíze. A potom akoby sa začali spolupodieľať na tom filme – že takto sa nám žije. (...) Sami sa otvorili, keď videli, že to nie je ten typ pohľadu, že večer prideme, natočíme 2 hodiny a odídeme,“ povedal Vojtek v rozhovore s Marianou Jaremkovou pre Rádio Devín. „(Chceme) zobudiť kompetentných a poukázať na svet ľudí z mäsa a kostí, s ich dennodennými starosťami a radosťami, že aj v roku 2023, pár kilometrov od mesta Spišská Nová Ves je stredovek, kde žije viac ako 2000 ľudí už 3 roky bez elektriny, s 1 studňou pitnej vody, o chatrčiach a špine nehovoriac. Chceme veriť, že po zhladnutí filmu to nenechá ľahostajných ani posledných citových mrzákov a napomôže nám všetkým zamyslieť sa aspoň na chvíľu nad našimi životnými potrebami,“ napísali autori projektu v žiadosti na Audiovizuálny fond.

Na scenári k filmu *Tretí koniec palice* pracoval opäť Marek Leščák, s ktorým Vojtek na svojich filmoch spolupracuje pravidelne. Kameramanom bol Ivo Miko, strih mal na starosti Radoslav Dubravský a zvuk Michal Džadoň a Martin Dzurňák. Producentami filmu sú Tomáš Slobodník a Juraj Baláž (občianske združenie 500oz), koprodukčne sa na filme podieľala RTVS a česká spoločnosť Dorian Film. ◀

Tretí koniec palice (r. Jaroslav Vojtek, Slovensko, 2023) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 135 000 eur bez DPH (Podpora z Audiovizuálneho fondu 36 000 eur, Dotácia KULTMINOR 36 660 eur, vklad RTVS 24 000 eur) **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY** DCP, mp4

Kolektív čudákov utuží teambuilding

— text: Zuzana Sotáková —

Pozrieť sa na firemné vzťahy s nadhľadom, podpichovať regionálne rozdiely či pranierovať stereotypy sa rozhodla nová komédia *Jedeme na teambuilding*, ktorá prichádza v januári do kín.

Ambiciózneho korporátneho zamestnanca (Jakub Prachař) preloží jeho narcistický šéf (Alexander Bárta) na najhoršie oddelenie – do call centra, kde musí vytvoriť zohranú partiu s bláznivou konšpirátorkou (Petra Polnišová), neurotickým nihilistom (Vojta Kotek), slušničkou (Anna Polívková) a ďalšími čudákmi. Len tak môže počas teambuildingového víkendu poraziť bývalých kolegov, zachrániť oddelenie pred zrušením a nájsť stratenú sebaúctu. „Chceme, aby sa ľudia bavili a smiali, preto sme tento film robili. Znie to jednoducho, ale v tomto žánri je to tá najťažšia disciplína. Pretože rozplakať, vyľakáť alebo vydesiť diváka nie je zďaleka také ťažké, ako ho rozosmiať a udržať to po celý film,“ hovorí producent Juraj Brocko. Vo filme sa objaví množstvo známych českých a slovenských hercov (o. i. aj Richard Autner, Evelyn Kramerová, Róbert Jakab, Tomáš Mischura). Reží-

Aristokratka sa vracia do kín

— text: Zuzana Sotáková —

Film *Posledná aristokratka*, ktorý vznikol podľa úspešnej humoristickej knihy kastelána Evžena Bočka, videlo v Česku viac ako pol milióna divákov. Teraz do kín vstupuje jeho voľné pokračovanie.

Tvorcovia *Aristokratky vo vare* sľubujú nielen humor, ale aj poriadne tornádo, ktoré prevráti život na zámku naruby.

Diváci sa po rokoch znovu ocitnú v rodovom sídle aristokratickej rodiny Kostkovcov. Stret moderných aristokratov s českou mentalitou prináša humorné momenty, no ukazuje aj to, aké náročné je udržať chod a prevádzku honosného sídla. „Na filmy mám jedinú požiadavku – aby boli vtipné. Žiadne depresie, žiadne riešenia, žiadne vzťahovky, len nech je to vtipné,“ vyjadril sa autor predlohy Evžen Boček. Aj vo filmovom pokračovaní pretrváva kľatba, ktorá kontese Márii predpovedá, že sa nedožije viac ako dvadsať rokov, jej otec Frank sa zase borí s „kľatbou“ nedostatku peňazí a do toho všetkého do zámockého života vpáli svojrázna dcéra rodinného právnik.

— foto: Itafilm —

rovala ich Zuzana Marianková, ktorá debutovala filmom *Známi neznámi*. Aj ten pracoval s kolektívnym hrdinom a takisto šlo o adaptáciu zahraničnej predlohy. „Vyrastali sme na československých komédiách zo 70. a 80. rokov, kde hrali spoločne českí a slovenskí herci, a vždy sme chceli také komédie nakrúcať. Hľadali sme námet, kde by sa to dalo prirodzene spojiť, aby vznikol prirodzený humor. Námet korporátnej nadnárodnej spoločnosti, ktorá ide na teambuilding, z pera rumunského scenáristku Alexa Coteta nás oslovil okamžite a rozhodli sme sa ho adaptovať na naše podmienky,“ približuje Brocko. Snímku produkoval s Petrou Polnišovou. Nakrúcalo sa mesiac na Slovensku, pričom herci a štáb ostávali spolu, aby sa medzi nimi podporila atmosféra teambuildingu a mohli vznikajúť „spontánne nápady a energia, ktoré pomôžu pretaviť scenár na dobrý film“.

Jedeme na teambuilding (r. Zuzana Marianková, Slovensko, 2023) CELKOVÝ ROZPOČET FILMU predbežne cca. 1 550 000 eur (Podpora z Audiovizuálneho fondu v programe 5 - ešte nevyúčtovaná) DISTRIBUČNÉ FORMÁTY DCP

— foto: Forum Film —

Réžie sa opäť ujal Jiří Vejdělek, ktorý si tentokrát k sebe prizval scenáristu Petra Zelenku. „Účelom je rozšíriť humor Aristokratky ešte o iné hodnoty, aby bol príbeh čo najvtipnejší. Chceme robiť odpichnutú komédiu plnú akcie,“ uviedol režisér. Po rokoch do hlavných úloh znovu vkĺzli herci Yvona Stolařová, Tatiana Dyková, Hynek Čermák, Eliška Balzerová, Martin Pechlát či Pavel Liška. Postavu temperamentnej Denisy, ktorá je medzi aristokratami ako slon v porceláne, stvárnila Simona Lewandovská. Filmový štáb sa počas mesačného nakrúcania presúval po zámkoch v Miloticiach, v Lemberku a v Rájci nad Svitavou.

Aristokratka vo vare (r. Jiří Vejdělek, Česko/Slovensko, 2024) CELKOVÝ ROZPOČET FILMU 1 475 000 eur DISTRIBUČNÉ FORMÁTY DCP

z filmového diania

Zníženie príspevku pre RTVS o desiatky miliónov eur

Ozdravovanie verejných financií sa citeľne dotkne RTVS. V konsolidačnom balíčku opatrení, ktorý parlament schválil 19. 12., je aj zníženie výšky príspevku zo štátneho rozpočtu pre RTVS. Príspevok súvisí so zmenou financovania RTVS a zrušením koncesionárskych poplatkov. Pôvodne mal telerozhlas dostávať príspevok vo výške najmenej 0,17 % hrubého domáceho produktu, vládna koalícia ho znížila na úroveň najmenej 0,12 % HDP. RTVS pôvodne počítala s príspevkom vo výške zhruba 180 miliónov eur, po novom dostane o približne 55 miliónov eur menej. „Výška príspevku vychádza podľa vlády zo skutočných výdavkov predchádzajúcich období. Poslanci schválili aj návrh na prípadné dofinancovanie RTVS v prípade, že by bola objektívne ohrozená finančná a vnútorná stabilita telerozhlasu. Umožní by sa to malo v súlade so zmenou rozpočtu a výdavkových limitov,“ informovala RTVS. „Na 0,17 % máme už postavený celý rozpočet na budúci rok. Už sú pripravené zmluvné záväzky. Všetko je pripravené tak, aby sme vedeli budúci rok splniť to, čo sme sľubovali. Bude to rozvojový program, chceme dobehnúť technologický dlh, ktorý nie je malý,“ priblížil pre RTVS Machaj, podľa ktorého predstavuje zníženie príspevku reálne riziko pre všetky štyri televízne programové služby – Jednotku, Dvojku, Šport aj spravodajskú :24.

— mak —

Desiata prehliadka Scandi ponúkne desať premiér

Prehliadka súčasných severských filmov Scandi, ktorú organizuje distribučná spoločnosť Film Europe, sa tento rok uskutoční 24. – 31. 1. Aj jubilejný 10. ročník by podľa organizátorov mal obsahovať žánrovo i tematicky pestrý výber filmov z Dánska, Švédska, Fínska, Nórska i Islandu. Medzi desať slovenských premiér bude patriť historická životopisná dráma *Bastard* (r. Nikolaj Arcel) v hlavnej úlohe s obľúbeným Madsom Mikkelsenom, meditatívny dokument *Piesne zeme* (r. Margreth Olin), v ktorom

sa režisérka vydáva na cestu prírodnými scenériami so svojimi rodičmi, psychologický triler *Birthday Girl* (r. Michael Noer), islandská čierna komédia *Na ceste s mamou* (r. Hilmar Oddsson), absurdná komédia z prostredia umeleckej školy *Galéria Boha* (r. Filip Aladdin, Ossian Melin, Kolektiv KonstAB), komédia komédií obľúbeného švédskeho režiséra Lukasa Moodyssona *Spoločne 99*, historická dráma *Bozk* (r. Bille August), akčný triler *Darkland: Návrat* (r. Fenar Ahmad), komédia *Raz to bude všetko tvoje* (r. Andreas Öhman) a romantická dráma *Štyria malí dospelí* (r. Selma Vilhunen). V programe Scandi 2024 premieta v obnovennej slovenskej premiére film *Muž menom Ove* (r. Hannes Holm) ako aj dva filmy známeho švédskeho režiséra a spisovateľa Boa Widerberga – akčnú kriminálku *Muž na streche* a tragickú romantickú drámu *Elvíra Madiganová* o vzťahu na úteku medzi mladou cirkovou povrazolezkyňou a ženatým poručikom.

— bag —

Edgarova krava a Vysvetlenie na všetko v Rotterdame

Na medzinárodnom filmovom festivale v Rotterdame, ktorý sa uskutoční 25. 1. – 4. 2. sa v nesúťažných sekciách predstavia aj slovenské koprodukčné filmy *Vysvetlenie na všetko* (r. Gábor Reisz) – v ktorom neúspešná maturitná skúška spustí spolitizovaný bulvárny škandál, animovaný bábkový film pre deti režiséra Martina Smatanu *Šarkan* a animovaný film *Volám sa Edgar a mám kravu* Filipa Diviaka, o Edgarovi, ktorý zachráni malé teľa z bitútku a prinesie ho do svojho panelákového bytu.

— bar —

Január na DAFilm.sk: tvorba z VŠMU aj projekt My Street Films

Prvý januárový týždeň (1. – 7. 1.) bude na DAFilms.sk dostupný výber študentských filmov z Vysokej školy múzických umení, v ktorom sa nachádzajú snímky *Si aj to, čo si nepamätáš* (r. Dorota Vlnová), *Memoria* (r. Peter Podolský), *Nech žije smrť* (r. Robert Mihály), *Ospalky* (r. Kateřina Hroníková), *Sami* (r. Ondrej

Hraška), *Lucia* (r. Mikuláš Krišpín Iždinský), *Pianissimo* (r. Rebecka Sabolová), *Otváram dvere /a neviem čo sa s nimi deje / pomaly vŕzgajú / oči sa dívajú.* (r. Kristián Grupač), *Chlieb náš každodenný* (r. Alica Bednáriková), *Nedaleko horí* (r. Boris Dubik, Robert Mihály). Od 15. do 31. 1. bude na platforme DAFilms.sk k dispozícii kolekcia krátkych dokumentárnych filmov amatérskych tvorcov, ktorá vznikla v rámci projektu My Street Films SK 2023. Počas neho účastníci rozvíjali a realizovali svoje námety pod lektorským vedením výrazných osobností domácej dokumentaristiky.

— bar —

Filmy z FAMU online

FAMU Films je prvou školskou VOD platformou v Európe. Na www.famufilms.cz ponúka takmer 600 študentských filmov legiend česko-slovenskej kinematografie i nastupujúcej generácie. Famu je 5. najstaršia filmová škola na svete a VOD platformu si „nadelila“ k 75. výročiu svojho vzniku. V ponuke tak záujemcovia nájdu aj raritné filmy už z roku 1949. Záujemcovia si na platforme môžu pozrieť práce tvorcov ako Věra Chytilová, Miloš Forman, Jiří Menzel, Karel Kachyňa, Jan Svěrák, Jan Hřebejk, Bohdan Sláma, ale aj snímky zahraničných režisérův, ktorí študovali na FAMU, ako Agnieszka Holland či Emir Kusturica. Nechýbajú ani slovenskí filmári ako Juraj Jakubisko, Elo Havetta, Dušan Hanák či Štefan Uher. „Ponuka filmov zahŕňa nielen celé spektrum filmov od hranej tvorby, cez dokumentárnu, animovanú a experimentálnu, ale rovnako aj celú škálu profesií naprieč všetkými katedrami. Návštevníci platformy tak majú možnosť vidieť nielen filmy absolventov a študentov réžie, ale aj scenáristiky, kamery, strihovej skladby, produkcie a ďalších odborov,“ uviedla za platformu Mariana Jaremková. Okrem filmov platforma ponúka aj doplnkový obsah, napríklad i prednášky legendy dokumentárneho filmu Karla Vachka. Na FAMU Films možno vidieť aj ďalšie filmy slovenských tvorcov ako Tereza Nvotová, Viera Čákanyová, Matúš Vizár, Martin Smatana, Aramisova a ďalší.

— red —

Mojej tvorbe dominuje okamih

Fotograf Miro Nôta vytvoril v priebehu posledných 25 rokov súbor portrétov filmových tvorcov. Časť z nich vystavil počas mesiaca fotografie a takmer 120 z nich zverejnil v knihe pod názvom *Reálne reálne fotografických portrétov*, ktorá vyšla v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom pri príležitosti jeho 60. výročia. S dvorným fotografom *Film.sk* sme sa rozprávali nielen o fotografii.

Študoval si na Vysokej škole múzických umení na Katedre dokumentárneho filmu. Keď si na strednej škole rozmýšľal, čo ďalej, neuvažoval si o štúdiu fotografie? Lákal ťa viac film?

— Strednú školu som síce celú „prefotil“ – stále som niekoho otravoval s fotoaparátom, ale v tej dobe ma, napodiv, lákalo oveľa viac niečo úplne iné. Chcel som študovať slovenský jazyk a históriu, ale tam ma nezobrali. Potom som odišiel na 4 roky preč z Československa a keď som sa vrátil, bolo už iba Slovensko. Ale aj vonku som len fotil a v tej dobe ešte trochu aj maľoval. Keď som potom raz, počas nejakých prázdnin, bol v Bratislave, niekto za mnou prišiel, že práve otvárajú odbor réžie a kamera dokumentárneho filmu. Pôvodne som nemal v pláne ísť na žiadne prijímačky, ale nechal som sa nahovoriť, aby som to skúsil. Presvedčilo ma, že réžia bola spojená s kamerou dokumentárneho filmu a bolo tam treba veľa fotiť. Nakoniec ma zobrali.

— Fotografia ma chytila možno aj kvôli mojej lenivosti. Ako dieťa som chodil na základnú umeleckú školu, kde som viac maľoval, ale zrejme z lenivosti som potom chytil fotoaparát, ktorý sme mali doma, a začal som viac fotiť. Lenivosť zohrala úlohu aj pri filme – myslel som si, že tam je celý štáb, takže človek sa až tak nenamáka. Až na škole som zistil, že dokumentarista robí vlastne všetko sám. Potom som už smeroval viac k fotografii. Na škole nás ju učili úžasní pedagógovia ako Alexander Strelinger a po ňom Vlado Holloš. Presvedčil som sa, že to, pre čo som na dokument išiel, mi nevyhovuje – dokumentarista je, na rozdiel od fotografa, závislý na veľkom množstve ľudí a hlavne veľkom množstve peňazí. Raz, na konci neviemktorého ročníka, sme v produkčnej učebni sedeli oproti sebe s Ďurom Lehotským a zháňali sme peniaze. Vtedy nebol internet. Otvorili sme si Zlaté stránky, na striedačku sme rad radom obvolávali firmy a pýtali si peniaze na naše filmy. Bolo to úmorné a namáhavé. Povedal som si, že toto nie je pre mňa. Nechcel som byť závislý na tom, či kvôli svojej práci niečo takéto podstúpim. Fotografia mi oproti tomu pripadala veľmi slobodná – vedel som si ju robiť aj sám.

Takže preto si sa rozhodol, že prejdeš od filmu k fotografii?

— Spomínam si, že štúdium bolo koncipované podobne ako na FAMU, kde sa kamera a fotografia študovali v tom čase spoločne. V tom období som mal veľmi rád tvorbu celej slovenskej generácie v Prahe – Martina Štrbu, Mira Švolíka, Tóna Stana, Ruda Prekopa, Kamila Vargu, Jana Pavlíka – ten bol pre mňa úplný kráľ. Všetci študovali spolu na FAMU. Videl som, že naše štúdium bolo prevzaté rovno z FAMU, kde sa na základe fotografie učila aj kamera. Aj keď u nás to bolo trochu iné, lebo v Bratislave sa, na rozdiel od Prahy, fotografia študovala na inej škole ako kamera. Ale aj VŠMU bola plná dobrých fotografov, napríklad aj takých, o ktorých sa možno ani nevie, že sú naozaj vynikajúci fotografi, napríklad Ďuro Lehotský – všetci ho berú ako režiséra a on je pri tom vynikajúci fotograf. Počas štúdia som si uvedomil, že viac ako kameru chcem robiť fotografiu.

Ešte by som však zostal pri filme. Aké si mal filmové vzory, keď si išiel na školu? Mal si predstavu o tom, aké filmy by si rád nakrúcal?

— Mal som vtedy také „nešťastné“ obdobie. Bola to doba, keď som si myslel, že som majster sveta, všetko viem najlepšie a „starí dedkovia“ na škole ma nedokážu už nič naučiť. Čo tam ja budem robiť? Školu som strávil v podstate bojom s nimi, namiesto toho, aby som dobre počúval. V tej dobe som videl veľmi veľa filmov. Veľmi ma ovplyvnil napríklad Jim Jarmusch. Jeho filmy sa mi veľmi páčili. Patril k mojim vzorom. Filmy vlastne nikdy netočil spôsobom, ktorý človek čaká od hraného filmu. Kamera bola u neho takým zaznamenávačom toho, čo sa v príbehu dialo. Vtedy, to si dnes málokto uvedomuje, nebolo jednoduché tie veci vidieť. Neexistoval internet, navyše do roku 1989 boli mnohí tí, od ktorých som chcel niečo vidieť, zakázaní. Mal som to šťastie, že som vyrastal v Bratislave, kde sa dala pozeráť rakúska televízia. Jakubiskove filmy som videl skôr na ORF než u nás. Tam človek aspoň občas videl, ako súčasný film vyzerá a kam smeruje. Dali sa tam vidieť výborné veci, ktoré u nás nešli v kine, ani inde. Dnes, keď si človek za 5 minút nájde na internete hocičo, čo si chce pozrieť, je to nepredstaviteľné. →

Iné ako vtedy je dnes aj postavenie fotografa. Fotografia už nie je len výsadou „zasvätených“ – každý má mobil, každý môže fotiť a publikovať to na internete... Ako vnímaš dnešnú pozíciu fotografa?

— Nemyslím si, že je to až také tragické. Dnes naozaj všetci fotia všetko, ale tvorbu alebo predstavu o tom, čím fotografia naozaj je, to podľa mňa neovplyvňuje. Nikdy som nefotil preto, aby som mal veľa followerov alebo podobne. Dodnes to nerobím a mám problém propagovať svoju tvorbu niekde na internete. Nikdy som to nebral tak, že fotím preto, aby to všetci videli a všetkým sa to páčilo. Robil som to preto, lebo nič iné som nikdy robiť nevedel, vo fotografii som sa videl a robil som ju rád. Nechť kdekolvek sa s tým producírovať vyústila do toho, že až dnes začínam spracovávať veci, ktoré som nafotil za celé desaťročia. Po filmárskych portrétoch sa teraz vraciam k veciam, čo som fotil v 90. rokoch, chcem ich dať dokopy a niečo s nimi spraviť. Nikdy som nemal potrebu niečo nafotiť a hneď sa tým niekde prezentovať. Istý čas mi to trvá. Fotky si musím mnohokrát prezrieť, potom na ne zabudnúť, potom ich zase nájsť a znovu sa k nim vrátiť. Tak mi to vyhovuje viac.

Kameraman a fotograf Martin Kollar v tvojej knihe píše: „Pokiaľ mi je známe, zatiaľ nikto iný takto systematicky nezdokumentoval podoby ľudí, ktorí sa podieľajú na filmovej tvorbe na Slovensku.“ Bol to od začiatku zámer alebo si na filmárskej sérii ako komplexnejšom celku začal pracovať, až keď si si uvedomil, že sa ti tie portréty zbierajú?

— Systematickejšie som na tom začal pracovať už dávnejšie, ale nebolo to od začiatku. Dostal som sa k tomu náhodou. Aj to, že sa venujem najmä foteniu portrétov, bola vlastne náhoda. Keď som sa hlásil na školu, ľudí som vôbec nefotil. Na prijímacích pohovoroch som spôsobil malý rozruch. V komisii sedeli Martin Slivka, Dušan Hanák, Alexander Strelinger a ďalšie kapacity. Myslím, že to bol pán Slivka, ktorý sa opýtal: Pán kolega, prečo na tých vašich fotkách nevidíme žiadnych ľudí? Vtedy som mu povedal: Nefotím ľudí, nenávidím ľudí, nechcem ich vidieť, nechcem ich tam mať. Všetci stíchli a padla otázka: A prečo teda chcete ísť na dokumentárny film? Vtedy sa ma zastal pán Strelinger, ktorému sa moje fotky asi naozaj páčili, a povedal, že ved' nemusím točiť filmy o ľuďoch.

Ako sa teda z niekoho, kto nemá rád ľudí a nerád ich fotí, stane portrétista?

— Škola ma nakoniec „prinútila“ začať točiť aj filmy o ľuďoch, ľudí som musel fotiť aj v rámci cvičení. Ale naozaj sa to začalo až neskôr, keď som odišiel zo školy a musel som začať niekde pracovať, lebo sa mi narodila prvá dcéra. Nastúpil som do novín, pre ktoré som začal fotiť. A v denníkoch sa už foteniu ľudí nevyhneš. Postupne sa mi množili ohlasy, že som niekoho výborne zachytil, že môj portrét ho presne vystihuje a podobne. Tam niekde sa zrodila táto moja špecializácia. Ľudia začali mať moje portréty radi a sám som začal vnímať, že mi to asi ide a možno vidím viac ako niekto iný. Potom ma raz oslovil Marián Brázda, šéf edičného oddelenia v Slovenskom filmovom ústave. Vydávali vtedy knihu *Filmové profily* o režiséroch hraných filmov. Zistili, že po roku 1989 neexistuje nikto, kto by fotografie týchto ľudí zachytával. Prestal byť o nich záujem. Marián Brázda ma oslovil, lebo sa mu páčilo, ako ľudí fotím – moje portréty vtedy vychádzali už aj v rôznych médiách. Dostal som zoznam asi 30 ľudí, pri ktorých chýbali fotografie, a pustil som sa do telefonovania a dohadovania s tými režisérami. Ľudí od filmu som fotil už aj predtým na škole – spolužiakov, pedagógov, neboli to však portréty, skôr nejaké situačné fotky. Neskôr sme s Mariánom nadviazali pravidelnejšiu spoluprácu. Fotil som napríklad ľudí k jednotlivým kolekciam DVD so slovenskými filmami, ktoré vychádzali v spolupráci s denníkom SME. K DVD bol vždy rozhovor s niekým z toho filmu. A tak sa to rokmi začalo nabaľovať – vlastne ani neviem, kedy som si uvedomil, že už mám naozaj veľkú zbierku fotografií. Okrem toho veľa z tých ľudí, ktorých som nafotil, medzičasom zomrelo a tá zbierka sa začala stávať jedinečnou. Začal som spolupracovať aj s *Film.sk*, vydali sme kalendár s 12 filmovými portrétmi a postupne som na kolekcii začal aj sám robiť a uvažovať o tom, že by mohla vyjsť aj knižne.

Teoretická ambícia vydať knihu je jedna vec, ako to však vyzerá v praxi?

— Keď som sa snažil nájsť niekoho, kto by mi s knihou pomohol, napríklad medzi kurátormi, narazil som na to, že veľkej väčšine z nich sa moje portréty zdali príliš málo umelecké na to, aby sa im začali venovať spolu so mnou. Bolo to pre nich len také zachytávanie nejakej skupiny filmárov – ja som ich do ničoho neštylizoval, fotím ako fotím, zostal mi ten dokumentárny štýl, ktorému sa venujem dodnes, nech fotím pre kohokoľvek. Nie som človek, ktorý portrétovaného zoberie do super ateliéru s 300 svetlami a 400 farbami a neviem s čím všetkým. Človeka chcem mať na fotke takého, aký je. Celej mojej tvorbe dominuje okamih. Fotky najčastejšie pomenovávam podľa presného času a dátumu ich vzniku. To je to najdôležitejšie, čo tam je.

Čiže, ako píše v knihe Juraj Mojžiš, uvažuješ o výsledkoch svojej práce ako „o svedectve o zastavenom čase“?

— Áno, tým fotografia je. To je aj rozdiel medzi fotografiou a filmom, že fotka je iba jedným z tých mnohých filmových políčok, ktoré by som urobil pri filme. Takto vyberám jedno políčko a presnú minútu, v ktorej sa to udialo. Ale vrátim sa k tej predchádzajúcej otázke. Komické bolo, že snaha vydať knihu napríklad pri fondoch, kde som žiadal o peniaze, vždy narážala na to, že pre Audiovizuálny fond to bolo málo filmové a pre Fond na podporu umenia to bolo zase málo neviem aké. Audiovizuálny fond chcel, aby som požiadal o podporu na Fonde na podporu umenia, tam zase povedali, že by sa to skôr hodilo pre Audiovizuálny fond. Prešiel som si niekoľko týchto „prehadzovačiek“ medzi fondmi a stále to nejak nevychádzalo. Jedného dňa sme sa niekde stretli s Václavom Macekom, ktorého som na fondoch stretával s jeho žiadosťami a projektmi. Moju tvorbu poznal a raz povedal: To predsa musí vyjsť! Poďme do toho spolu, požiadajme, spravím výstavu fotografií a urobíme k nej knihu. Tak to aj dopadlo, ale podarilo sa to až s jeho príspevom. Komické tiež je, že on dostal podporu na knihu, ale ja som nedostal podporu na výstavu s odôvodnením, že má slabý umelecký prínos. Nakoniec som však zohnal ešte nejakých ľudí, ktorých som presvedčil, nech do toho vložia peniaze, a nakoniec to nejak vyšlo.

Čo má mať dobrý portrét? Čím je tento žáner v rámci fotografie pre teba špecifický?

— Najradšej som mal portréty od ľudí, ktorých si nikto nepredstavuje ako portrétistov. Napríklad Henri Cartier-Bresson. Jeho portréty sú úžasné, a pritom nie je portrétista, je dokumentarista. Vďaka tomu, v akej dobe, s akými ľuďmi a kde žil, má nafotené neuveriteľne krásne portréty. Keď sa niekde s nimi ocitol, cvakol ich takým tým ľudským spôsobom: Toto je ten človek! Do ničoho ich neštylizoval. Z našich fotografov som mal rád napríklad Tibora Huszára. Má nafoteny spisovateľov, čo je podobná séria ako moja, chodil za nimi domov, alebo do Budmeríc. Myslím si, že tak má portrét vyzeráť. Ale to je len môj pohľad, ovplyvnený školou. Dokumentárny film ma natoľko ovplyvnil, že sa pozerám na svet dokumentaristickou prizmou, aj keď mám rád aj hraný film. A rovnako mám veľmi rád portrétistov, ktorí vedia človeka k niečomu prinútiť a svojím zásahom portrét štylizujú.

No ty do portrétov veľmi nezasahuješ, len sa snažíš zdokumentovať človeka na mieste, ktoré si zväčša sám vyberie.

— Niekedy je to úplne náhodné miesto. Nejako zasahovať musím – keď už na tom mieste sme, už vidím, čo sa mi páči, čo by podľa mňa dobre vyzeralo. Musím ten portrét vytvoriť kompozične aj svetelne. Nie je to len tak, že prideme, človek sa postaví, ja urobím cvak a hotovo. Snažím sa však, aby si ten človek sám vybral aj čas, aj miesto, aj to, ako sa oblečie. Najčastejšia otázka ľudí je, či sa majú usmievať. Vravím im, že keď chcú, nech sa usmievajú, keď nie, nemusia. Keď budem niekomu hovoriť, aby sa smial, potom môže vyzeráť ako blb, ak sa nezvykne usmievať. Ak sa však usmieva rád, je to vidno a pôsobí to prirodzene. Dnes je napríklad móda, že ľudia

chodia na rôzne kurzy, kde im radia, v akej polohe majú mať ruky, či ich majú mať prekrížené, alebo nie. Majú to potom naučené a pôsobia strnulo, neprirodzene, to je presne to, čo nechcem. Chcem, aby boli presne takí, akí sú, že to sú oni.

Máš nejaké triky, ako uvoľniť ľudí pred objektívom?

— Mojou veľkou nevýhodou je, že toto mi chýba. Som na to príliš asociálny. Ľuďom nepúšťam hudbu, ani nie som žoviálne urozprávaný. Niekomu to vyhovuje, niekomu nie.

Medzi fotografiami v knihe ma zaujala fotka Ivana Ostrochovského, ktorý leží na zemi pri lavičkách v parku. Ako vznikla?

— Motali sme sa v tom parku a už ani neviem, komu z nás to napadlo. Skúšal som to aj s inými ľuďmi a tiež som ich niekde „položil“, keď som to tak videl. Ale nie všetko vyjde.

Prekvapil ťa niekto výberom miesta?

— Zatiaľ ani nie, nikto si nevybral nič extrémne. Dokumentaristika človeka naučí robiť v akýchkoľvek podmienkach. Niekedy je na fotku iba 5 minút a ešte je k tomu aj zlé počasie, ale treba to urobiť a musí sa to podariť. Časťokrát to vyjde neuveriteľne krásne. To bol prípad Judit Bárdos – jej fotka sa mnohým ľuďom páčila. Keď som ju išiel fotiť, vôbec nemala čas. Stretli sme sa pred Polusom po západe Slnka, lebo nestíhala, takže sme mali asi 10 minút, kým bola úplná tma, ale je z toho pekná fotka. Človek si musí vedieť poradiť aj v núdzi.

Je niekto zo súčasných slovenských filmárov alebo filmárov pre teba „tvárou slovenského filmu“? Ak sa to vôbec dá takto povedať.

— Tvárou slovenského filmu? To neviem. Nevieť, či sa vôbec dá povedať, že je niekto tvárou napríklad nemeckého alebo amerického filmu...

Myslel som, či máš medzi tvorcami nejakú osobnosť, ktorú cez jej diela vnímaš výraznejšie než iné.

— Dnes je režisérova a režisérova veľa. Môj pohľad je skreslený, pretože na film sa oveľa častejšie pozerám z pohľadu kameramana. Asi nie je úplne pekné povedať, že za nejakým filmom vidím viac napríklad Martina Kollara, ako toho, kto režíruje. Na film sa pozerám očami kameramana.

Takže na rozdiel od bežných divákov, nechodíš na filmy režisérova, ale na filmy kameramanov?

— Áno, radšej sa chodím pozeráť na kameramanov, ktorých mám rád. Ale samozrejme, mám aj veľa obľúbených režisérova, nemôžem povedať, že by som ich nemal. Oveľa viac sledujem dokumentárny film ako hraný a oveľa radšej sa pozerám na tie obrázky. Niekedy som filmy pozeral aj tak, že som vypol zvuk. Ak je veľmi dobrý kameraman, tak si nepotrebuješ zapnúť zvuk na to, aby si vedel, o čom ten film je. To mám rád. ◀

Skutočne neporovnateľné svety

Dlhoočakávaný a zároveň posledný film nedávno zosnulého režiséra Juraja Jakubiska. Takáto kombinácia nesľubuje ľahké hodnotenie.

Perinbaba patrí medzi tie slovenské filmy, na ktoré si spomenie väčšina laických divákov bez znalostí dejín národnej kinematografie, a práve aj vďaka nej patrí Jakubisko k tým slovenským režisérom, u ktorých je istá pravdepodobnosť, že si naňho takýto divák spomenie.

Klasika vianočného televízneho programu, čarovná kombinácia rozprávky a umenia, ktorej rozumejú deti i dospelí. Nápad nakrútiť pokračovanie príbehu sa od začiatku stretával s obavami, obzvlášť v kontexte rozhodnutia „oživiť“ zosnulú Giuliettu Masinu i v kontexte umelecky nevelmi úspešných posledných filmov režiséra. Nakrúcanie sa odkladalo, médiá sa zaplňali hmlistými tvrdeniami o neprajnosti. Isté bolo azda iba to, že Perinbaba má potenciál pritiahnúť divákov znova do kín.

Aký je výsledok? Prinajmenšom rozpačitý. Obavy neprajníkov z nepodarku sa nenaplnili, film plynie, miestami lyricky, miestami akčne. Jakubisko nezaprie svoju povestnú vizuálnu fantáziu, ktorá ho preslávila a neskôr priviedla za hranice manierizmu: rozprávka manierizmus našťastie znesie, horšie to je so snahou vyskúšať si nové technológie. Pôvodná Perinbaba bola čarovná i preto, že nemohla počítať s priveľmi komplikovanými vizuálnymi efektmi. V tej súčasnej sú niektoré počítačovo generované scény, najmä tie vzťahujúce sa k mutáciám „krajiny hojnosti“, za hranicou gýča a v súčasnej kinematografickej situácii pôsobia naivne, no bez čara

naivných trikov, ktoré tak zdarne vytvárali kúzlo režisérových magicko-realistických filmov minulosti.

Jakubisko začínal na vlně „novej vlny“, vtedy sa mu dali odpustiť aj logické nedôslednosti, nedostatok motivácií postáv, nedokonalý strih. Nahrádzal to nový prístup k národným dejinám i folklóru, imaginácia, farebnosť a nezištná hravosť. No v konkurencii súčasných rozprávok s prepracovanými scenármi a zástupmi psychologických konzultantov sa tieto javy už ťažšie prehliadajú. V novej Perinbabe všetko plynie príliš rýchlo, príliš hlučne a niekedy aj príliš – v porovnaní s jemnotvlpnou pôvodinou – agresívne. Neustále sa niečo deje, divák nemá čas nadýchnuť sa a spamätať z predchádzajúceho zvratu a už je tu nová situácia, ktorá protagonistu stavia pred nové výzvy. Prvá časť filmu, keď sa syn Jakubka a Alžbetky vydá do sveta hľadať lásku a šťastie, ponúka ambivalentné posolstvo „niečo za niečo“, ktorého sa divák len ťažko striasa aj vtedy, keď Lukášov prerod prinesie poučky o tom, ako je takýto prístup rozprávko- i životne nekorektný. Protagonista sa už stal nesympatickým, jeho peripetie sú navyše šité horúcou ihlou: hneď v úvode svojej cesty nezištne pomôže bohatému krajčirovi, ten však zneužije jeho dobrotu a nelogickým zvratom si z neho urobí otroka. Nasleduje prudká elipsa, keď sa Lukáš z okna svojej dielne dozvie o „krajine hojnosti“ a práve vtedy ukáže svoju náhle zisťnú, prefi-

kanú tvár. Utečie od majstra a začne sa živiť podvodmi, keď necháva svojho po ceste nadobudnutého psíka trhať ľuďom oblečenie, aby následne mohol nastupovať ako ich krajčír – záchranca. Už tretí takýto pokus nevyjde, no Lukáš sa rovnako náhle, ako nastúpil na túto lživú cestu, ocitá vo vysnívanej krajine, a vďaka náhlemu spoznaniu svojej princeznej začne pomáhať a postupne sa stáva nielen jej potenciálnym záchrancom.

Príbeh má množstvo zaujímavých nápadov, ktoré v rodovo tradičnejšej pôvodine chýbali: ukazuje toxicnosť maskulinity, ale aj ženského hnevu, toxicnosť zabúdania i absencie súcitu. Snežnú krajinu mení na púpavami posiate lúky, ale aj na gýčové scenérie Lukášom vysnívanej krajiny. V tej sa všetko obrátilo naopak, muži a ženy zabudli na seba a mestečko ovláda banda krkavcov. Ide však o motív, ktorý ako keby prichádzal z celkom iného, nie rozprávkového, ale skôr strašidelno-fantazijného filmu. Krkavci predvádzajú bojové čísla, mestečko sužujú chápadlá príšery, no tieto hrozivé prvky sú neustále vyvažované naivným humorom spojeným so zbudlivosťou a neschopnosťou kráľa – nápad nehodný skutočného filmového génia. Aj nápad neurobiť z Lukáša záchranca kraji-

ny, v ktorej sa ľudia už tak odcudzili, že sa nikdy nevrátia na cestu lásky, je zaujímavý, no pôsobí nedotiahnuto.

Perinbaba a dva svety bola rizikovým projektom od začiatku: práve preto, že takmer nenúkala šancu samostatného hodnotenia bez porovnávania s originálom. A to porovnávanie skutočne len zvýrazňuje jej nedostatky. Napriek tomu jej úvod a záver stojí za to vidieť, prinajmenšom ako interpretáciu toho, ako naložiť s plodmi veľkej lásky. Petra Vančíková v úvode pripomína krásu starnutia a prijatia smrteľného osudu, ktorý niekedy mimo fikčný svet tohto filmu postihol aj rozprávkového Jakubka. Predstavenie Lukášovej lásky hrobom jeho rodičov dojímavovo vedie k znovupostaveniu zburaného rodného mlynu, pretože história sa konečne môže opakovať a z rozmazaného chlapca sa stane muž. Len hi-tech Zubatá ruší lyrickosť týchto sekvencií, obzvlášť, keď sa rozhodne na svoje remeslo rezignovať. No režisér už nestihne dopovedať, čo teda Lukáša s Luciou a nás všetkých vlastne po tomto jej rozhodnutí čaká. ◀

Perinbaba a dva svety (Slovensko/Česko, 2023) SCENÁR A RÉŽIA Juraj Jakubisko KAMERA Ján Ďuriš HUDBA Jan Jirásek, Ondřej Soukup HRAJÚ Lukáš Frlajs, Valéria Frištik, Ivan Romančík, René Štúr, Dan Nekonečný, Andrea Verešová, Lubomír Paulovič, Petra Vančíková-Kolevská, Lívia Bielovič, Darija Pavlovičová, Giulietta Masina MINUTÁŽ 107 min.

HODNOTENIE ●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 7. 12. 2023

— text: Barбора Nemčeková —
foto: Film Expanded —

Kultúra ako provizórium individuálnych kapacít

Dokumentárny film Leny Kušnierikovej a Jany Durajovej vznikol ako študentský projekt, no v dôsledku vlekkej rekonštrukcie sa stal ich časozberným celovečerným debutom. Pozor padá SNG! sleduje riaditeľku Slovenskej národnej galérie Alexandru Kusú, jej otca, architekta a spoluautora víťazného návrhu rekonštrukcie Martina Kusého, a architekta Vladimíra Dedečka, autora návrhu modernej dostavby a premostenia SNG z rokov 1969 – 1979.

Možno prekvapí absencia spoluautora návrhu na rekonštrukciu SNG architekta Pavla Paňáka z ateliéru BKPS, ktorý s Kusým vedie od roku 1991. Vo filme iba pritakáva Kusému nad modelom rekonštrukcie: „Je to určite lepšie, iste.“ Pozornosť sa však sústreďuje na dvojicu dcéra – otec, Alexandra Kusá a Martin Kusý, a na pravidelné intervencie Dedečka. Fotky z archívu Kusých zobrazujú rodinné výjavy – mladú Alexandru listujúcu knihami striedajú jej obrazy ako riaditeľky galérie. Aj autorky filmu priznávajú, že zámerom bolo sledovať rekonštrukciu cez osobné príbehy.

Kusá od začiatku tvrdí, že o sebe nerada rozpráva, pretože to považuje za nudné. Režisérkam sa ju však podarí zobrazit' aj v zraniteľných polohách – keď hovorí nielen o sebe, ale hlavne o chorobe svojho otca, alebo keď s plačom číta Dedečkov list na rozlúčku. Pred kamerou nepôsobí nekomfortne – viackrát svojsky opíše situáciu cez hyperbolizujúcu analógiu či sarkazmus („Stavba je vojna“, „Verejné obstarávanie sú dve škaredé slová... ináč to bolo vymyslené ako dobrá vec, len... aj socializmus bol vymyslený ako dobrá vec“) a výrazným prvkom jej prejavu je roztržitý, hravý spôsob, akým sa pohybuje v priestoroch galérie, či už pri skúmaní škôd, podpise zmlúv alebo znovuotvorení. Zdá sa, že pre ňu je rekonštrukcia SNG životným projektom, niečím, čo ju zamestnáva odkedy v roku 2010 nastúpila do funkcie, a to nielen v pracovnej rovine, ale aj v osobnej (aj prostredníctvom otcovej participácie na projekte a spoločného trávenia času doma).

Núka sa otázka, či je Kusá naozaj jedinou osobou, na ktorej stojí a padá SNG, a či ďalší ľudia zainteresovaní na rekonštrukcii nie sú (alebo sa necítia byť) vynechaní. No miera jej zaangažovanosti a až nezdravej odovzdanosti hovorí viac o chode kultúrnych inštitúcií na Slovensku a o samotnom fungovaní a vnímaní kultúry ako o jej osobe. Inštitúcie totiž naozaj často stoja na individuálnom úsilí a často sú to jednotlivci a jednotlivkyne, ktorí a ktoré riešia – podobne ako Kusá – , všetko od podpisu zmlúv až po upchaté záchody či chýbajúce lepiace pásky.

No takéto *modus operandi* je neudržateľný: vyžaduje si obrovské množstvo času a energie, ktoré sa nedajú sklbiť napríklad so starostlivosťou o blízkych, a nasadenie, supľujúce nezaujem vyšších štruktúr, je skôr varovaním než pozitívnym príkladom. Ak totiž na SNG a jej zbierkach nezáleží štátu, musí snahu o jej plnohodnotnú existenciu a uchovanie diel suplovať Kusá a zamestnanec-

tvo SNG (čo pozostáva napríklad z kupovania zvlhčovačov a odvlhčovačov na optimalizáciu vlhkosti v skladových priestoroch). Takéto zúfalé provizórium je kontrarpunktom k Dedečkovým oduševneným (a v kontexte dlhého čakania hrejivo naivným) slovám: „Na rekonštrukciu vám predsa musia dať peniaze, veď to je povinnosť vlády (...) veď vyhlásite katastrofálny stav!“

Napriek (až) bytostnej spätosti Kusej s rekonštrukciou SNG sa autorkám darí nenechať sa jej osobnosťou „strhnúť“. Obvinenie z konfliktu záujmov, medializované po schválení navýšenia rozpočtu, síce Kusá vysvetľuje a vyvracia aj vďaka právnickému posudku, no vo filme sa nachádza veľa mikrosituácií naznačujúcich vplyv osobného na pracovné. V prípade formalizovaných (a ostro sledovaných) dodatkov či navýšenia rozpočtu asi nemožno hovoriť o konflikte záujmov. Vo filme sú však prítomné subtilné momenty vzájomných vplyvov. Autorkám totiž ide (aj) o skúmanie dynamiky vzťahu otec – dcéra / riaditeľka inštitúcie – architekt rekonštrukcie. Kusá sa s otcom rozpráva o tom, čo „mohli dať do projektu“, počas prác na interiéri mu navrhuje zmenu konkrétneho prvku, Kusý zase dcére pri prechádzaní skladom s humorom navrhuje koncept výstavy. Podobne sa aj kašeľ a piskľavé dýchanie Martina Kusého stávajú jedným z motívov zdôrazňujúcich osobnú rovinu, strach z ťažkej choroby, ktorý Kusá aj verbalizuje.

Sympatickú a motivicky hutnú líniu Dedečkovho rozprávania ukončuje jeho pohreb v krematóriu, ktorého architektom je Dedečkov súčasník Ferdinand Milučký. Dedičstvo architektonického návrhu dostavby SNG zo 60. rokov je aj v druhom desaťročí 21. storočia stále živé, rovnako, ako vo filme ožívajú Dedečkove jatrivé spomienky na to, ako mu realizácia návrhu zničila manželstvo a ako zmeny oproti pôvodnému návrhu i chyby počas realizácie stavby spôsobili nedostatky prejavujúce sa už niekoľko rokov po dokončení. Po roku 1989 sa navyše Dedečkova prístavba – a predovšetkým premostenie – stala jedným z najkritizovanejších diel socialistickej architektúry v Bratislave. „Kým bola galéria v poriadku, kým fungovala, tak som miloval ten veľký priestor na tom moste,“ odpovie Dedeček na otázku, ktorý svoj návrh má najradšej. Etapu jeho života spätú so SNG poznačil spoločenský kontext – zmeny zadaní zo strany štátu, zmena materiálu na premostení, neprijatie prestavby – a vyvolal v ňom pocit, že jeho návrh „nebol pre toto storočie a nie pre tento národ“.

POZOR, PADÁ SNG! (Slovensko, 2023) RÉŽIA Jana Durajová, Lena Kušnieriková SCENÁR Jakub Medvecký KAMERA Ivan Miko STRIH Alexandra Slašťanová, Matěj Sláma ZVUK Michal Horváth HUDBA Jonatan Pastirčák, Martin Štefánik MINUTÁŽ 80 min. HODNOTENIE ●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 14. 12. 2023

— text: Barбора Gvozdjaková /
filmová publicistka —
foto: ASFK —

Podakovanie herečke

Dokumentárny portrét Martina Šulíka venovaný Emílii Vášáryovej poctivo mapuje kariéru herečky a jedným okom nazrie i do jej súkromia.

Pravdepodobne neexistuje na Slovensku človek, ktorý by Emíliu Vášáryovú nepoznal alebo si ju nepamätal z nejakej postavy vo filme, divadle či televíznej inscenácii. Pani Vášáryová je slovenskou hereckou stálicou, ktorá sa v divadelnom svete pohybuje od roku 1964, keď získala stály angažmán v Slovenskom národnom divadle. Avšak už počas štúdia na VŠMU stihla natočiť niekoľko filmov. V roku 1958 ako osemnásťročná debutovala ako Hanka v *Dáždniku svätého Petra* a keď v roku 1963 žiarila v hlavnej role Diany v alegorickej komédii *Až príjde kocour* režiséra Vojtěcha Jasného, mala už na konte niekoľko celovečerných snímok. Celoživotne sa tiež angažuje v celospoločenských či dobročinných kampaniach. Za všetky spomeňme projekt *Hodina detom* alebo kampaň slovenskej polície a ministerstva vnútra „Hoaxy sa na mňa nelepia“.

„V živote pani Vášáryovej sa premieta snaženie celej generácie umelcov, ktorí sa rozhodli prekročiť hranice slovenského provincializmu a konfrontovať sa s tým najlepším z európskeho a svetového umenia. Stáli na strane slabších, prišli nádej a radosť v neslobodnej dobe. Pani Emília to robí

— dodnes,“ vyznáva sa režisér Martin Šulík, ktorý svoj dokument poňal ako osobitú formu podakovania hereckej dive.

Dokument *Emília* zachytáva zásadné momenty v kariére a živote Emílie Vášáryovej, ktorá už viac ako šesť dekád prepožičiava svoju tvár a talent divadelným či filmovým postavám. Vďaka výpovediam príbuzných, priateľov, kolegov a spolupracovníkov sa pred divákmi otvára pestrá mozaika pohľadov, ktorá postupne modeluje portrét výnimočnej osobnosti. Film neskĺza do kliše, ani protagonistku neglorifikuje. Skôr sumarizuje.

Martin Šulík o svojom diele hovorí ako o čistom dokumentárnom filme. S Emíliou Vášáryovou viedli o filme niekoľko rozhovorov. Základom preň sa nakoniec stali archívne materiály. Režisér pôvodne pani Vášáryovú nahováral, aby natočila všetky zásadné monológy hier, v ktorých účinkovala. Medzi monológy plánoval zakomponovať krátke dokumentárne vstupy, v ktorých by monológy komentovala sama herečka. Šulík si predstavoval, že jednotlivé vstupy budú reflektovať rôzne etapy herečkinho života, ako napríklad detstvo v Banskej Štiavnici, vysokoškolské štúdium v Bratislave, partner-

ské vzťahy či materstvo. „Mal som ešte predstavu, aby sme cestovali do Cannes alebo do Prahy, no boli to najťažšie filmovacie dni, keď sme nevedeli zosúladiť termín, kedy by sme sa tam dostali. Keď sme už čas mali, prišla pandémia.“

Z plánu nakrútiť zásadné monológy nanovo pre jeho náročnosť zišlo, z čoho vyplynula konvenčnejšia podoba dokumentu. Výsledných deväťdesiatosem minút je precízne vystavanou skladačkou herečkiných archívnych výstupov na pozadí doby. Osobného života herečky – manželstiev či vzťahu so sestrou Magdou, ktorá v dokumente tiež vystupuje – sa dotýka len zľahka. V mozaike sa objavujú Vášáryovej hereckí kolegovia a kolegyne zo Slovenska i Česka (Božidara Turzonovová, Ján Mistrík, Petr Nárožný a mnohí ďalší). Herecké prednosti sú zasadené do kontextu a komentované divadelnými (Vladimír Štefko, Marie Reslová) či filmovými (Jelena Paštéková, Eva Filová) kritikmi, kritičkami a historičkami. Dotvárajú tak komplexnosť osobnosti Emílie Vášá-

ryovej. Archívne spomínania sú ozvláštnené sledom fotografií, ktoré komentáre potvrdzujú.

Emília Vášáryová má osobitú charizmu a šarm. Ťažšie životné obdobia vie svojím osobitým prejavom nadľahčiť. S láskou ponúka komické historiky, ako aj reflexie svojich životných ciest. Výslednému celku by prospela dlhšia minútáž. Niektoré časti Vášáryovej života sú len naznačené (komplikované prvé manželstvo), niektoré nezaznejú vôbec (pedagogické pôsobenie na VŠMU).

Dokument *Emília* sa vo svojom podtitule pýta, či o protagonistke vieme naozaj všetko. Je vysoko pravdepodobné, že mnohí diváci počas sledovania objavia niečo nové. Iným film pripomenie, čo všetko za svoj život táto vynikajúca herečka dokázala. A nebolo toho málo. Mnohé scény nás priam zahrejú pri srdci. Na našu Emíliu máme prečo byť hrdí. ◀

Emília (Slovensko, 2023) RÉŽIA A SCENÁR Martin Šulík STRIH Marek Šulík KAMERA Richard Krivda HUDBA Vladimír Godár
UČINKUJÚ Emília Vášáryová a ďalšie osobnosti slovenskej a českej kultúry MINUTÁŽ 98 min. HODNOTENIE ●●●¼

DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 7. 12. 2023

— text: Maximilián Hrmo / poslucháč
Katedry filmových štúdií
— foto: ASFK —

Idea možnosti

Fremont je dvestotisícové mesto ležiace na západnom pobreží Spojených štátov amerických na brehu Sanfranciského zálivu v štáte Kalifornia. Je to mesto mnohých kultúr, etník a rozdielov; žijú v ňom rôznorodé komunity pôvodom Indov, Pakistancov, Vietnamcov a Číňanov, ako aj menšie počty iných národností. Viacnárodnostné pozadie tohto územia vychádza predovšetkým z blízkosti San Francisca a z historického vplyvu kontrakultúry hippies. Jednou z najprekvapivejších etnických enkláv vo Fremonte je jeho afganská populácia, najväčšia na západnom pobreží a v USA vôbec.

Režiséra Babaka Jalaliho, podľa jeho slov (a svedčí o tom tiež jeho filmografia), vždy fascinovali „ľudia na periférii“; outsideri, samotári, nepochopení či neúspešní. Sám je britsko-iránskeho pôvodu, takže ho prirodzene zaujíma otázka národnej a národnostnej identity. Žijeme však v globalizovanom svete, kde tieto hranice stále viac miznú a Jalali využíva svoje filmy na to, aby zdôraznil univerzálnu ľudskosť v globalistickom konštrukte „jednotky človeka“, pretože ľudia sú aj excentrickí, zvláštni, vymykajúci sa norme, nemodeloví. Jeho nezávislý film *Fremont* mal svetovú premiéru na festivale Sundance a vlani si z Karlových Varov odniesol Cenu za réžiu.

Veľa som sa pri rešerši podozvedal o údajnom inšpiračnom zdroji Jalaliho – Jimovi Jarmuschovi, no nechcel som podlahnúť samopotvrdzovacej metóde analýzy, tak som si musel toto tvrdenie overiť. *Fremont* síce skutočne vykazuje niektoré znaky raného Jarmuscha: minimalizmus (vizuálny, dejový), dialógy (nevšedné, nápadné), no kým Jarmusch hľadá útechu v humore stavu, počívajúcim v nezmyselnosti, Jalali chce dať svojim postavám moc – zaujíma ho napríklad reprezentácia afganskej ženy – pokúša sa prísť s novou filmovou reprezentáciou, ktorá by menšinu „deväťdesiat minút v kuse nelutovala“.

Hlavnú hrdinku hľadal Babak Jalali dlho. Dunia, skutočným menom Anaita Wali Zada, sa v ničom nelíši v základných charakteristikách od svojej autentickej identity; vo filme hrá skratka samu seba. Mladá nezávislá žena utiekla z Afganistanu, po vzostupe Talibanu v roku 2021, do USA. Počas vojny pracovala ako prekladateľka na rôznych amerických základniach, kvôli čomu ju vo Fremonte, aj doma v Afganistane, niektorí odsudzujú.

Nemôže spať, navštívi preto psychiatra (Gregg Turkington) na rozdiel od svojho suseda, ktorý tiež nedobre spí, no namiesto spánku jarmuschovsky konzumuje kávu a cigarety a noc čo noc pozoruje hviezdy. Postava psychiatri reprezentovala na začiatku nejakú neprístupnú autoritu, postupne sa s Duniou zblízuje zvláštnymi liečebnými metódami; používa intertextuálne odkazy „z diela do života“ – číta jej z knihy, simuluje Dunin všedný deň v práci.

Dunia má zasa čosi spoločné s jarmuschovskými postavami: tichými, dumajúcimi, zahľbenými do seba. Pracuje v lokálnej továrni na koláčiky šťastia a s touto iróniou pracuje prvá polovica filmu – akoby slepá odbočka – zhodou nešťastných okolností sa Dunia dostane na vyššiu pozíciu v manufaktúre „na šťastie“. Zrazu má čiastočnú kontrolu nad výrobným procesom a napadne jej, ako túto novonadobudnutú moc hravo využiť. Zaujímavý sa mi zdal stručný popis práce zo strany nadriadeného: podľa majiteľa továrne náplň spočíva v držaní sa stredom: miniproroctvá nesmú byť ani veľmi pozitívne, ani veľmi negatívne. Musia byť všeobjímajúce, generické, normálne, no nie banálne.

Jalali po prvý raz spolupracuje naraz s mixom profesionálnych a neprofesionálnych hercov. Sčasti sa snaží replikovať skutočné pomery a autentický kontext mesta Fremont. Pracuje s ideou možnosti a náhody; nechajte sa prekvapiť ako konkrétne. Príde mi však, že film takto pracuje nesúrodo – vyvolal vo mne očakávanie, „nádej“ – prekvapivo inteligentne, no ďalšie sekvencie zanechali dojem náhodného sklbenia udalostí, podobne akoby vypadli z koláčika šťastia. ◀

Fremont (USA, 2023) RÉŽIA Babak Jalali SCENÁR Babak Jalali, Carolina Cavalli KAMERA Laura Valladao HRAJÚ Anaita Wali Zada, Jeremy Allen White, Gregg Turkington, Hilda Schmelling, Avis See-tho, Siddique Ahmed, Taban Ibriz, Timur Nusratty, Divya Jakatdar, Fazil Seddiqui MINUTÁŽ 88 min. HODNOTENIE ●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 23. 11. 2023

— text: Michaela Kučová /
kultúrna publicistka a manažérka
— foto: Filmtopia —

Ženská skúsenosť v plnej nahote

Celovečerný debut estónskej režisérky Anny Hints prináša výnimočný vhlad do prežívania žien. Film *Sestry z dymovej sauny*, ktorý získal ocenenie za najlepšiu réžiu svetového dokumentárneho filmu na Sundance Film Festival 2023 a cenu Najlepší európsky dokument 2023 na European Film Awards, ukazuje skupinu žien pri saunovom rituáli. Prekračuje pritom povrchný naratív wellness kultúry aj akékoľvek koketovanie so senzácivnosťou, napriek tomu, že zachytáva ženskú skúsenosť doslova v úplnej nahote. Podobne ako samotný akt saunovania, publiku pri sledovaní napriek občasnemu diskomfortu prináša očistný zážitok.

Dokument sleduje skupinu žien pri pravidelných saunovacích stretnutiach. Ide o tradičné praktiky, ktorých špecifická podoba z juhovýchodnej oblasti Estónska je zapísaná v zozname nehmotného dedičstva UNESCO. Režisérka však neponúka časovú, biografickú či historickú kontextualizáciu, rovno nás vpúšťa priamo medzi orosené telá. Saunujúce sa ženy rozprávajú o svojich životoch a v kúdoloch dymu a pary jasne cítia, že nás ženský kruh púšťa kamsi hlboko dnu.

Telá žien sú na plátne prítomné celkom samozrejme v celej svojej rôznorodej prirodzenosti. Často ich vidíme až v abstraktných detailoch, iba miestami kamera poodstúpi a ukáže celky tiel pri očistných rituáloch, prípravu vody a dreva či zmeny ročného obdobia v okolí drevenej sauny. Dokument je nezvyčajne zmyslovým zážitkom aj vďaka tomu, ako verne sprostredkováva zážitok zo samotného saunovania. Sauna aj vo sfilmovanej podobe predstavuje slobodný priestor, kde je možné vnímať svoje telo predovšetkým práve cez zmysly a neriešiť predstavy, súdy a požiadavky, ktoré naň kladie okolitý svet. Láskavý prístup podčiarkujú aj zachytené dotyky starostlivosti – či už vzájomnej alebo prejavovanej samej sebe.

Rozprávajúce pritom prechádzajú širokým tematickým rozpätím – od vnímania vlastného tela a ženskej krásy, skúseností s násilím, rakovinou či potratmi až po vzťahy s rodičmi alebo objavenie lesbickej lásky v dospelom veku. Ide o témy, ktoré sú v podstate predpokladaným obsahom intímnych rozhovorov, no spôsob, akým sú prinášané, je však výnimočne pôsobivý. Hints a jej kame-

ramanovi Antsovi Tammikovi sa darí dosiahnuť pocit, že sme priamou súčasťou konverzácie. Ide pritom o priamy opak konceptu „hovoriacich hláv“, kamera často zobrazuje nie hovoriacu, ale počúvajucu, prípadne len výsek z jej tela, nakoľko niektoré protagonistky si neželali prezradiť svoju identitu. Najintenzívnejšie chvíle rozprávania sprevádza obraz padajúcich kvapiek potu, s ktorými postupne telo hádam opúšťa aj prežívaná ťarcha. Okrem poskytnutia bezpečia pre vyrozprávanie osobného prežívania sa tým vo filme zdôrazňuje akt počúvania, starostlivosti a vytvorenia podporného priestoru pre delenie sa o zážitky a prežívanie.

Konverzáciu v saune dopĺňa aj hlas ženy výrazne staršieho veku, ktorej postava je vždy zahalená v hre dymu a svetla. Toto abstraktné svedectvo o tom, ako sa ženskosť a jej aspekty prežívali v minulosti, zakoreňuje súčasné príbehy protagonistiek. Po obzvlášť silnej výpovedi jedna zo žien načrtne tému generačných prenosov aj smerom do budúcnosti – ako môže ochrániť svoju dcéru? Keď hovorí o zážitku so sexuálnym násilím, ilustruje pritom jasnú cestu von. Opisuje, ako pri útoku násilníka v strachu myslela na to, že kašle na udržanie svojej cnosti, nechce zomrieť, lebo ešte má čo svetu povedať. Napriek pôvodu v traumatickom zážitku je práve toto odhodnanie očakávaných a vyžadovaných ženských cností či atribútov v prospech autentického bytia vo svete najcennejším ozdravením, ktoré tento pobyt v saune prináša. ◀

Sestry z dymovej sauny (Smoke Sauna Sisterhood, Estónsko/Francúzsko/Island, 2023) SCENÁR A RÉŽIA Anna Hints KAMERA Ants Tammik STRIH Hendrik Mägar, Tushar Prakash, Martin Männik, Qutaiba Barhamji, Anna Hints MINUTÁŽ 89 min. HODNOTENIE ●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 18. 1. 2023

— text: Mária Ferenčuhová
foto: archív SFÚ —

Dokážte, že človek prestal byť nepriateľom prírody

V rubrike Z filmového archívu do digitálneho kina vám postupne predstavujeme kinematografické diela z Národného filmového archívu SFÚ, ktoré prešli procesom digitalizácie, sú dostupné vo formáte DCP (Digital Cinema Package), a teda ich možno premietat' aj v digitálnych kinách. Osem a polminútový film *Tatranský národný park* vznikol v roku 1958 v Štúdiu populárno-vedeckých filmov. Námet k nemu napísal, nasnímal ho a aj ho zrežiroval Karol Skřípský.

Karol Skřípský sa filmovaniu Vysokých Tatier, či už z pohľadu horolezcov, milovníkov, ochrancov alebo znalcov živej prírody, venoval od samého začiatku svojej filmárskej kariéry. Rodák z Brna si slovenské hory zamiloval natoľko, že sa v tridsiatych rokoch 20. storočia dokonca presťahoval do Malej Fatry a v obci Štefanová, ktorá je dnes súčasťou Terchovej, vybudoval i prevádzkoval hotel. Kým Skřípského prvé tri tatranské filmy, všetky z roku 1947 – *Zletová predohra v Tatrách*, *Severnou stenou na Kriváň* a *Na lyžiach cez hrebene Tatier*, ešte slovenské veľhory predstavovali v kontexte horských športov, v neskorších snímkach sa už Skřípský zameriaval najmä na tatranskú prírodu. V *Kvetoch Tatier* (1954) priblížil a rozpochyboval flóru, ktorej životaschopnosť ho fascinovala a ku ktorej v *Tatranskom národnom parku* pridal aj faunu.

Od roku 1950 Karol Skřípský šéfoval Štúdiu populárno-vedeckých filmov, ktoré vzniklo aj vďaka jeho manažérskym a organizačným schopnostiam. V čase ideového schematizmu v ňom filmári boli – na rozdiel od tých, čo pracovali v Štúdiu dokumentárnych filmov a spracúvali spoločenské témy – viac-menej chránení pred priamym politickým a ideologickým tlakom. Vďaka tomu mohli slobodnejšie dýchať. Platí to aj pre Karla Skřípského a jeho *Tatranský národný park*.

Ústrednou témou filmu je tatranská príroda, no jeho rámcovou témou je inštitucionalizovaná ochrana tejto prírody. V čase, keď sa *Tatranský národný park* dokončoval, blížilo sa desiate výročie vzniku TANAP-u a prírodovedný film s atraktívnymi zábermi tatranskej flóry a najmä fauny bol k nemu ideálnym darčekom. Napokon, explicitne to v úvode filmu spomína aj komentár: cieľom je osláviť krásy prírody, ktoré sú už desať rokov pod ochranou zákona. Získať zábery plachej zveri však vôbec nie je jednoduché: vyžaduje si to jednak trpezlivosť a veľa času stráveného v úkryte číhaním na zvieracích protagonistov filmu, jednak fyzickú zdatnosť – za tatranskými kamzík-

mi sa neraz treba šplhať vysoko. Zrejme aj s ohľadom na túto náročnosť nakrúcal Skřípský *Tatranský národný park* takmer štyri roky a mohol tak pracovať vo svojom najobľúbenejšom prostredí. Láska k Tatrám presakuje aj z komentára, ktorý si Skřípský napísal sám: zoči-voči fotogénii horských štítov, „kde možno chytať oblaky do dlani“, v ňom prechádza od vecnej civilnosti k čistému básneniu.

Štruktúra filmu je na prvý pohľad jednoduchá: po úvode s pôsobivými štítmami, odrážajúcimi sa v čistých plesách či strmo čnejúcimi k oblohe, a pripomenutí výročia vzniku TANAP-u, prichádzajú na rad kvety, chvejúce sa vo vetre a vzdorujúce chladu. Komentár ich predstavuje, akoby išlo o postavy – obyvateľky horských svahov a skalných škár: „Poznáte ľaliu zlatohlavú? (...) Mačuchu rancosnakovú, silenku bezlodyžnú, plesnivec alpský, horec bodkovaný?“ Nabáda nás pokochať sa nimi a pripomína, že sú všetky chránené. Až potom prídu na rad zvieratá: plaché kamzíky, čo ušli pred hlučnými ľuďmi do závrtných výšok, muráriky s motýlmi krídlami a hniezdom v skalách, vrchárka kímiača mládatá (záber, na ktorý Skřípský čakal mesiac), sysle aj ich predátor orol s odrasteným orlíchatom, pstruhy v čistej vode, jelene. Dvom medviedatám, z ktorých jedno sa hneď dvakrát driape na strom, venuje film najštedrejší priestor. Azda preto, že sú nám, ľuďom, najviac podobné?

Keď sa film opäť vráti k rastlinstvu a komentár poukáže na to, že v krátkom chladnom lete sa všetko usiluje čo najrýchlejšie dozrieť, skôr než príde jeseň, dôjde mi, že štruktúrou kopíruje ročné obdobia: jesenné ručanie jeleňa v ruji privoláva nový život, kruh (i film) sa uzatvára a na záver ešte raz zaznie ochranársky apel: „Keď sa v Tatrách opäť stretnete s niektorým z našich známych, dokážte, že človek prestal byť nepriateľom prírody!“ Bodaj by si túto výzvu zobral k srdcu aj nový minister životného prostredia Taraba a ním dosadený riaditeľ TANAP-u. ◀

Creative Europe Desk Slovensko informuje

V januári majú uzávierky 3 výzvy programu Kreativna Európa, podprogramu MEDIA. Výzva Trhy (Markets and Networking) má uzávierku 18. 1. Je určená na projekty jednotlivých trhov a sietí trhov pre európskych odborníkov v audiovizuálnom priemysle, žiadateľom môže byť európska spoločnosť alebo konzorcium viacerých spoločností, limit pre podporu je 70 % celkového rozpočtu. Výzva Vývoj videohier a imerzných diel (Video Games and Immersive Content) má uzávierku 24. 1. Je určená na podporu vývoja naratívnych (in-game storytelling) videohier a diel s interaktívnym naratívnym a imerzným obsahom. Žiadateľ musí preukázať, že vyvinul alebo vyrobil aspoň jednu videohru alebo dielo s imerzným obsahom, ktoré bolo komerčne distribuované v období rokov 2021 – 2023. Produkčná fáza projektu sa môže začať najskôr 10 mesiacov po dátume uzávierky. Podpora je vo výške maximálne 60 % rozpočtu a limit podpory je 200 000 eur. Výzva Inovatívne nástroje a obchodné modely (Innovative Tools and Business Models) má uzávierku 25. 1. Je určená na podporu nových nástrojov na medzinárodnú distribúciu, obchodných nástrojov na zlepšenie fungovania audiovizuálneho trhu (automatizované systémy na management práv, technológie na zber a analýzu údajov, obchodné modely na zlepšenie synergií medzi distribučnými platformami), nové obchodné modely produkcie, financovania alebo propagácie prostredníctvom nových technológií (AI, big data, blockchain) a inovatívne nástroje zlepšujúce proces ekologizácie audiovizuálneho priemyslu. Podpora je maximálne 70 % celkového rozpočtu.

— vs —

Európskym filmom roka je *Anatómia pádu*, tri ceny má *Bastard*

Súdna a vzťahová dráma *Anatómia pádu* francúzskej režisérky Justine Triet sa

na udeľovaní 36. Európskych filmových cien 9. 12. stala najlepším európskym filmom roka. Na ceny premenila aj zvyšné 4 nominácie v kategóriách réžia, scenár (Justine Triet, Arthur Harari) herečka (Sandra Hüller) a strih (Laurent Sénéchal). Najlepším európskym dokumentárnym filmom roka sú estónske *Sestry z dymovej sauny* (r. Anna Hints). Najlepším európskym hercom roka sa stal Mads Mikelsen za v dánskej koprodukčnej historickej dráme *Bastard* režiséra Nikolaja Arcela, ktorú ocenili aj za kameru (Rasmus Videbæk) a kostýmy (Kicki Ilander). Drámu o prežití *Snežné bratstvo* (r. J. A. Bayona) ocenili v kategóriách masky (Ana López-Puigcerver, Belén López-Puigcerver, David Martí, Montse Ribé) a vizuálne efekty (Félix Bergés, Laura Pedro). Markus Binder získal cenu za najlepšiu hudbu k *Clubu zero* Jessicy Hausner, za zvuk si cenu Európskej filmovej akadémie odniesli Johnnie Burn a Tarn Willers za *Zónu záujmu* Jonathana Glazera. Najlepším animovaným filmom je španielsky *Robot Dreams* (r. Pablo Berger). V kategórii objav – Prix FIPRESCI zvíťazila britská dráma *Ako mať sex* (r. Molly Manning Walker). Čestné ceny získali herečka Vanessa Redgrave, režisérka Isabel Coixet a režisér Béla Tarr.

— mak —

Vytvorili ste dielo? Uzávierka za rok 2023 sa presúva z februára na január

LITA, autorská spoločnosť každoročne vypláca autorom z oblasti literatúry, audiovizie, divadla a výtvarného umenia odmeny za takzvané druhotné použitie diel, akými sú napríklad vypožičiavanie kníh, v knižniciach, sledovanie filmov a seriálov cez káblovú televíziu, kopírovanie materiálov pre osobnú potrebu a. i. Autori majú podľa autorského zákona nárok na kompenzáciu za každé takéto použitie diel, ktoré LITA ako organizácia kolektívnej správy práv sleduje. Aby LITA dokázala peniaze autorom vyplatiť, potrebuje, aby nahlásili kontaktné a platobné údaje a informácie o ich dielach. Nahlasovanie diel je bezplatné. Stačí sa zaregistrovať na moja.lita.sk a vyplniť informácie o dielach. Na peniaze z LITA majú nárok aj autori, ktorým už objednávateľ/použí-

vateľ vyplatil licenčnú odmenu a takisto autori, ktorí nie sú členom LITA. Diela za rok 2023 treba registrovať o mesiac skôr ako vlni – do konca januára 2024. LITA po uzávierke nahlášok prepočíta výšku odmien, na ktoré majú autori nárok, a do 30. septembra ich vypláti na účet. Všeobecne môžu diela autori nahlasovať aj priebežne počas celého roka.

— red —

Tomáš Janovic (22. 5. 1937 – 14. 12. 2023)

„Janovicove originálne miniatúry iskria ako diament. Nie vďaka chladnokrvnej virtuozite; svetlo sa tu láme cez cudne utajenú slzu,“ napísal Kornel Földvári na záložke knihy *Nikoho nezabije*. Vo štvrtok 14. 12. zomrel vo veku 86 rokov známy slovenský aforista, spisovateľ, textár piesní, ale aj scenárista Tomáš Janovic. Študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Po štúdiu až do roku 1990, pôsobil v redakcii satirického časopisu *Roháč*. V roku 1959 debutoval zbierkou básní *Život je biely holub*. V 60. rokoch mu vyšli 3 knihy pre dospelých – zbierky aforizmov epigramov a próz *Epigramatika* (1962), *Podpisy analfabetov* (1965) a *Posledná večera* (1969). V tvorbe pre deti, ktorá bola výraznou líniou jeho autorského života, debutoval v roku 1963 dielom *Malá samoobsluha*. V 70. rokoch sa venoval najmä knihám pre deti a mládež, v tomto období vydal zbierku veršovaných miniatúr *Zakopol som o kalamár* (1973), lepoprelo *Zvieratká na dvore* (1975), ako aj knihu rozprávok *Drevený tato* (1979). Okrem literárnej tvorby sa venoval aj písaniu scenárov pre televízne programy ako napríklad pre hudobno-zábavný film *Snehuliaci* (1985), pásmo *Biely mlynček* (1973) či *Drevený program* (1978). S generačne spriaznenými umelcami a priateľmi Milanom Lasicom a Júliusom Satinským spolupracoval na textoch piesní z albumu *Bolo nás jedenásť*, ako aj na textoch k ich divadelnej hre *Soirée* (1968). Ako herec sa objavil vo filme *Agáva* (2016).

— bar —

Derek Rebro

[literárny kritik

a šéfredaktor časopisu Glosológia]

Hoci nemám napozieranú slovenskú (tobôž súčasnú) filmovú tvorbu do takej miery, aby som ju mohol serióznejšie hodnotiť, ako milovníkovi výrazných hlasov (pred i za kamerou, respektíve scenáristickým stolom) a poetík, narúšania (nielen druhovo-žánrových) hraníc, hierarchických dichotómií, stereotypov (rodových aj iných) či apriórnych súdov, nešuštivo, neheslovito, respektíve organicky a aj umelecky produktívne angažovaných výpovedí, dobovú atmosféru autenticky vystihujúcich, no aj mimo nej (ideálne nadčasovo) obstojných, prípadne, nie nutne, naopak, (názorovo, tvarovo...) vizionárskych príbehov a skôr synestetickéj živelnosti, (ne)kontrolovanej emocionálnosti (aj za cenu prípadných kvázi kazov) než minimalistického, prevažne racionálneho jazyka (na druhej strane, vďaka za konceptuálnejšie diela typu *Eden a potom*) sa mi dodnes vybavujú zážitky, ktoré mi poskytli napríklad tieto filmy, uvedomujúc si vyššie naznačené vynechanie množstva iných, zasluhujúcich si rovnakú pozornosť, pretože určite nielen v knižnej, výtvarnej a hudobnej produkcii máme aj u nás byť na čo hrdé/hrdí: *Marhuľový ostrov*, *Hana a jej bratia*, *Obchod na korze*, *Vtáčkovia, siroty a blázni*, *Na krásnom modrom Dunaji*, *Slávnosť v botanickej záhrade*, *Anjeli...* ◀

Soňa G. Lutherová

[antropologička a dokumentaristka]

— Ako dokumentárna režisérka a zároveň antropologička a vedkyňa sa cítim byť človekom ponoreným do viacerých svetov. Škatulkovanie a stavanie hraníc tvorivosti ma vždy skôr obmedzovalo, ba až dráždilo. Keď teda rozmýšľam o filmoch, ktoré ma ovplyvnili, nenapadajú mi len dokumenty, ale aj hrané filmy, seriály či úplne iné médiá. Rovnako nerozlišujem medzi tzv. „vyššími“ a „nižšími“ žánrami. Mám rada autorky a autorov, u ktorých cítim, že ich tvorba napĺňa a vidia v nej hlbší zmysel; berú ju vážne, ale vedia do nej vložiť aj ľahkosť a humor. Zároveň sa ale snažia zachytiť podstatu bytia a vzťah medzi rozličnými aspektmi života jednotlivca.

— Moja súkromná vášeň je sci-fi a fantasy naprieč žánrami a médiami. Tá síce s mojou tvorbou priamo nesúvisí, ale práve cez rolové hry, knihy, filmy a seriály som nasávala lásku k príbehom, ale aj konkrétne zručnosti ako stavanie dramaturgickej štruktúry. Ako jeden príklad za všetky spomeniem legendárny televízny seriál *Battlestar Galactica*.

— V deväťdesiatych rokoch som ako tínedžerka hltala takmer všetko, čo vtedy premietali v klubových či mainstreamových kinách a v televízii. Mojou srdcovkou je tvorba Davida Lyncha, najmä jeho *Mestečko Twin Peaks*, ale aj *Lost Highway* alebo mnohými zaznávaná *Duna*. Očarilo ma magické prelínanie realít a perspektív vnímania, ale aj určitá hravosť a tvorivá sloboda v Lynchovom autorskom geste. Ďalej mi napadá Tarkovského *Stalker* a jeho pomaly plynúci dej, *Blade Runner* Ridleyho Scotta s legendárnym plot twistom na konci, filmy Jima Jarmuscha, bratov Coenovcov alebo Davida Finchera.

— Keď som začala študovať antropológiu a narazila na etnografický film, bolo to už o hľadanie môjho vlastného autorského prístupu. Aj v tomto prípade ma oslovili tí, ktorí sa nenechali zväzovať vedeckým backgroundom a volili taký filmový jazyk, ktorý najlepšie niesol význam a vyvolával aj emóciu. Od klasikov ako Robert Gardner alebo Jean Rouch, cez Judith a Davida MacDougallovcov až po súčasnejších filmárov a filmárky. Inšpirovali ma ale aj viaceré filmy od slovenských dokumentaristov, ako sú *Vojtekove My zdes* alebo *Hranica*, *Kirchhoffova Para nad riekou*, a ďalšie.

— Napokon nemôžem nespomenúť filmy môjho otca Slava Luthera. Mám k nim špecifický vzťah, pretože som tvorcovi videla do kuchyne a rozumela tak niektorým dilemám a z nich vyplývajúcim rozhodnutiam, ktoré ovplyvnili ich konečnú podobu. Najhlbšie ma zasiahli *Chodník cez Dunaj* a *Anjel milosrdenstva*, ale na každý z otcových filmov mám inú, ale vždy veľmi osobnú perspektívu. ◀

— foto: archív Sone G. Lutherovej —

— text: Jena Opoldusová / publicistka —
foto: archív SFÚ/M. Kordoš —
Pieseň o sivom holubovi (1961) —

VLADIMÍR DURDÍK STARŠÍ

„Kamera odhalí všetky nedostatky, švindly, neúprimnosti,“ sumarizoval svoje skúsenosti Vladimír Durdík starší. Divadelný, televízny a filmový herec, ktorý sa narodil pred 100 rokmi 1. januára 1924 v Leviciach.

— „Najzaujímavejšie to bolo, keď sa začínalo, teda keď sa vysielalo naživo. Bolo to vzrušujúce ako každá premiéra v divadle,“ spomínal na svoje televízne začiatky v rozhovore pre týždenník *Televízia*. Oveľa skôr však mladý divadelník spoznával prácu pred filmovou kamerou. Režisér František Čáp zveril dvadsiatnikovi rolu cirkusového kapelníka v dráme *Muzikanti* (1947). Mladého robotníka si zahral v športovej komédii *Čertova stena* (r. Václav Wasserman, 1948), vo vojnovej dráme *Vlčie diery* (r. Paľo Bielik, 1948) zas hlavného žandára, v dráme *Biela tma* (r. František Čáp, 1948) bol veliteľom partizánskej brigády. Na rozdiel od javiska, vo filme sa objavoval skôr v menších či epizódnych postavách. Objavil sa v budovateľskej óde na poctivú prácu *Priehrada* (r. Paľo Bielik, 1950), kde si zahral predsedu MNV, v dráme z banického prostredia o konflikte starého a nového *Mladé srdcia* (r. Václav Kubásek, 1952) či v rovnomennej filmovej adaptácii Jilemnického románu *Pole neorané* (r. Vladimír Bahna, 1953.)

— „Možno mám niečo v krvi, čo už od kolísky bolo vo mne. Alebo som to zdedil po matke. Jednoducho, divadlo som si nesmierne obľúbil,“ vyznal sa levický rodák v spomínanom rozhovore. Na javisko sa dostal okľukou, cez jamu pod doskami, čo znamenajú svet, vyhradenú pre orchester. „Mal som pätnásť rokov, keď v Martine potrebovali rozšíriť orchester, lebo sa pripravovala premiéra spevohry *A. Cigera Detvan*. Dopyčuli sa o mne, že celkom zbvavne ťahám slákom – a to bolo moje prvé angažmán.“ Keď sa rodina presťahovala do Bratislavy, viedla tínedžerova cesta k umeniu paradoxne cez futbal – mladí športovci a milovníci Thálie si založili ochotnícky súbor *Andronicus*, s ktorým našťudovali hoci aj *Cyrana z Bergeracu*.

— Doma o tom nechceli ani počuť, ale jeho ťahalo ku „komediantom“. Tajne sa zúčastnil konkurzu do činohry Slovenského národného divadla, po ktorom režisér Ján Jamnický nástojil, aby hneď nastúpil. „Bál som sa doma povedať pravdu, lebo som pracoval v poštovej sporiteľni ako účtovník. Vybavil som si dvojročnú neplatenú dovolenku, reku skúsím to v tom divadle, a keď mi to nepôjde, pekne sa ja vrá-

tim do úradu.“ Ako elév nastúpil v roku 1945 na našu prvú scénu. „Hneď v prvej sezóne som mal však roboty neúrekom, hral som v *Molièrovom Tartuffovi*, *Stodolovej hre* *Básnik a smrť*, v *Simonových Ruských ľuďoch*. Po ročnom elévstve som sa stal riadnym členom činohry SND. Tým skončilo moje účtovníctvo, otec sa s tým zmieril a dokonca mamička, keď ma videla na javisku, aj si poplakala. Od dojatia, aby sme si rozumeli.“ Medzičasom stihol absolvovať v roku 1947 štúdium herectva na bratislavskom Štátnom konzervatóriu. A s partiou mladých kolegov prešiel na novovzniknutú Novú scénu. „Mali sme možnosť sa na nej naplno umelecky využiť, vytvárali sme ohromnú paletu postáv, veď sme mali až desať premiér za sezónu.“ Po štyroch sezónach sa znova vrátil do SND.

— Za mlada šiel z roly do roly, najčastejšie stvárňoval kladných hrdinov. „Bolo ich toľko, že som mal niekedy pocit, akoby mi rástli krídla z pliec – taký som bol neustále kladný a úžasný. Žiaľ, už vinou autorov mnohé z nich boli neživé, neboli to ľudia, ale schémy, nebolo na nich čo tvoriť. Neskôr som prešiel na negatívne postavy, a to bolo oveľa zaujímavejšie.“ Núdzu nemal ani o prácu vo filme: *Pieseň o sivom holubovi* (r. Stanislav Barabáš, 1961), *Tvár v okne* (r. Peter Solan, 1963), *Kým sa skončí táto noc* (r. Peter Solan, 1965), *Kým kohút nezaspieva* (r. Jozef Pálka, 1972). No najviac ponúk prichádzalo z televízie, zahral si v desiatkach televíznych filmov, inscenácií i seriálov, spomeňme aspoň *Pštroši večierok* (r. Július Pántik, 1969), *Rosa na tráve* (r. Ľuba Vančíková, 1972), *Profesor Sonnenbruch* (r. Ivan Teren, 1975), *Americká tragédia* (r. Stanislav Párnický, 1976) či seriály *Parížski mohytkári* (r. Igor Ciel, 1971), *Straty a nálezy* (r. Stanislav Párnický, 1974), *Útek zo zlatej krajiny* (r. Franek Chmiel, 1977).

— „Moje najosobnejšie želanie je, aby sa ešte raz vrátili tie krásne časy plnej práce na Novej scéne. Aby mi slúžilo zdravie, lebo nechcem dochovať iba syna, ale i vnuka. A tretie želanie je, aby sme prežili roky pokoja toho svetového i toho vnútorného, aby sme boli voči sebe ohľadupnejší.“ Želanie vyslovené v rozhovore pre *Večerník* pri príležitosti herecovej päťdesiatky sa mu nenaplnilo. Odišiel na vrchole kariéry a umeleckých síl, zomrel náhle 24. 9. 1978. Mal 54 rokov. ◀

— text: Denisa Jašová / filmová publicistka
— foto: archív SFÚ —

JOZEF ALEXANDER TALLO

Od narodenia filmového scenáristu, dramaturga a spisovateľa Jozefa Alexandra Tallo uplynie 12. januára sto rokov.

— Dobová tlač a filmová historiografia zapríčinili, že meno tejto osobnosti slovenského filmu máme zafixované najmä v súvislosti so zrodom slovenskej filmovej detektívky či vedecko-fantastického literárneho žánru. Tallova tvorba však bola taká rôznorodá, že viac ako priekopníka jedného žánru by sme si ho mali pamätať ako všestranného umelca s vycibreným literárnym talentom, pragmatickým prístupom a neutíchajúcou zvedavosťou. Práve vďaka týmto vlastnostiam za sebou Tallo zanechal mnohotvárnú tvorbu, ktorá však rozhodne nedoplatila na známe porekadlo „robiť všetko, a nič poriadne“, ba naopak, zanechala významnú stopu s jeho menom ako v oblasti filmu, tak i literatúry.

— Hoci Jozef Alexander Tallo na prelome 40. a 50. rokov popri práci robotníka, vedúceho sekretariátu Hospodárskej kontrolnej služby či administratívneho pracovníka vydavateľstva Slovenský spisovateľ vyštudoval na vysokej škole právo, po dokončení štúdia ešte toho roku (1951) nastúpil do Československého filmu ako dramaturg a scenárista. Debutoval v spolupráci s Jánom Mináčom scenárom k filmu *Drevená dedina* Andreja Lettricha roku 1954, pričom s režisérom Lettrichom nadviazal spoluprácu aj na sérii filmov 60. rokov s detektívnou zápletkou, ktoré priniesli aj slávne filmové duo Chudík – Polónyi v hereckých úlohách vyšetrovateľov. Napriek tomu, že filmy sú poplatné dobe svojho vzniku, kombinácia vážnej tematiky a humorných prvkov, ktorými sa dialógy a hlavní hrdinovia vyznačujú, sa stala typickou črtou Tallovoho rukopisu. Debutom na poli detektívneho žánru bol ako pre Tallo, tak aj pre slovenskú kinematografiu film ešte z roku 1959 *Muž, ktorý sa nevrátil* v réžii Petra Solana. Stretol sa s pozitívnou kritikou. Z filmovej scenáristickej tvorby sa okrem scenárov k detektívkam venoval aj žánru veselohry, o čom svedčí napr. film *Archimedov zákon*, opäť v réžii Andreja Lettricha, s ktorým si Tallo pracovne dobre rozumel.

— Popri práci vo filme sa Tallo nepretržite venoval písaniu aj iných formátov a žánrov, než vo filmových námetoch a scenároch. Zatiaľ čo v kinematografii bol z povahy práce dramaturga a scenáristu umelcom zo zákulisia, v literatúre bol ako autor svojich diel v hlavnej úlohe. Debutoval roku 1953 súborom poviedok *Ludia z rovin*, ktorým

inicioval svoj satiricko-humorný štýl písania, ako aj záujem o problematiku slovenského vidieckeho života, predovšetkým na juhu krajiny, pričom na tieto základy nadviazal aj neskôr v prózach *Perpetuum mobile* (súborne vydané krátke prózy roku 1955) či *Tri staré topole* (1957). Cit pre krátke literárne formy a satiru uplatnil nielen vo vydaných knihách, ale svojimi pohľadmi na aktuálnu spoločenskú situáciu skrz optiku humoru a ostrovtipu pravidelne prispieval aj do časopisu *Roháč* a stal sa v jeho dejinách významným glosátorom. Ako výstižne napísal v nekrológu o Tallovi v roku 1979 Ľudovít Petrovský v denníku *Lud*, „držal pevne ruku na pulze života“, čo potvrdzuje, že aktuálnosť v tvorbe bola pre neho neustálym stimulom. To môže byť aj odpoveďou na to, prečo je jeho literárna tvorba poznačená žánrovou premenlivosťou. Zaiste práve neustála túžba objavovať nové poznatky ho priviedla v tvorbe k ďalším žánrom, v ktorých mal priekopnícke zásluhy, ako napr. vedecko-fantastická literatúra (napr. dielo *Vlasy Bereniky* z roku 1961) či historický román (napr. dielo *Ruže pre sultánov hárem* z roku 1974), ktorému sa venoval až do konca života. O hľadani námetov a písaní historických románov prezradil v roku 1975 vo *Večerníku*: „Z reklamných dôvodov sa často vymýšľajú historiky o zrode novej knihy. Ale jedná sa mi nechce vymýšľať a potom, pravda je zaujímavejšia ako reklama. Už dlhší čas zbieram materiál k filmu Malkotenti. V roku 1971 ma upozornil profesor Mišianik, aby som si všimol v rámci „pridruženej výroby“, či náhodou nie je v starších materiáloch odkaz na cestopis Petra Benického z Turecka. Odkaz som nenašiel, ale k Malkotentom sa množili poznámky a zároveň aj vedľajší produkt: poznámky k Turkom. Z poznámok potom vznikali koncepty kapitol a napokon stačilo ešte obetovať päť mesiacov na čistenie (dve riadne a trojmesačná neplatená dovolenka, aby sa zrodil román).“

— Tvorivej činnosti, ako aj funkcii vedúceho tvorivej skupiny Štúdia hraných filmov Slovenskej filmovej tvorby v Bratislave, ktorú zastával od roku 1972, sa venoval až do roku 1978. Jeho posledným výrazným filmovým počínom bol scenár k filmu jeho verného režiséra Andreja Lettricha *Advokátka* z r. 1977. Zomrel vo veku 55 rokov v Bratislave po krátkej, ale ťažkej chorobe. ◀

OLDO HLAVÁČEK

„Sotva sa objavím na javisku, je po tragédii,“ povedal pred rokmi Oldo Hlaváček pre *Listy SND*. Herec, zabávač, scenárista a moderátor sa 26. 1. dožíva 90 rokov.

— Jeho prvou úlohou bol Ferdo Mravec v mládežníckom predstavení. Vtedy bol prvák na základnej škole. Keď bol tretiak na VŠMU, prišla si pre neho ŠtB. Za svoje názory na politiku, ktoré napísal v liste mame, strávil rok vo väzení. „Po prepustení ma nikde nechceli zamestnať, až som sa nakoniec dostal do Prešovského divadla,“ zaspomínal si v rozhovore pre *TV Oko*. V Prešove zažiaril napríklad v *Sluhovi dvoch pánov* v réžii Miloša Pietora. Úlohy v Goldonihových hrách spolu s postavami v tých Molièrových patrili k Hlaváčkovým obľúbeným. Diváci si ho z neskorších období pamätajú aj ako Čerta z *Na skle maľované*, alebo z hlavnej úlohy Huga v Havlovej *Záhradnej slávnosti* či z jeho *Vyrozumenia*. S Havlom sa spriatelil.

— Do činohry Slovenského národného divadla sa dostal v roku 1962 po tom, ako sa za neho u šéfa činohry Mikuláša Hubu prihovril jeho spolužiak Štefan Kvietik. „Karol L. Zachar ma obsadzoval do takmer každej svojej hry, ale veľa som robil aj s Jozefom Budským, Tiborom Rakovským, Pavlom Hasprom či Milošom Pietorom,“ spomínal v roku 2004 pre *Národnú obrodu*.

— Okrem divadelných úloh stvárnil množstvo postáv aj v televízii či rozhlase, konferoval a zabával ľudí ako estrádny umec. Vystupoval napríklad v známom programe *Vtipnejší vyhŕáva*. Tvoril dvojicu s Ivanom Krajčíčkom, spoločne sa podpísali pod glosátorskú sériu rozhovorov dvoch gazdov *Hostinec pod gaštanom*.

— Jeho doménou bola komédia. „Iba málokto si uvedomuje, že s komediálnym herectvom je spojené i množstvo driny, fyzického vypätia. Stále som bol na jednej, druhej nohe, robil som kotrmelce, válal sa po zemi, často som prišiel domov s modrinami,“ vysvetľoval Hlaváček, ktorý sa pod množstvo skečov v televízii či rozhlase podpísal aj ako autor. „Hlaváček stvoril na slovenskom javisku našskú no predovšetkým iba jemu vlastnú obdobu *commedie dell'arte*. Komédiu plnú umenia,“ napísal pri príležitosti hercovej päťdesiatky Ladislav Čavojský v *Práci*. „Jeho komediálne výstupy charakterizuje noblesnosť, disciplinovanosť – a to aj vtedy, keď ho rola strháva priam k bravúrnej buffonáde,“ dodal. V televíznom seriáli *Pa a Pi* nahovoril Vševeda, objavil sa aj vo filmoch *Tango pre medveda* (1966), *Zajtra bude neskoro...* (1972), *Rača, láska moja* (1977). ◀

ALEXEJ ARTIM

Rodák z Veľkého Ruskova Alexej Artim sa narodil pred sto rokmi 7. 1. 1924.

— Na Kolibe začal pracovať v roku 1948. Zhruba desaťročie pôsobil v spravodajskom a krátkom filme a od roku 1959 v hranom filme. „Jeho meno je spojené so zásadnými slovenskými kinematografickými dielami v období rokov 1948 – 1984. Spoluvytvoril v pozícii vedúceho výroby Slovenskej filmovej tvorby 22 hraných a 32 dokumentárnych filmov,“ uviedol v roku 2010 pri príležitosti Artimovho úmrtia generálny riaditeľ Slovenského filmového ústavu Peter Dubecký.

— V hranom filme začínal Alexej Artim ako zástupca vedúceho výroby, resp. „vedúci nakrúcania“. V tejto pozícii sa podpísal napríklad pod celovečerný hraný debut Martina Hollého *Havrana cesta* (1962) alebo historickú drámu Paľa Bielika *Majster kat* (1966), ktorá síce prepadla u kritiky, ale mala veľký divácky úspech. Pozíciu vedúceho výroby prvýkrát zaujal vo filme *Senzi mama* (1964) režiséra Vladimíra Pavloviča. V rovnakej funkcii dohliadal na nakrúcanie dnes už klasických filmov zo zlatých šesťdesiatych ako *Kristove roky* (1967) Juraja Jakubiska alebo *Slávnosť v botanickej záhrade* (1969) Ela Havettu. Vedúcim výroby bol tiež na detskom filme *Adamko* (1967) Ivana Húšťavu, ocenenom na medzinárodnej prehliadke filmov pre deti a mládež v Benátkach. Spolupracoval aj s režisérom Dušanom Kodajom, s ktorým nakrútil agitku *Cesta ženy* (1974), mládežnícku hudobnú komédiu *Smoľari* (1978) či televízny rodinný film *Prázdniny u starej mamy* (1976). Podpísal sa aj pod *Zázračný autobus* (r. Georgis Skalenakis) a ďalšie televízne projekty.

— Posledným filmom, na ktorom sa podieľal ako vedúci výroby, bol celovečerný debut Dušana Rapoša *Falošný princ* (1984). Výpravná orientálna rozprávka vznikla v koprodukcii s Omnia Filmom Mníchov a získala ocenenia na detskom festivale v Gottwaldove aj na festivale v Moskve. V rovnakom roku sa Artim mihol v malej úlohe v dvojdielnom československo-sovietskom koprodukčnom filme *Lev Tolstoj* (r. Sergej Apollinarijevič Gerasimov).

— V kolekcii dokumentárnych filmov, na ktorých sa Artim podieľal najmä v 50. rokoch, možno nájsť viaceré dobe poplatné snímky. Krátke filmy a dokumenty nakrúcal s režisérmi ako už spomínaný Dušan Kodaj, Ján Lacko, Ján Beer, Jozef Medveď, Vlado Kubenko, ale i Štefan Uher či Peter Solan. ◀

Papierový mesiac

(MAGIC BOX)

Peter Bogdanovich študoval herectvo, bol zaniatým cinefilom a aj aktívnym filmovým kritikom, aby svoju vášeň pre kinematografiu naplno demonštroval ako režisér. *Papierový mesiac* (spolu s filmami *Posledné filmové predstavenie* a *... a čo ďalej, doktor?*) patrí k pomyselným vrcholom jeho tvorby. Sedemdesiate roky retrofilmom napríklad z obdobia veľkej hospodárskej krízy priali. Na pozadí týchto udalostí sa odohráva aj príbeh románu *Addie Pray*, ktorý Bogdanovich svižne zadaptoval pre filmové plátno. V príbehu drobného podvodníka Moseosa a jeho spočiatku nedobrovoľnej a neskôr nesmierne talentovanej maloletej komplicy *Addie* použil Bogdanovich všetky dovtedy známe filmové i žánrové fínsy a takmer dokonale vystihol nielen ducha knižnej predlohy, ale aj neslávne známe obdobie amerických dejín 20. storočia. Dokonalú ústrednú dvojicu sympatických podfukárov vynikajúcim spôsobom stvárnil len nedávno zosnulý Ryan O'Neal a jeho – vtedy desaťročná – dcéra Tatum. Tá za svoj výkon navyše – ako doteraz najmladšia herečka na svete – získala Oscara. Reedícia DVD prináša niekoľko pomerne dôležitých bonusov. Medzi nimi zasvätený audiokomentár samotného Bogdanovicha a dokumenty o vzniku filmu.

Oppenheimer

(MAGIC BOX)

Julius Robert Oppenheimer bol americký jadrový fyzik, vedúci supertajného projektu Manhattan (v ktorom USA vyvíjalo funkčnú atómovú bombu) a tiež človek s pohnutým osudom i vlastnými démonmi, ktorým musel čeliť. To všetko zaujalo Christophera Nolana a o Oppenheimerovi nakrútil opulentný, technicky takmer dokonalý, konverzačne sýty a primerane dramatický film. Akademický Nolanov prístup diváka oboznámi so všetkými kľúčovými úsekmi Oppenheimerovho života a dôležitými dejinnými zvratmi, ktoré ovplyvnil. Precíznemu kinematografickému remeslu musela ustúpiť zomknutejšia dramaturgia. Jedna z filmových udalostí roku 2023 prichádza na DVD v – na dnešné distribučné pomery – doslova raritnej dvojdiskovej verzii. Disk číslo 1 obsahuje film v jeho štandardnom technickom prevedení (anamorfny obraz vo formáte 1:2,20 dopĺňa pôvodné znenie, český dabing aj titulky). Disk číslo 2 obsahuje rozsahom aj dĺžkou nevídané množstvo bonusových materiálov mapujúcich históriu predlohy, vznik filmu, rôzne aspekty jeho nakrúcania (napr. úskalia nakrúcania pre formát IMAX), rozhovory s tvorcami a hercami či dodatkové komerčné materiály napríklad v podobe trailerov.

— Jaroslav Procházka —

Prípad pre obhajcu

(SLOVENSKÝ FILMOVÝ ÚSTAV)

Psychologická dráma Martina Hollého *Prípad pre obhajcu* (1964) sa odohráva v malom meste (nakrúcalo sa v Novom Meste nad Váhom) v roku 1958 a ukazuje na niektoré korene metód kultu osobnosti, uplatňované v bezpečnosti a súdnictve. Obhajca Kolár sa na základe nezrovnalostí v súdnom spise snaží dokázať nevinu mladého chlapca v prípade znásilnenia a vraždy štrnásťročného dievčaťa. Prokurátor, sudkyňa ani vyšetrovateľ však nemajú záujem na tom, aby sa prípad revidoval, pretože by mohol obrátiť pozornosť na ich minulosť. Film má hviezdne obsadenie – Karol Machata, Štefan Kvietik, Július Pántik, scenáristom bol Tibor Vichta a za kamerou stála zakladateľská osobnosť slovenskej kinematografie Karol Krška, ktorý s Martinom Hollým následne spolupracoval aj na *Medenej veži*, *Orlom pierku* a ďalších štyroch filmoch. Hoci film vznikol takmer pred 60 rokmi, veta, ktorá v ňom odznie: „*Ludom treba vrátiť dôveru v naše súdnictvo*“, je aktuálna i dnes. Digitálne reštaurovaný film je na blu-ray s mono zvukom DD 2.0 a voliteľnými slovenskými, anglickými a slovenským titulkami pre nepočujúcich a slovenským audiokomentárom bez bonusov.

Organ

(SLOVENSKÝ FILMOVÝ ÚSTAV)

Dramatický príbeh odohrávajúci sa v období slovenského štátu vznikol podľa námetu a scenára Alfonza Bednára. Do kláštora v malom slovenskom meste sa pred fašistami ukryje mladý poľský vojak, nadaný organista. Dostáva sa do konfliktu s netalentovaným miestnym regenschorim, ktorý sa cíti Felixovým nadaním ohrozený. Stretnutie talentu a krásy s ľudskou malosťou vyústí do závišti a zloby. V dobovom distribučnom liste je poznámka, že „*je to dielo, v ktorom sa plne uplatňuje moderný spôsob filmovej reči, a preto je potrebné venovať pozornosť jeho uväznenému nasadeniu do distribučnej siete a film je vhodný najmä pre vyspelejšie filmové publikum a náročných divákov*.“ Kame- ramanom bol Stanislav Szomolányi, ktorý s Uhrom spolupracoval od *Slnka v sieti* (1962) viac ako dve desaťročia. Digitálne reštaurovaný film je na blu-ray s mono zvukom DD 2.0 a voliteľnými slovenskými, anglickými a slovenským titulkami pre nepočujúcich a slovenským audiokomentárom bez bonusov. Filmy *Prípad pre obhajcu* a *Organ* sú súčasťou kolekcie šiestich blu-ray nosičov k 60. výročiu Slovenského filmového ústavu. Okrem nich bude kolekcia obsahovať ešte filmy *Boxer a smrť*, *Kristove roky*, *Pieseň o sivom holubovi* a *Obrazy starého sveta*.

— Miro Ulman —

čo robia

Eva Križková

[výkonná riaditeľka MFDF Jeden svet a dokumentaristka]

V priebehu posledných mesiacov sa mi podarilo dokončiť dve veľké veci – 24. ročník festivalu Jeden svet a strih môjho dlhometrážneho dokumentárneho filmu *Vtáčnik*. Ešte ma čaká postprodukcija, ale dúfam, že do leta 2024 ho uvidia aj slovenské diváčky a diváci. Okrem toho som mala nedávno tú česť podieľať sa na založení Asociácie slovenského dokumentárneho filmu. Verím, že už v budúcom roku prinesie dokumentaristom na Slovensku lepšie podmienky na tvorbu.

Veronika Kolečáková

[scenáristka a psychologička]

Zimu trávim nad scenárom filmu *Rozprávarkarka*, fantasy príbehom s príchutou steampunku a vôňou tlačiarenskej farby, zasadeným do 19. storočia. Vášeň pre zbieranie a domýšľanie rozprávok sa v ňom stane jednou odvážnej nekonvenčnej mame a jej dvom deťom osudnou. Pracujem aj na rukopise zbierky poézie, ktorá je už, hádam, po období publikovania básní v časopisoch a autorských čítaniach, vo výhlade na vydanie. Okrem toho pripravujem po rokoch vyučovania psychológie na VŠMU mediodborovú štúdiu so zámerom vytvoriť na základe diagnostických úvah a príkladov z terapeutickkej praxe prehľadné a užitočné základy na analýzu a tvorbu dramatických charakterov.

Ivana Hucíková

[dokumentaristka]

Momentálne sa teším z toho, že krátky film *House of Velvet*, ktorý sme spolu s Igorom Smitkom tento rok dokončili, mal svoju festivalovú premiéru a Dušan Husár zaň získal ocenenie Kamera 2023 za najlepší krátky film. Začiatkom roka 2024 ho do online distribúcie uvedie platforma Nowness. Medzičasom sa postupne posúvame do fázy produkcie s projektom *Velvet Generation*, dokončujem doktorandské štúdium na VŠMU a pracujem na scenári krátko film *Posledná noc v roku*, ktorý by sa mal točiť v januári 2025.

FFI 2023 – tienisté svety uprostred ohňa

Sedemnásť ročník Filmového festivalu inakosti (22. – 28. 11. 2023) priniesol viacero noviniek. Odohrával sa nielen v kinosále SNG, ktorá počas minulého roka nahrádzala Kino Lumière, zavreté pre rekonštrukciu, ale aj v kinosále FTF VŠMU, v kine Mladosť a po novom v kinách Film Europe a Nostalgia. Zmeny sa dotkli aj samotnej dramaturgie a rozšíril sa diapazón sprievodných podujatí. Pribudlo hostí vrátane zahraničných. A po prvý raz mal festival súťažnú kategóriu.

Išlo o súťaž krátkych filmov, ktorú tvorilo 34 titulov, rozdelených do piatich pásiem. Víťazom sa stal kolumbijský film *Horiace svety uprostred tieňov* (r. Ismael García Ramírez), tematicky i formálne originálne dielko, v ktorom matka prichádza navštíviť syna a stane sa účastníčkou veľkého nočného záťahu so štvoricou mladých mužov. Porota udelila Zvláštne uznanie slovenskému filmu *Zrodienie ženy* v réžii Sone Nôtovej; autorka v ňom tvorivo prepojila „trans“ témy s momentmi zo svojho osobného života. (Film získal aj divácku cenu Ružový balónik; rovnakú cenu spomedzi dlhometrážnych filmov udelilo publikum britskej snímke *Femme* režisérkov Sama H. Freemana a Ng Choon Pinga.) Pásmo slovenských queer filmov tvorilo až osem titulov, zväčša z dielne poslucháčov FTF VŠMU. Mimo súťaže boli uvedené animované filmy z Fest Anče, kolekcia ukrajinských filmov, trojica snímok bulharskej režisérky Slavy Dojčeva i krátky film Pedra Almodóvara *Zvláštny spôsob života* s Ethanom Hawkom a Pedrom Pascalom v úlohách pištoľníkov, ktorí sa za dramatických okolností stretávajú štvrt storočia potom, ako spolu prežili vášnivý románik.

Organizátori dbali, aby boli v programe zastúpené všetky „písmenká“ skratky LGBTI. Prvz z nich skvele reprezentoval britský film *Blue Jean* (r. Georgia Oakley), v ktorom čelí mladá učiteľka telesnej výchovy v thatchrovskom Spojenom kráľovstve homofóbnej atmosfére doby, predsudkom okolia i kríze partnerského vzťahu. Gej tému reprezentoval na jednej strane umelecky odvážny hongkonský film *30 rokov Adonisa* (r. Scud), na druhej strane až príliš jednoduchý a schematický kanadský film *Golden Delicious* (r. Jason Karman), v ktorom sa protagonistu bojí priznať, že viac ako priateľka z detstva ho priťahuje fešný rovesník zo susedstva. Motív bisexuality prináša protagonistu francúzskej snímky *Tri noci v týždni* (r. Florent Gouëlou), ktorý má síce vážny vzťah so ženou, ale očarí ho mladý Quentin, vystupujúci v travesty show. Erbovým filmom s transrodovou tematikou bol americký *Miešanec* (r. Vuk Lungulov-Klotz); jeho protagonistu Feňa síce prešiel tranzíciou, ale stále musí dokazovať okoliu, že je muž. Menej frekventovanú tému intersexuality citlivo spracoval český režisér Matěj Chlupáček v aktuálnom distribučnom filme *Úsvit*.

Vzácnnejšie boli na tohtoročnom FFI dokumenty. Maďarský film *Cestička k šťastiu* uviedli režisérka Kata Oláh, kameraman Sándor Csukás a protagonisti, partnerská dvojica Gergő Gagyí a Lénárd Váradi, ktorí ako Rómovia čelia dvojakej stigmatizácii. Autorka amerického filmu 1946: *Zlý preklad, ktorým sa to všetko začalo* Sharon Roggio skúma korene nenávisti k homosexuálom v cirkvi, ktorá sa odráža v rétorike duchovných i v postojoch ich ovečiek.

Po prvý raz sa v rámci FFI konal industry program. Slovenský scenárista Miro Šifra pútavo porozprával o vzniku filmu *Úsvit*; spomeňme aspoň zábavnú informáciu, že repliky, ktoré vložil do úst miestnej „husičky“ v podaní Marthy Issovej, čerpal z internetových diskusií. V druhej diskusii sa režisérka Soňa G. Lutherová a režisér Peter Podolský podelili o skúsenosti z natáčania queer filmov v rodinnom prostredí.

V posledný deň festivalu sa konala výročná konferencia Iniciatívy Inakosť, hlavného organizátora FFI. Jedna z panelových diskusií bola venovaná téme LGBTI+ a audiovizia. Na úvod sa konštatovalo, že v slovenskej audiovizii máme dosiaľ len štyri dlhometrážne queer filmy: *Hanu a jej bratov* Vlada Adáška, *Anjelov* Róberta Švedu, *Slúžku* Mariany Čengel Solčanskej a *Šťastného človeka* Sone G. Lutherovej. V diskusii hovorili o svojich skúsenostiach s queer témami producentka a festivalová koordinátorka Monika Lošťáková a festivalová dramaturgička Kristína Aschenbrennerová; šokujúca bola informácia režisérky Ivany Hucíkovej, ktorá sa pri vypočutí k filmu *Velvet Generation* na Audiovizuálnom fonde stretla s homofóbnymi výroky členov komisie, ktorí namiesto posudzovania kvalít pripravovaného projektu vyjadrovali svoje osobné názory na queer tému, nekvalifikovane a nedôstojne ju komentovali.

Úplne inak to bolo počas 17. ročníka FFI, kde vládla priateľská atmosféra, ktorou sa naplnil tohtoročný slogan „Inakosť spája“. Uvidíme, ako to bude o rok – najmä sme zvedaví na výšku podpory FFI z Ministerstva kultúry SR. ◀

Explózia tvorivosti

Filmové týždenníky ako žáner spravodajského filmu sú dnes vzácnosťou. Na Slovensku sa o ne vo svojich zbierkach stará Slovenský filmový ústav (SFÚ), ktorý ich v spolupráci so spravodajskou televíziou TA3 uvádza v jej programe. V mesačníku *Film.sk* ich čitateľom približuje Milan Černák, ktorý pôsobil ako dramaturg a režisér Spravodajského filmu.

V novom roku sa žurnál opäť nielen nakrúcal, ale aj autonómne dokončoval v Bratislave. Týždenník striedavo rozbiehali dvaja režiséri: Ondrkal a Kamenický. Oba Štefanovia, obaja veľmi skúsení a úspešní, ale v tvorbe originálni a odlišní.

O trinásť rokov starší Ondrkal (1919) sa v č. 7 prekvapivo odhodlal riešiť tri vážne problémy mladej a najmladšej generácie. (Neskôr sa takého triptychu – ako sme nazývali tento typ žurnálu – stali akousi výkladnou skriňou filmovej publicistiky.) V prvom šote išlo o bulačov v okolí Ostravy (vedomé vynechávanie pracovných zmien sa považovalo v tom čase priam za protištátnu činnosť), v druhom o kriminalitu dospievajúcich (v tom čase už nevhodné tetovanie vzbudzovalo pochybnosti!) a v treťom o problémy detských domovov umiestnených v nevhodných či úplne nevyhovujúcich priestoroch. No už o dva týždne (č. 9) Ondrkal neváhal zostaviť žurnál ani ako kaleidoskop pätnástich superkrátkych šotov. Trinásť „sekúnd“ zo spriatelneného zahraničia doplnil fejtón o obyvateľoch Lomnického štítu a animovaný *Pán Homo*, ktorý v čase zimných šmykáčiek aktuálne pripomína: sypte vtáčkom aj ľuďom, ale nie odpadky! Aj Ondrkalova zostava čísla 5 je odvážnou zmesou zaujímavostí bez akejkoľvek politiky a s ďalšími Kubalovými superkrátkymi postrehmi.

Štefan Kamenický (1932) tiež osciluje v zostavovaní týždenníka od triptychu (č. 4) po kaleidoskop jedenástich šotov (č. 10). Je zaujímavé, že ani v tomto prípade nerezignuje na kritiku, čo ho ako dôsledného dokumentaristu vždy charakterizovalo: v Partizánskom majú problém s kvalitou výrobkov, no často je na vine subdodávateľ. Napr. keď nefunguje na topánke zips.

Celkom netradične sa viackrát venuje divadlu, hoci prevažne českému. Predstavuje repertoár pražských kabaretov u Fleků a v Alhambre (č. 4), Divadla na Zábradlí a ostravského Pod okapem (č. 9).

Avšak čerešničkou na divadelnej torte je bratislavská Nová scéna, ktorá úspešne uviedla Majakovského *Kúpeľ* – v ZSSR dvadsaťpäť rokov zakázaný! Až keď divadlo v divadle vrchnosť prinúti nahradiť kriticky zameranú satiru nič nehovoriacimi pesničkami, je najvyšší predstaviteľ kultúry spokojný: *Áno súdruhovia, to je skutočné umenie. A zrozumiteľné nielen širokým masám, ale aj mne!* (č. 3)

Napísané takmer pred sto rokmi, úspešne uvedené pred šesťdesiatimi a – aktuálne dnes... ◀

FILMOVÉ TÝŽDENNÍKY NA TA3 – JANUÁR 2024

► Týždeň vo filme č. 3 – 4/1964 ► 6. 1. o 7.30 h a 7. 1. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 5 – 6/1964 ► 13. 1. o 7.30 h a 14. 1. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 7 – 8/1964 ► 20. 1. o 7.30 h a 21. 1. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 9 – 10/1964 ► 27. 1. o 7.30 h a 28. 1. o 14.30 h

→ Animovaný koprodukčný film RTVS *Websterovci vo filme* zabodoval na 1. ročníku Medzinárodného festivalu detskej televíznej kreativity s názvom Let's Grow Together, ktorý sa uskutočnil v srbskom Belehrade v dňoch 22. – 24. 11. 2023. Film tak získal v poradí už niekoľké ocenenie.

→ Štátny komorný orchester Žilina spolu so súborom Bashavel pod taktovkou uznávaného autora filmovej hudby a dirigenta Vladimíra Martinku predstavili svoj unikátny projekt živej hudby k prvému slovenskému filmu *Jánošík* (1921) vo Varšave a v Prahe. Tento zážitok umocnila nová filmová hudba skladateľa a huslistu Stanislava Palúcha, v ktorej sa klasická hudba spája s prvkami swingu a world music. V poľskej metropole premietanie nemého *Jánošíka* so živou hudbou slovenskí umelci uviedli na 5. ročníku Medzinárodného hudobného festivalu strednej a východnej Európy Euphonie v utorok 21. 11. vo varšavskom Divadle Palladium. O pár dní neskôr, v pondelok 27. 11. si toto filmovo-hudobné dielo vychutnali aj návštevníci Divadla Hybernia v Prahe.

→ V Kine Círko Gejzír Budapešť a Slovenskom inštitúte v Budapešti sa 27. a 28. 11. konal 29. ročník filmového seminára a prehliadky slovenských filmov. Slovenský inštitút ich pripravil v spolupráci s Divadlom Vertigo. Premietali sa filmy *Tak zle, ako sa len dá*, *Mimi*, *Invalid*, *Turnus*, *Horský vodca*, niektoré i za účasti tvorcov. Podujatie otvoril generálny riaditeľ SFÚ Peter Dubecký, profesor Ondrej Šulaj tu predstavil možnosti štúdiá na FTF VŠMU a diváci mali možnosť vidieť aj ukážky z prác študentov FTF VŠMU.

→ Na pôde Fakulty interdisciplinárnych štúdií Univerzity La Sapienza v Ríme sa 13. 12. konal Filmový seminár Evy Rosenbaumovej. Ide o pravidelné stretnutie slovenských a českých odborníkov z oblasti filmu a estetiky so študentmi Katedry českého a slovenského jazyka. Tohtoročné stretnutie bolo venované filmu Ivana Ostrochovského *Služobníci*. Po analýze filmu sa otvorila živá diskusia študentov s generálnym riaditeľom SFÚ Petrom Dubeckým, filozofom a estetikom Petrom Michalovičom a filmovým historikom Martinom Kaňuchom. Online sa diskusie zúčastnil aj režisér Ivan Ostrochovský. K diskusii prispeli aj zástupcovia Karlovej univerzity v Prahe Libuša Heczková a Josef Sikola. Na záver slovenskí hostia predstavili publikáciu SFÚ *Rodinné filmové striebro*.

→ Film režisérky Kláry Tasovskej o fotografke Libuši Jarcovjáčovej s názvom *Ešte nie som, kým chcem byť* čaká svetová premiéra na 74. Berlinale v sekcii Panorama. Snímka vznikla v česko-slovensko-rakúskej koprodukcii Lukáša Kokeša a Tasovskej (Somatic Films), Jakuba Viktorína (nutprodukcia) a Ralpa Wiesera (Mischief Films). Dramaturgicky sa na ňom podieľala slovenská režisérka Viera Čákanyová. Film uvedie do slovenských kín distribučná spoločnosť Film Expanded. O predaj a festivalovú stratégiu sa bude starať rakúska spoločnosť Square Eyes.

→ Pripravovaný celovečerný hraný debut Veroniky Liškovej s názvom *Rok vdovy*, ktorý vzniká v slovenskej koprodukcii kerekesfilm, je medzi 13 projektami vybranými na Works in Progress v rámci Industry programu Les Arcs Film Festival.

→ Gruzínsky režisér Otari Iosseliani zomrel 17. 12. vo veku 89 rokov. Iosselianiho filmy ako napríklad *Ráno v Benátkach*, *Zimná pieseň*, *Keď padá lístie* či *Žil spievajúci drozd* sú výnimočné fantáziou a ironickým odstupom. Väčšinu z nich nakrútil vo Francúzsku, kam v roku 1979 emigroval a kde prežil veľkú časť života. V roku 2016 navštívil aj Bratislavu počas festivalu Febiofest.

— bar, red —

JANUÁR 2024

1. 1. 1924 **Vladimír Durdík st.** – herec
(zomrel 24. 9. 1978)

4. 1. 1944 **Ľubomír Vladár** – kameraman

7. 1. 1924 **Alexej Artim** – vedúci výroby
(zomrel 3. 11. 2010)

7. 1. 1949 **Zoro Laurinc** – herec, spevák,
hudobný skladateľ

8. 1. 1949 **Marián Slovák** – herec

9. 1. 1959 **Jana Nagyová** – herečka

10. 1. 1924 **Ján Mikláš** – vedúci výroby
(zomrel 21. 9. 2014)

10. 1. 1974 **Miriam Petránová**
– režisérka

11. 1. 1959 **Ivo Gogál** – herec

12. 1. 1924 **Jozef Alexander Tallo**
– scenárista, dramaturg
(zomrel 24. 9. 1978)

12. 1. 1949 **Elena Považanová**
– fotografka
(zomrela 13. 9. 2010)

19. 1. 1964 **Richard Žolko** – kameraman

20. 1. 1964 **Alena Čermáková**
– režisérka, speváčka

24. 1. 1949 **Ján Mančuška**
– kameraman, režisér

26. 1. 1934 **Oldo Hlaváček** – herec

27. 1. 1924 **Juraj Král** – vedúci výroby
(zomrel 22. 11. 2006)

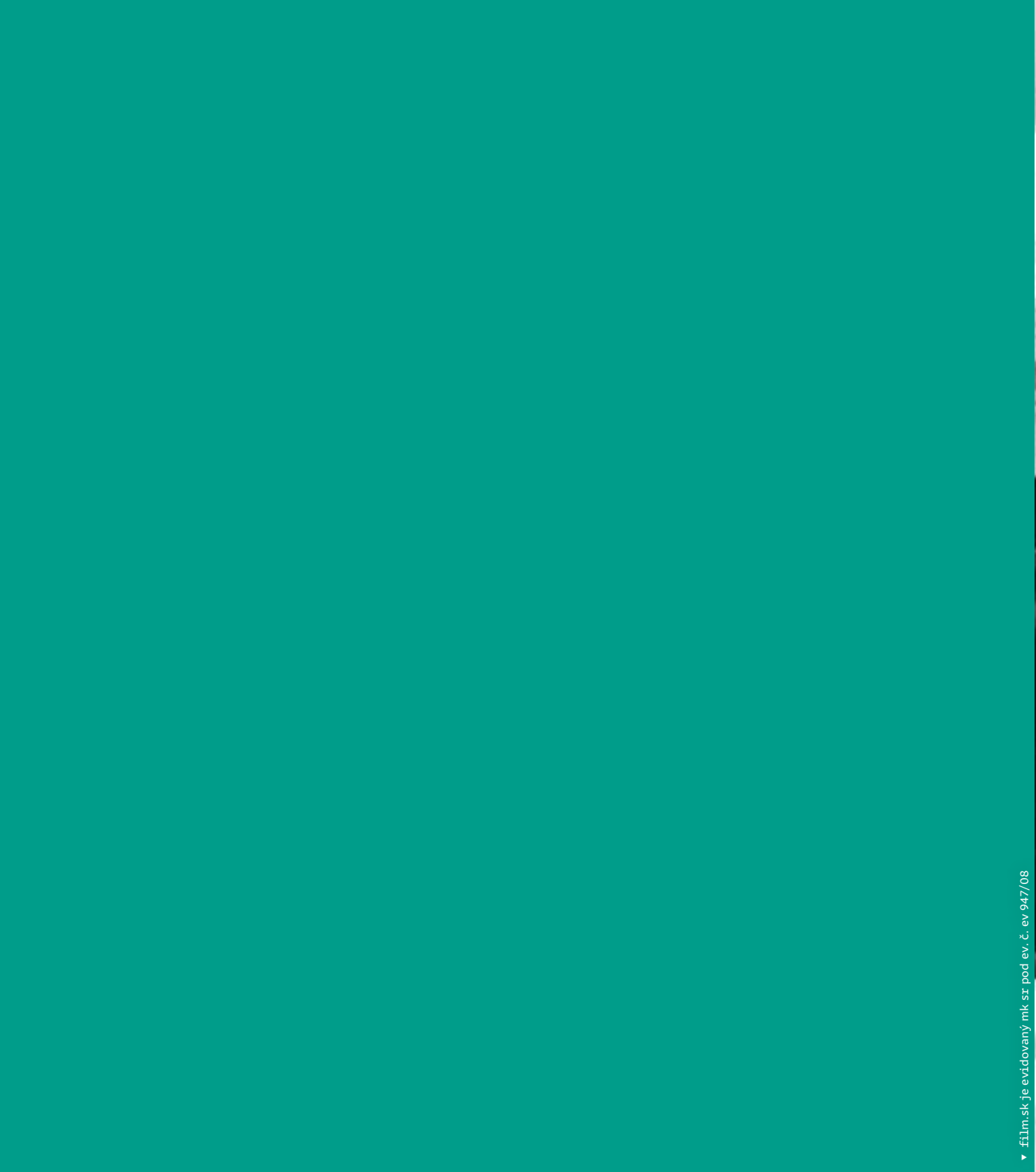
29. 1. 1919 **Ladislav Mňačko** – spisovateľ
(zomrel 24. 2. 1994)

30. 1. 1954 **Danica Orvanová**
– výtvarníčka, animátorka

zdroj: Kalendár filmových výročí 2024
Interná publikácia Slovenského filmového ústavu
zostavila Renáta Šmatláková
pripravil Matúš Kvasnička

O DOBRÝCH FILMOCH SA HOVORÍ AJ V RELÁCII
FILMOPOLIS_FM VŽDY VO ŠTVRTOK OD 20.00

FILMY | FILMOVÁ HUDBA
ZAUJÍMAVOSTI | NOVINKY

▼ film.sk je evidovaný mk sr pod ev. č. ev 947/08

ISSN 1335-8286

0 1